

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Katedra studií občanské společnosti

**Příprava dobrovolníků pro mimořádné události
v oblastních spolcích Českého Červeného kříže
v Jihočeském kraji**

Diplomová práce

Bc. Zuzana Pelikánová, DiS.

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Pospíšilová, PhD.

Praha 2017

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval/a samostatně a s použitím literatury uvedené v seznamu literatury.“

„Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.“

.....
Bc. Zuzana Pelikánová, DiS.

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Tereze Pospíšilové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, Jitce Kosáčkové z Oblastního spolku ČČK České Budějovice a Ing. Richardu Smejkalovi z Ústředního krizového týmu ČČK, kteří mi byli ochotni pomoci s jakoukoliv konzultací a poskytli cenné rady při výzkumu. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům z jihočeských oblastních spolků ČČK, kteří mi poskytli informace, a por. Mgr. Martinu Vávrovi z územního odboru HZS Prachatice, který poskytl velkou část využitě odborné literatury.

.....
Bc. Zuzana Pelikánová, DiS.

OBSAH

Úvod	1
Metodologie.....	4
1. DOBROVOLNICTVÍ A VÝZNAM VZDĚLÁVÁNÍ DOBROVOLNÍKŮ	8
1.1. DOBROVOLNICTVÍ V POJMECH	8
1.1.1. Definice a typy dobrovolnictví.....	8
1.1.2. Kdo se může stát dobrovolníkem	13
1.1.3. Dobrovolnictví v organizaci a pro organizaci, výnosy a náklady na dobrovolnictví	14
1.1.4. Jak organizovat dobrovolnictví aneb Programové dobrovolnictví.....	16
1.2. PŘÍPRAVA DOBROVOLNÍKŮ	19
1.2.1. Význam přípravy dobrovolníků a její obecná část.....	19
1.2.2. Odborná příprava pro dobrovolnictví při mimořádných událostech.....	21
1.2.3. Supervize a hodnocení.....	37
2. DOBROVOLNICTVÍ PŘI MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTECH V KONTEXTU KRIZOVÉHO MANAGEMENTU	40
2.1. SOUČASNÁ KRIZOVÁ LEGISLATIVA - STRUČNÝ PŘEHLED	40
2.2. MIMOŘÁDNÁ UDÁLOST, KRIZOVÝ MANAGEMENT	43
2.2.1. Mimořádná událost, krizový stav a krize	43
2.2.2. Krizový management obecně, v organizacích veřejné správy i NNO	48
2.2.3. Proces krizového řízení a jeho nástroje.....	52
2.2.4. Financování krizové připravenosti	53
2.3. NNO A DOBROVOLNICTVÍ PŘI MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTECH.....	56
2.3.1. Role NNO při mimořádných událostech – vývoj a současnost.....	56
2.3.2. Postavení NNO v systému pomoci a jejich zapojení v IZS a Panelu NNO	64
2.3.3. Činnost NNO při mimořádných událostech	71

3.	DOBROVOLNÍCI ČČK V JIHOČESKÉM KRAJI A JEJICH PŘÍPRAVA PRO MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI (ANALÝZA ROZHOVORŮ, DOKUMENTŮ A VZTAŽENÍ K TEORETICKÉ LITERATUŘE).....	75
3.1.	DOBROVOLNICTVÍ PŘI MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTECH V PODMÍNKÁCH JIHOČESKÉHO KRAJE	76
3.2.	ČESKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ.....	80
3.2.1.	Stručná historie do vzniku samostatného ČČK a současná podoba.....	81
3.2.2.	Krizový management v ČČK a určující předpisy	83
3.3.	DOBROVOLNÍCI ČČK A SYSTÉM JEJICH ODBORNÉ PŘÍPRAVY	89
3.3.1.	Členové ČČK a Humanitární jednotky ČČK	89
3.3.2.	Odborná příprava dobrovolníků ČČK pro práci při mimořádných událostech	92
3.3.3.	Příprava členů Humanitárních jednotek ČČK v Jihočeském kraji (2009-2015)	95
4.	VÝSLEDKY A DISKUSE	103
5.	LITERATURA A PRAMENY	105
6.	SEZNAMY	120
6.1.	Seznam obrázků a tabulek	120
7.	PŘÍLOHY	121
7.1.	Příloha 1 - Mezinárodní klasifikace neziskových organizací.....	122
7.2.	Příloha 2 - Koordinátor dobrovolníků	123
7.3.	Příloha 3 - Práva a povinnosti dobrovolníka	130
7.4.	Příloha 4 - Výcvik pomáhajících při mimořádných událostech	132
7.5.	Příloha 5 - Jak předcházet zátěži a jak ji zvládat.....	134
7.6.	Příloha 6 - Pomoc NNO při povodních 2010 na Liberecku a Ústecku	136
7.7.	Příloha 7 - Asistence lidem s disabilitou v situacích katastrof.....	137

7.8. Příloha 8 - Krizové plány jako nástroje krizového řízení.....	141
7.9. Příloha 9 - Ženevské úmluvy.....	142
7.10. Příloha 10 - Critical Incident Stress Management.....	144
7.11. Příloha 11 - Všeobecné zásady osobní připravenosti obyvatelstva.....	145
7.12. Příloha 12 - Kontinuum časné krizové pomoci	146
7.13. Příloha 13 - Typy humanitární pomoci.....	147
7.14. Příloha 14 - Zdravotník zotavovacích akcí.....	148
7.15. Příloha 15 - Vzdělávací standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce	151
7.16. Příloha 16 - IMPACT Training Overview.....	156

ABSTRAKT

Dobrovolnictví při mimořádných událostech vyžaduje komplexní znalost kontextu mimořádné události: problematiky krizového řízení včetně legislativy, zařazení NNO v integrovaném záchranném systému a spolupráci se samosprávou, zásady přístupu k zasaženým včetně první pomoci a týmovou spolupráci a sebeděči. Odborná příprava dobrovolníků má velký význam jak pro kvalitu dobrovolnické práce, tak pro samotné dobrovolníky a humanitární organizace jí věnují patřičnou pozornost. Cílem této práce je sumarizovat poznatky z dostupné literatury, připravit je k využití pro přípravu dobrovolníků a zmapovat systém přípravy dobrovolníků a členů Českého červeného kříže obecně i na příkladu konkrétních oblastních spolků v Jihočeském kraji. K dosažení cíle byla provedena analýza a shrnutí domácí odborné literatury o odborné přípravě dobrovolníků při mimořádných událostech. Dále byla zpracována případová studie s využitím dat ze sekundární literatury, vnitřních dokumentů i z expertních rozhovorů. Přílohy pak obsahují informace využitelné pro školení dobrovolníků jako samostatný materiál. Závěr práce pak shrnuje zjištěné skutečnosti a formuluje doporučení pro využití v praxi.

Klíčová slova

Dobrovolnictví, management dobrovolnictví, mimořádná událost, humanitární pomoc, Český červený kříž, krizové řízení

ABSTRACT

Volunteering in emergency situations requires comprehensive knowledge of the context of these situations: crisis management issues, including legislation, involving of NNO in the integrated rescue system and cooperation with a local government, the principle of access to those who are affected; including first aid, teamwork and self-care. The training of volunteers is very important for both, the quality of volunteer work and for volunteers themselves and humanitarian organizations pay special attention to it. The aim of this work is to summarize the findings from the literature, to prepare them for the use of volunteers and to map the training system of volunteers and members of the Czech Red Cross in general, and on the specific example of regional associations in the South Bohemian region. To achieve the objective, an analysis and summary of the domestic literature on training volunteers in emergencies was realised. Furthermore, the case study, using data from secondary sources, internal documents and from expert interviews was compiled. Attachments now contain information useful for training volunteers as a separated document. The conclusion of this work summarizes the findings and defines recommendations for a practical use.

Key words

Volunteering, volunteer management, disaster, humanitarian aid, Czech red cross, crisis management

SEZNAM ZKRATEK

ADRA	Adventist Development and Relief Agency
BOZP	bezpečnost a ochrana zdraví při práci
CISM	Critical Incident Stress Management
ČCE	Česká církev evangelická
ČEZ	České energetické závody
ČK&ČP	Červený kříž a Červený půlměsíc
ČSČK / ČČK	Československý / Český červený kříž
ČSÚ	Český statistický úřad
HJ	humanitární jednotka ČČK
ICRC	International Comitee of Red Cross
IFRC	International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies
IZS	Integrovaný záchranný systém
JčK	Jihočeský kraj
JSDH	jednotky sboru dobrovolných hasičů
KPR	kardiopulmonální resuscitace
KŠ	krizový štáb
MěÚ	Městský úřad
MF ČK/ČP	Mezinárodní federace Červeného kříže a Červeného půlměsíce
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MVČK	Mezinárodní výbor Červeného kříže
MVČR-GŘ HZS ČR	Ministerstvo vnitra České republiky – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NNO	nestátní nezisková organizace
OPIS	operační a informační středisko

ORP	obec s rozšířenou působností
OS ČČK	oblastní spolek Českého červeného kříže
OSN	Organizace spojených národů
PIT	Psychosociální intervenční tým
SHČMS	Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska
ÚKŠ ČČK	Ústřední krizový štáb ČČK
ÚKT ČČK	Ústřední krizový tým ČČK
ÚO HZS	územní odbor Hasičského záchranného sboru
ÚP	Úřad práce
WHO	World Health Organization – Světová zdravotnická organizace
YMCA	Young Men's Christian Association
ZZA	Zdravotník zotavovacích akcí
ZZS	Zdravotnická záchranná služba

ÚVOD

„V každé kultuře a společnosti pomáhali ti, kteří na tom byli lépe, méně šťastným, kteří kvůli nemoci, chudobě nebo přírodní katastrofě pomoc potřebovali. Solidarita a vzájemná pomoc tvoří základ existence lidské společnosti i všech náboženství. ... Aby však byla dobrovolná pomoc účinná, je potřeba její efektivní, profesionální organizování.“

Tošner, 2002, s. 23

Na našem území máme zkušenosti s několika typy mimořádných událostí. Těmi nejviditelnějšími jsou povodně, které se navzájem liší rozsahem, počtem zasažených lidí, dobou trvání nebo příčinou. Veřejná správa nebo složky integrovaného záchranného systému však nejsou všemocné, a jak prokázaly zkušenosti z povodní na Moravě roku 1997, nestátní neziskové organizace a dobrovolníci mají v případě mimořádné události velký význam. Po povodních 1997 vyvstala potřeba jak legislativního rámce pro pomoc při krizových stavech a mimořádných událostech a přípravu na ně, tak lepší spolupráce veřejného sektoru s nestátními neziskovými organizacemi.

V roce 2000 byla schválena krizová legislativa, zároveň se od roku 1999 vyvíjela i oblast psychosociální pomoci a vzdělávání dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech, a spolupráce veřejné správy a nestátních neziskových organizací, která na sebe nejčastěji bere podobu tzv. Panelů. Význam spolupráce s NNO, dobrovolníků a jejich přípravy pak prověřily povodně v letech 2002, 2006, 2009, 2010 a 2013, které systém spolupráce a přípravy opět posunuly dále.

Dobrovolnictví a občanská společnost jsou těsně spjaty, dobrovolnost je jedním z pěti znaků organizací občanské společnosti podle strukturálně-operacionální definice (Skovajsa, 2010, s. 38) a termín „dobrovolnický sektor“ (voluntary sector) používaný příklad v USA vystihuje významný podíl dobrovolníků na činnosti organizované občanské společnosti (Skovajsa, 2010, s. 33). Dobrovolníci se uplatňují v široké škále činností, dobrovolnická práce při mimořádných událostech na ně však klade poměrně vysoké nároky.

Dostupná literatura se dobrovolnictví při mimořádných událostech věnuje, avšak ve většině jde o psychosociální pomoc, případně o formy pomoci poskytované dobrovolníky, jejich podporu ze strany organizace, nebo ekonomický význam dobrovolnictví. Oblasti

přípravy dobrovolníků, kterou by měli projít v tzv. „období klidu,“ jsou však v literatuře uvedeny poměrně roztržštěně v mnoha zdrojích a dosud jsem nenašla ucelený text, který by mohl být návodem či příkladem dobré praxe, a zároveň obsahoval využitelné studijní opory.

Odbornou přípravou dobrovolníků pro mimořádné události se u nás zabývá úzká skupina odborníků, a to v rámci Psychosociálního intervenčního týmu (PIT), Ministerstva vnitra (pracovní skupina Dobrovolnictví při mimořádných událostech), ve spolupráci s vysokými školami¹ nebo v oboru krizové intervence a sociální práce. Stěžejními byly odborné publikace vytvořené či editované PhDr. Bohumilou Baštecku, Ph.D., dále pak texty odborníků ze jmenovaných institucí (Mgr. Štěpán Kavan, Ph.D., Ing. Jakub Dostál, Ph.D., Mgr. Lucie Balarinová), doplněné aktuálními texty k dané problematice.

Organizace činné při mimořádných událostech vytváří vlastní metodiky, které však nebývají veřejně dostupné. O systému přípravy v různých organizacích je možné dočíst se v literatuře, opět ale postrádám text, který by bylo možné jednoduše vytisknout a na setkání dobrovolníků probrat.

Tato práce má praktické cíle, jež jsou naplňovány v samotném textu i přílohách – ty doplňují podrobnosti a zároveň jsou využitelné i samostatně pro přípravu dobrovolníků.

Cíl 1: Na základě rešerše a analýzy odborné literatury a dokumentů organizací stanovit témata a oblasti, se kterými by měli být dobrovolníci pomáhající při MU obeznámeni. Odborné přípravě dobrovolníků a jejich organizací je věnována první část této práce, kapitola 1.2.

Cíl 2: Na základě rešerše odborné literatury, dokumentů organizací a legislativy vytvořit materiál pro odbornou přípravu dobrovolníků a jejich koordinátorů při mimořádné události, který představuje krizový management a roli NNO a dobrovolníků v něm. Vzhledem k tomu, jak velký význam mají dobrovolníci a jejich koordinované zapojení při řešení mimořádné události, je v této práci kladen důraz na vztah dobrovolnictví a NNO ke krizovému managementu, na roli NNO a jejich zapojení do systému pomoci. Aby dobrovolníci mohli v systému fungovat a spolupracovat s dalšími organizacemi, musí totiž

¹ Zdravotně sociální fakulta JČU, Vysoká škola evropských a regionálních studií České Budějovice, Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava, Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity, Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy aj

systemu porozumět alespoň v jeho základech. Tomuto tématu je věnována druhá část práce, která opět koncipována tak, aby bylo možné ji využít pro přípravu dobrovolníků.

Cíl 3: Na základě dílčí případové studie přípravy dobrovolníků na mimořádné události v rámci JČK v rámci organizace ČČK popsat konkrétní systém přípravy dobrovolníků na mimořádné události. Tomu je věnována třetí část práce, která byla zpracována díky analýze dokumentů, zejména vnitřních a koncepčních materiálů (Seznam analyzovaných dokumentů je zařazen v 5. kapitole: Literatura a prameny), a následně ověřena a doplněna pomocí rozhovorů s lidmi odpovědnými za přípravu členů a dobrovolníků ČČK, ředitelkami úřadů oblastních spolků v Jihočeském kraji nebo veliteli humanitárních jednotek.. K celkovému pochopení problematiky obsahuje tato část informace o organizaci ČČK, jejím vzniku, poslání, organizační struktuře a nástrojích krizového řízení.

Tato práce tedy nenabízí klasické dělení na teoretickou a praktickou část, to se zde prolíná a práce je členěna podle témat tak, aby byla přehledná a využitelná i v praxi. Samostatně využity mohou být i jednotlivé přílohy, které uvádí podrobnosti k některým tématům, jež se v práci objevila.

Základními výzkumnými otázkami bylo, jak Český červený kříž připravuje své členy a dobrovolníky pro práci při mimořádných událostech? Jak své členy a dobrovolníky připravují oblastní spolky ČČK na místní úrovni?

V práci představuji systém přípravy dobrovolníků na příkladu *Českého červeného kříže*. Jde o jednu z největších dobrovolnických organizací u nás, k 31.12.2016 měla 14 285 členů a 2 911 dobrovolníků (Výsledky činnosti ČČK v roce 2016). Členové ČČK podle Stanov pracují ve vedení organizace na republikové, krajské i místní úrovni, podílí se na všech aktivitách. Pro práci v ČČK však členství není podmínkou, tzv. dobrovolníci ČČK spolupracují na základě uzavřené dohody.

Členem ČČK jsem od roku 2009, kdy jsem začala působit v Humanitární jednotce ČČK. Měla jsem možnost pozorovat transformaci systému krizové připravenosti ČČK, získat informace z nově vytvářených materiálů, osobně se účastnit i organizovat vzdělávání dobrovolníků, a také porovnat přípravu dobrovolníků v různých oblastních spolcích Jihočeského kraje. V této práci naplňuji i praktický cíl, popsat základní systém přípravy dobrovolníků a jako příklad dobré praxe uvést i další možnosti jejich vzdělávání.

METODOLOGIE

Cíle práce obsahují stanovení oblastí a vytvoření materiálů pro přípravu dobrovolníků pro práci při mimořádné události, popsání konkrétního systému přípravy dobrovolníků na mimořádné události v Českém červeném kříži s příkladem praxe v jihočeských oblastních spolcích ČČK. Sledovaným obdobím byly roky 2009 až 2015, tedy doba transformace systému krizové připravenosti v ČČK a zavádění systému přípravy dobrovolníků do praxe.

Z jakého důvodu byl vybrán právě Český červený kříž? Český červený kříž je jednou z organizací, která se systematicky věnuje dobrovolnictví při mimořádných událostech a odborné přípravě dobrovolníků i svých členů, a má zastoupení i v pracovní skupině Ministerstva vnitra Dobrovolnictví při mimořádných událostech. Svým současným systémem krizové připravenosti navazuje na zkušenosti Německého červeného kříže, metodice přípravy dobrovolníků a psychosociální pomoci se věnuje i celosvětově.

V Jihočeském kraji je Český červený kříž koordinátorem Panelu nestátních neziskových organizací, zároveň zde funguje i spolupráce s ostatními nestátními neziskovými organizacemi ve formě Komunitního intervenčního psychosociálního týmu a se zástupci z Krajského úřadu Jihočeského kraje. Jihočeský kraj má také zastoupení mezi členy pracovní skupiny MV – jak z řad zástupců krajské samosprávy, tak Hasičského záchranného sboru.

Jaké zdroje informací byly využity? Pro splnění cílů práce byla využita jak sekundární literatura, tak vnitřní dokumenty a dohody, získaná data pak byla ověřena a doplněna rozhovory s odpovědnými pracovníky a dobrovolníky z jihočeských oblastních spolků Českého červeného kříže.

Dokumentační rešerše byla zaměřena na klíčová slova *dobrovolník, dobrovolnictví, mimořádné události, krizová připravenost / krizový management, Červený kříž* (pro cizojazyčnou literaturu *volunteer, volunterring, disaster, catastrophe, crisis preparedness / crisis management, Red Cross*). Faktografická rešerše pak byla zaměřena přímo na témata

přípravy dobrovolníků, managementu dobrovolníků (volunteer preparedness, volunteer management) (Šanderová, 2005, s. 110).

Vzhledem k několikaleté zkušenosti s tématem byla klíčovým zdrojem literatura zpracovaná či uspořádaná PhDr. Bohumilou Bašteckou, Ph.D., Mgr. Lucií Balarinovou a Mgr. Štěpánem Kavanem, Ph.D., dále vnitřní materiály a publikace vydané ČČK. Důležitým zdrojem, se kterým jsem již měla zkušenost, byl odborný časopis „112“ – zde byly získávány aktuální informace o vzájemné spolupráci IZS, samosprávy a dobrovolníků z řad NNO. Další zdroje byly získávány v průběhu práce, přičemž některé byly objeveny díky bakalářským či diplomovým pracím na podobné téma. Vzhledem k zaměření práce měly velký význam vnitřní dokumenty organizace – avšak jak upozorňuje Hendl (2005, s. 162), bylo nutné mít na zřeteli, zda některé z informací nejsou chráněné a nakolik je vhodné je v práci uvádět. Také toto bylo předmětem konzultací v rámci ČČK.

Z elektronických databází byly využity databáze EBSCO a JSTOR, dále vyhledávání na internetu s pomocí standardních vyhledávačů. Z nalezených zdrojů pak byly vybírány jako relevantní ty dokumenty, jež se zabývaly přípravou a vzděláváním dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech, nikoli jejich konkrétní činností. Jako významný zdroj se ukázaly stránky Mezinárodního výboru Červeného kříže a Červeného půlměsíce (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies), z tuzemských zdrojů byly nejvíce využívány weby organizací, jež mají krizovou připravenost a svou úlohu při mimořádných událostech danou zákonem nebo se zabývají humanitární pomocí.²

Pro zpracování zvoleného tématu byl zvolen kvalitativní přístup – v souladu s tím, jak jej definuje Disman (2008, s. 286-7), bylo cílem zpracování této studie stanovení oblastí a témat přípravy dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech, příprava materiálu využitelného pro školení dobrovolníků a přiblížení konkrétního systému vzdělávání dobrovolníků. Z výzkumných designů byla zvolena případová studie - ta se vyznačuje prací s několika dostupnými metodami sběru dat tak, aby byla zajištěna triangulace (Sedláček, 2007, s. 98). Z typů případových studií šlo o deskriptivní případovou studii, jež měla zjistit a popsat konkrétní definovaný jev (zde přípravu dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech) (Hendl, 2005, s. 110).

² Ministerstvo vnitra, Hasičský záchranný sbor, Jihočeský kraj; Český červený kříž, ADRA

Byla využita tato data (z dokumentů, z rozhovorů, z pozorování) (dělení podle Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 15): jak pro definici dobrovolnictví a podrobnější popis přípravy dobrovolníků v první části, tak pro systém krizové připravenosti a pomoci NNO při mimořádných událostech v druhé části, i přípravu dobrovolníků ČČK ve třetí části, byla použita data z dokumentů. Pro část 1 a 2 byla využita standardní odborná literatura, přičemž stěžejním zdrojem byly publikace vydané či editované PhDr. Bohumilou Bašteckou, dále pak odborná literatura zaměřená na krizový management či ochranu obyvatel, a dobrovolnictví. V části 3 byly ve velké míře využity vnitřní dokumenty, dohody o spolupráci, směrnice či metodiky ČČK, a příspěvky z odborných konferencí.

Další data z dokumentů (údaje o počtech dobrovolníků zúčastněných na krajských vzdělávacích akcích, jež poskytla Jitka Kosáčková z Oblastního spolku ČČK České Budějovice), a krátké dotazníky, jež vyplňovaly ředitelky úřadů oblastních spolků či velitelé humanitárních jednotek, se staly podkladem pro rozhovory.

Jaký význam hrály rozhovory? Pro účely práce bylo nutné získat přesná data z jasně specifikované oblasti, byly tedy využity tzv. expertní rozhovory (Hendl, 2005, s. 189-190), jež probíhaly v sedmi oblastních spolcích v lednu a březnu 2017. Již v době zpracovávání projektu v květnu 2016 byly osobně osloveny všechny ředitelky úřadů oblastních spolků ČČK v Jihočeském kraji, bylo upřesňováno, jaké informace od nich budou žádány a v jakém časovém horizontu. Ve dvou případech bylo domluveno, že další rozhovory budou vedeny s jinými respondenty z oblastního spolku (velitel humanitární jednotky, vedoucí zdravotnického úseku), z dalších pěti oblastních spolků zůstaly respondentkami ředitelky úřadů OS ČČK. Ke sjednocení přístupu bylo smluveno, že nebudou uváděna jména a budou pořizovány zápisky, které budou ještě zaslány e-mailem k autorizaci. Pro snadnější čtení byly zápisky uvedeny v podobě upravené do spisovné češtiny, jednotlivé odpovědi obsahuje kapitola 3.3.3.

Vzhledem k tomu, že pracuji jako ředitelka Úřadu Oblastního spolku ČČK Prachatice, mám zkušenost s prací v humanitární jednotce včetně účasti na vzdělávání dobrovolníků a orientuji se v problematice, bylo možné první fázi elicitálního procesu nahradit studiem dokumentů.

Střední fáze probíhala v lednu 2017 jako osobní rozhovory, kdy byly získávány bližší informace o fungování v daném oblastním spolku, ověřována předběžná data z dokumentů

a doplňovány informace (např. zda při daném oblastním spolku funguje humanitární jednotka).

Po analýze proběhlo ověření – v závěrečných rozhovorech byly diskutovány závěry s cílem ověřit správné pochopení ze strany výzkumníka. Polostrukturované rozhovory v délce přibližně dvaceti minut byly v březnu 2017 vedeny s ředitelkami oblastních spolků ČČK Strakonice, Písek, Tábor, Jindřichův Hradec, s velitelem humanitární jednotky Český Krumlov a vedoucí zdravotnického úseku Oblastního spolku ČČK České Budějovice, konzultaci poskytl také současný velitel Ústředního krizového týmu ČČK. Sledovaným obdobím byla léta 2009 až 2015. Odpovědi na jednotlivé otázky uvádí kapitola 3.3.3.

Data z pozorování byla využita v jednom případě, a to v příloze 10 (poznámky z kurzu Critical Incident Stress Management, jenž vedla PhDr. Marie Sotolářová a jehož jsem se v roce 2010 zúčastnila). Osobní účast na vzdělávacích akcích a takto získaná data z pozorování byla využita pro získání většího přehledu o průběhu školení dobrovolníků ČČK.

1. DOBROVOLNICTVÍ A VÝZNAM VZDĚLÁVÁNÍ DOBROVOLNÍKŮ

Úvodní část práce je věnována samotnému pojmu „dobrovolnictví“ a definuje teoretické koncepty jak v historickém i legislativním rámci, tak v přípravě a vedení dobrovolníků v organizacích. Vzhledem k tématu práce se budeme věnovat formálnímu dobrovolnictví, které se odehrává v kontextu organizací (Frič, Pospíšilová, 2010).

1.1. DOBROVOLNICTVÍ V POJMECH

Co vlastně chápeme jako dobrovolnictví? Proč se mu lidé věnují? Přínos dobrovolnictví pro organizaci a jeho management přibližuje tato úvodní kapitola.

1.1.1. Definice a typy dobrovolnictví

Dobrovolnictví je „svobodně zvolná práce pro druhé bez nároku na finanční odměnu“ (Pospíšilová, 2010, s.125). Můžeme jej chápat jako veřejně prospěšnou činnost, jako ochotu člověka dát část svého času a sil ve prospěch potřebné organizace nebo člověka (CPDM, ICOS, 2011, s.10), „neplacenou dobrovolnou činnost pro druhé mimo rodinu“ (Pospíšilová, 2015, s. 133). Také Salamon, Sokolowski a Haddock³ definují dobrovolnictví jako „neplacenou nepovinnou práci, vykonávanou jak skrze určitou organizaci, tak přímo, mimo vlastní domácnost či rodinu dobrovolníků (Dostál, Balarinová, 2014, s. 25).

³ SALAMON, L. M., SOKOLOWSKI, W., HADDOCK, M. A. Measuring the Economic Value of Volunteer Work Globally: Concepts, Estimates, and a Roadmap to the Future. September 2011. Annals of Public and Cooperative Economics, roč. 82, č. 3, s. 217- 252

Hladká podle Giddense⁴ doplňuje, že jde o práci, která není vykonávána pro ekonomickou nutnost (pro obživu ani zajištění existence potomků) (Hladká, 2011), ale pro sebe a pro společnost jako takovou – motivací pro dobrovolnictví mohou být pocity závazků vůči sobě, kultuře nebo třeba náboženství (Manetti, Belluci, Como, Bagnoli, 2015, s. 2107).

Je to také „způsob, jak dobrovolníci mohou rozvinout svoje schopnosti a dovednosti a získat sebedůvěru k tomu, aby se zapojili do společnosti“ (Pospíšilová, 2015, s. 157⁵). V církevních náboženských společnostech lidé často nepovažují svou činnost za dobrovolnictví, ale je pro ně přirozenou součástí víry (Šimková, 2011, s. 105).

Tři hlavní přístupy k dobrovolnictví identifikoval Colin Rochester (Pospíšilová, 2015, s. 133):

- *Nezisková perspektiva* pohlíží na dobrovolnictví jako na důležitý neekonomický zdroj, který hraje klíčovou roli v ekonomice NNO.
- *Perspektiva občanské společnosti* na dobrovolnictví hledí jako na „dobrovolný aktivismus občanů v sociálních hnutích, dobrovolnou angažovanost při prosazování společných zájmů občanů a spolkovou činnost, která je na dobrovolné činnosti založená.“
- *Perspektiva volnočasové činnosti* definuje dobrovolnictví jako k formě trávení volného času, jejíž náplň se proměňuje.

Dobrovolnictví zahrnuje činnost na *místní, národní i mezinárodní úrovni* včetně mezinárodních programů. Mezinárodní asociace vytvářejí sítě a propojují místní organizace z celého světa; k nejznámějším patří Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, Greenpeace nebo YMCA (Tošner, 2002, s. 27). Jistě nemůžeme nezmínit organizace působící v mnoha zahraničních zemích, kam vysílají své dobrovolníky (Lékaři bez hranic, Člověk v tísni aj.).

⁴ GIDDENS, A. Třetí cesta: obnova sociální demokracie. Praha, Mladá fronta. 2001. ISBN 80-204-0906-8

⁵ ROCHESTER, C., A.E. Paine, S. Howlett, M. Zimmeck. 2009. Volunteering and Society in the 21st Century. Palgrave Macmillan, s. 10-15.

Výše zmíněné organizace se věnují různým oblastem činnosti (podrobné dělení uvádí Mezinárodní klasifikace neziskových organizací v příloze 1) a proto podle toho můžeme rozdělit různé oblasti formálního dobrovolnictví (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 73, s. 185, srov. Tošner, 2002, s. 41-43, Šimková, 2011):

- *kultura, sport, mládežnické organizace* (např. Liberecká občanská společnost, o.s. Hartenberg, Česká asociace Sport pro všechny, Junák, - svaz skautů a skautek, Sokol, tělovýchovné jednoty)
- *zájmové a rekreační organizace* (spolky myslivců, zahrádkářů aj.)
- *servisní organizace* (vzdělávání, služby, pomoc a poradenství v oblasti sociální či zdravotní): humanitární pomoc a mimořádné události (Červený kříž, Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, ADRA, Člověk v tísni,...), sociální a zdravotní práce (Centrum Paraple, Dobrovolnické centrum FN Motol, Okamžik – sdružení pro podporu nevidomých, Hospic Sv. Jana Nepomuka Neumanna v Prachaticích, domovy pro seniory,...), práce s dětmi (Program Pět P, kongregace Salesiánů Dona Boska,...)
- *advokační organizace* (obhajoba práv žen, menšin, spotřebitelů,...; ochrana životního prostředí: Asociace strážců přírody chráněných území,⁶ Hnutí Duha, Děti Země, Greenpeace, GLEN Global Education Network of Young Europeans,...); organizace rozvíjející občanskou společnost: nadace, dobrovolnická centra; odbory, hospodářské a profesní komory)

Z hlediska **míry a způsobu organizovanosti** lze rozlišovat neformální a formální dobrovolnictví, přičemž obě sféry spolu úzce souvisí. Neformální dobrovolnictví ponejvíce zahrnuje sousedskou výpomoc (domácí práce, doprava, hlídání dětí aj.), dále servisní (pomoc v nouzi atp.) a advokační (obhajoba práv a zájmů) činnost, často se objevuje také práce pro životní prostředí a pomoc zvířatům. U nás neformální dobrovolnictví v počtu dobrovolníků převažuje nad formálním (40 % neformálních dobrovolníků se věnuje zároveň i formálnímu dobrovolnictví), liší se menší intenzitou práce (podle výzkumu Friče a Pospíšilové se např. v nejnižší kategorii „1-5 hodin odpracovaných dobrovolnický za poslední měsíc“ pohybuje 58 % neformálních dobrovolníků oproti 35 % formálních dobrovolníků (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 58-60).

⁶ Dobrovolná stráž ochrany přírody je ustavena podle § 81 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (Šimková, 2011, s. 63).

Formální dobrovolnictví zahrnuje „dobrovolnickou činnost pro dobrovolnou, neziskovou organizaci nebo prostřednictvím takové organizace“ (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 61), případně iniciovanou organizací (Pospíšilová, 2015, s. 135). Zde je třeba odlišit *nečlenské a členské dobrovolnictví*: podle výzkumu Friče a Pospíšilové z roku 2010 je v ČR „devět z deseti dobrovolníků zároveň členem neziskové organizace, pro niž dobrovolně pracují“ (Pospíšilová, 2015, s. 136) a důležitost členství v organizaci silně pozitivně souvisí s dlouhodobostí dobrovolné činnosti (Pospíšilová, 2015, s. 138). Význam sociálních vazeb ve vztahu k dobrovolnictví při mimořádných událostech zdůrazňuje i výzkum Rotola a Berga (2011, s. 740), podle něhož jsou dobrovolníci k činnosti častěji osloveni někým, kdo pro organizaci již pracuje, než je tomu u jiných typů dobrovolnictví. Sociální vazby, spolu s komunitním kontextem a osobní nebo kolektivní identifikací s událostí, řadí mezi individuální sociodemografické předpoklady pro dobrovolnictví při mimořádných událostech.

Tošner rozlišuje dobrovolnictví **podle účelu** (2002, s. 36-38): vzájemně prospěšné dobrovolnictví probíhá v rámci komunity a známe jej pod názvem občanská či sousedská výpomoc. Dobrovolná činnost probíhá zpravidla v rámci komunity, obce atp. Dobrovolnictví tak vzniká „zdola nahoru“ a z neformální skupiny se v některých případech stává funkční organizace. Oproti tomu veřejně prospěšné dobrovolnictví je spojeno s konkrétními organizacemi a lze jej označit za dobrovolnictví, které vzniká „zvenci dovnitř“ – ve strukturované organizaci působí profesionálové, kteří spolupracují s dobrovolníky.

Tomuto pojetí je blízké i rozlišení modelů dobrovolnictví z hlediska **historického vývoje** (Tošner, 2002, s. 38): evropský model – komunitní – je blízký *vzájemně prospěšnému* dobrovolnictví, na základě společných zájmů se dobrovolníci spontánně setkávají v přirozeném společenství.⁷ Americký model – manažerský – zahrnuje *dobrovolnická centra*, která nabízejí širokou škálu možností dobrovolnictví. Tato jsou postavena na profesionálech, kteří dobrovolnictví zprostředkovávají různým zájemcům na základě jejich možností či zájmů, ve spolupráci s dalšími organizacemi, které práci dobrovolníků využívají.

⁷ Často tak vznikají například mateřská centra (Šimková, 2011, s. 99).

Dále můžeme definovat druhy dobrovolnictví z hlediska **časového vymezení**. Podle stability mluvíme o krátkodobém (méně než 6 měsíců), střednědobém (6-12 měsíců) a dlouhodobém (nad 1 rok) dobrovolnictví, podle pravidelnosti pak o pravidelném nebo příležitostném dobrovolnictví. Tyto druhy dobrovolnictví se mohou různě mísit (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 75, srov. Pospíšilová, 2015, s. 138). Například Tošner (2002, s. 40) zmiňuje jako příklad krátkodobého dobrovolnictví zapojení při jednorázových akcích (kampaně, sbírky, mimořádné události,...), tuto činnost je možné vykonávat i dlouhodobě (např. podílet se na sbírce každoročně po několik let). Jako příklad dlouhodobého dobrovolnictví pak uvádí dlouhodobou dobrovolnou výpomoc (probíhá opakovaně a pravidelně, např. určitý počet hodin týdně). Samostatnou kapitolou by mohla být dobrovolná služba (dlouhodobý závazek v řádu měsíců až let, může probíhat i v zahraničí) (Tošner, 2002, s. 40).

Část dobrovolnictví vykonávané ve spolupráci s dobrovolnickou organizací upravuje zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě. Definiuje vysílající i přijímající organizaci, práva a povinnosti dobrovolníků i organizací. Upravuje přípravu, evidenci, postavení dobrovolníka a podmínky výkonu dobrovolné činnosti, dobrovolnictví vykonávané přes akreditované dobrovolnické centrum lze započítat pro účely důchodového pojištění (Hodač, Marciszová, Čáková, Kušková, Urban, 2009, s. 8-9). *Dobrovolnické činnosti*, tedy aktivitám spojeným s organizací dobrovolnictví, se věnují dobrovolnické *organizace* – u nás tedy podle zákona⁸ dobrovolnická centra, jež podléhají akreditaci Ministerstva vnitra (Tošner, 2002, 37), souvisí s programovým dobrovolnictvím, jemuž je věnován další text, a pro účely této práce nejsou zásadní.

K podpoře dobrovolnictví se již v roce 1997 zavázalo 72 států včetně České republiky, a to prostřednictvím rezoluce č. 52/17 z 20.11.1997, kterou přijalo Valné shromáždění OSN. Součástí rezoluce je dodatek „Doporučení způsobů, kterými mohou vlády a systém OSN podporovat dobrovolnictví.“ Tento dodatek navrhuje, aby „vlády jednotlivých států podporovaly dobrovolnickou činnost zvyšováním informovanosti o zásadním přínosu této činnosti pro sociální a ekonomické fungování společnosti a aby

⁸ Zákon č.198/2002 Sb., o dobrovolnické službě.

dobrovolnické programy vycházely vstříc prostřednictvím podpůrných opatření. Vlády by se měly podílet na přípravě, školení a oceňování dobrovolníků a zajistit daňový, legislativní a další rámce pro komunitní a neziskové organizace zabývající se dobrovolnickou činností. Dobrovolnictví by mělo být zahrnuto do státního plánování rozvoje a měl by být zohledněn potenciální přínos dobrovolnictví pro udržitelný rozvoj“ (Hladká, 2011).

1.1.2. Kdo se může stát dobrovolníkem

„Dobrovolníkem se může stát prakticky kdokoli, kdo má ochotu pomoci a má chuť nabídnout druhým svůj čas, um“ (CPDM, ICOS, 2011, s.11). Za dobrovolníka lze považovat i osoby, které dobrovolně pracují „pod úrovní své tržní mzdy,“ může tedy jít například o trenéry, kteří za svou práci dostávají náhrady (cestovné, stravné) nebo symbolickou odměnu (Hladká, 2011). U některých organizací (jako příklad uvedu Český červený kříž) je v základních dokumentech výslovně uvedeno, že „náhrada účelně vynaložených nákladů souvisejících s činností dobrovolníka ČČK či přiměřená odměna není v rozporu se statutem dobrovolníka ČČK“ (Stanovy ČČK, § 18a).

„Každý svoji odměnu dostává, i kdyby nechtěl.“ Přes obecné představy dobrovolnictví nelze vykonávat bez odměny, kam lze zařadit dobrý pocit, uspokojení z dobře vykonané práce či pomoci jiným, vyšší kvalifikaci, kontakty nebo praxi, případně možnost zdarma využívat majetek organizace (movitý i nemovitý jako např. prostory sportovišť) (Hladká, 2011). K přínosům pro dobrovolníky můžeme řadit i lepší vlastní sebeuplatnění, zvýšení schopností a dovedností, zdravotní stav, obecně i zlepšení postavení na trhu práce (Dostál, 2012a, s. 44). Organizace také může zorganizovat program jen pro dobrovolníky jako odměnu (Matoušek, 2003, s. 63).

U členských organizací (jako je Český červený kříž, kde při mimořádných událostech dobrovolnický pracují členové ČČK, členové kolektivních členů ČČK nebo dobrovolníci na základě dohody) jsou podmínky pro dobrovolníky stanoveny vlastním

předpisem (např. stanovami). V centru akreditovaném podle zákona o dobrovolnické službě se dobrovolníkem může stát kdokoli starší 15 let, pro výkon dobrovolné činnosti v zahraničí starší 18 let.

Podle výzkumu Friče a Pospíšilové z roku 2010 (Pospíšilová, 2015, s. 136) je dobrovolnictví úzce provázáno s členstvím v organizacích. Dobrovolníci, kteří jsou zároveň členy organizace⁹ (Pospíšilová, 2015, s. 162-163):

- se více spojují s hodnotami organizace a cítí se odpovědní za přetrvání organizace;
- víc očekávají, že organizace bude brát v potaz jejich názory;
- jejich vztah k organizaci je založen na silnější reciprocitě (na vztahu vzájemnosti): pomáhají budovat organizaci, na kterou sami spoléhají;
- mají lepší přehled o tom, co organizace jako celek dělá, a cítí se víc odpovědní za organizaci jako celek, ne jen za své vlastní aktivity.

1.1.3. Dobrovolnictví v organizaci a pro organizaci, výnosy a náklady na dobrovolnictví

Dobrovolnost je jedním z pěti znaků strukturálně operacionální definice NNO, jak definují Salomon a Anheier. Podle ní organizace vykonává činnost za pomoci dobrovolníků, dobrovolníci mohou být členy organizace, působit v řídicích orgánech (Skovajsa, 2010, s. 39¹⁰),¹¹ jako virtuální dobrovolníci (prostřednictvím internetu) (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 80) nebo jako experti, kteří poskytují profesní expertizu neziskovým organizacím (u nás se rozvíjí jako součást firemního dobrovolnictví¹² (Pospíšilová, 2015, s. 154).

⁹ ROCHESTER, C., A.E. Paine, S. Howlett, M. Zimmeck. 2009. Volunteering and Society in the 21st Century. Palgrave Macmillan, s. 10-15.

¹⁰ SALAMON, L. M, Anheier, H.K. 1992. Search of the Nonprofit Sector I: The Question of Definitions. In *Voluntas* 3 (2): 125-151. + SALAMON, L.M., Anheier, H.K. 1997. *Defining the Non-Profit Sector: A Cross-National Analysis*. Manchester University Press.

¹¹ Viz. kapitola 3.3.1 – Členové ve vedení Českého červeného kříže

¹² Např. Skupina ČEZ: projekt Čas pro dobrou věc, Telefonica O2 Czech Republic a Nadace O2 (Šimková, 2011, s. 89, 93).

Roli dobrovolnictví v organizacích definujeme podle míry využití dobrovolníků (Tošner, 2002, s. 39): *chod organizace je na dobrovolnících závislý* (dobrovolníci pracují vedle malé skupiny profesionálů a bez jejich práce by nebylo možné zajistit chod organizace a naplnění jejího poslání), *dobrovolníci vykonávají činnost spolu s profesionálními zaměstnanci* (jejich činnost není základem provozu organizace, svou prací významně snižují náklady na chod organizace a opět tak usnadňují plnění jejího poslání), případně jejich *činnost není pro chod organizace nepostradatelná* (dobrovolníci však zkvalitňují její služby, např. zajišťují volnočasové aktivity pro uživatele sociálních služeb nebo vypomáhají manuálně). Podle Tošnerovy studie z roku 2014 tvoří dobrovolníci až 78 % lidských zdrojů v neziskových organizacích (podle ČSÚ) (Tošner, 2014, s. 9).

Dobrovolníci jako lidské zdroje organizací s sebou přináší ochotu se angažovat, entuziasmus, flexibilitu, vzdělání a odbornou kvalifikaci pro oblast, kde působí (Vajdová, 2005, s. 67). Krom „zdroje práce zadarmo“ (a tedy snižování nákladů chodu organizace) mohou dobrovolníci fungovat i jako napojení na místní komunitu a sociálního kapitálu, zdroj inovací, rozšíření či zkvalitnění služeb (Pospíšilová, 2015, s. 141). Mezi specifika dobrovolníků však patří také některé problémy, se kterými by měla organizace pracovat: fluktuace, nedochvilnost, laxnost při plnění úkolů,... (Pospíšilová, 2015, s. 145).

Dobrovolníci mají velký význam i při plnění úkolů veřejné správy. Nemusí však jít pouze o formální spolupráci s dobrovolnou nebo dobrovolnickou organizací (může jít i o dobrovolníky z partnerských měst v zahraničí). Dobrovolníci mohou spolupracovat při zabezpečení veřejných statků a služeb (v tomto případě bych ráda zmínila např. dobrovolníky při kulturních akcích nebo při mimořádných událostech), mohou také napomáhat efektivitě a účinnosti řešení problémů (upozornit na selhání systému, navrhnout účinnější postupy pro daný problém). Také zde pomáhá dobrovolná činnost snižovat náklady (Peková, 2008, s. 666). Stát by musel vynaložit dodatečné finanční prostředky na mzdy pracovníků, kteří by dobrovolníky nahradili, nebo by hrozilo narušení uspokojování základních potřeb obyvatel a přinejmenším částečně i fungování systému (Dostál, 2012a, s. 46). Nestátní neziskové organizace a dobrovolníci tak přináší dodatečné finanční, materiální a lidské zdroje (Dostál, Balarinová, 2014, s. 24).

Pro ilustraci uvádím údaj o hodnotě dobrovolnické práce v USA v roce 2009. Ekonomická krize v letech 2005-2010 zvýšila množství zranitelných skupin lidí a došlo tak i ke zvýšení nároků na veřejný sektor. Zároveň se v tomto roce zvýšil počet dobrovolníků působících v komunitách na 63,4 milionu (tj. o 1,6 milionu dobrovolníků více oproti roku 2008), a 8,1 miliard odpracovaných hodin v hodnotě 169 miliard USD bylo nejvyšší hodnotou od roku 2003 (Connors, 2011).

1.1.4. Jak organizovat dobrovolnictví aneb Programové dobrovolnictví

V minulých kapitolách byly popsány oblasti dobrovolnické práce, její typy i organizace, které dobrovolníky využívají nebo které s nimi pracují. Vzhledem k zaměření této práce se budeme věnovat organizování dobrovolnictví v podobě tzv. programového dobrovolnictví. Jde o „trvale nastavený dobrovolnický program, jenž stabilně zaštiťuje dobrovolníky, kteří se často střídají.“ Uplatňuje se zejména v oblasti sociálních a zdravotních služeb (Pospíšilová, 2015, s. 138).

Řízení dobrovolníků se odvíjí od typu organizace, poměru zaměstnanců a dobrovolníků v ní, jejího poslání a kulturního obrazu dobrovolnictví ve společnosti. Oproti členskému způsobu řízení dobrovolníků (vychází z potřeb dobrovolníků, je spíše neformální) se zde uplatňuje programové řízení (formální) – „vychází z činností, jež je třeba zajistit, je více hierarchické, formalizované, systematické a strukturované“ (Pospíšilová, 2015, s.159-160). Tento model využívá postupy řízení na pracovišti a je vhodný právě pro programové dobrovolnictví. Není využíván např. pro dobrovolníky / členy / konstituenty (Pospíšilová, 2015, s. 162).

Proces řízení dobrovolníků a jeho fáze (Pospíšilová, 2015, s.162):

- I. Posouzení potřeb organizace a plánování dobrovolnického programu.
- II. Vytvoření popisu práce / úkolů dobrovolníka.
- III. Získávání dobrovolníků.
- IV. Vstupní pohovory a přiřazování dobrovolníků na vhodné úkoly.

- V. Orientace a školení dobrovolníků.
- VI. Supervize a motivování dobrovolníků.
- VII. Uznání a oceňování činnosti dobrovolníků.
- VIII. Vyhodnocování činnosti dobrovolníků.

Při přípravě programového dobrovolnictví je nutné zohlednit i náklady organizace na dobrovolnictví (např. pracovní pomůcky, pojištění, vyškolení, kampaň na získání dobrovolníků a také náklady na administraci programu a řízení dobrovolníků) (Pospíšilová, 2015, s. 145). Některé náklady nesou i dobrovolníci sami (nemohou vykonávat vlastní aktivity, ať spotřebu statků volného času nebo zaměstnání; v případě, že dobrovolníka zaměstnavatel uvolní a vyplatí mu mzdu, nese náklady zaměstnavatel) (Dostál, 2012a, s. 44).

Na druhou stranu některé grantové a dotační programy umožňují zahrnout dobrovolnickou práci do spolufinancování projektů (při poskytování dotací ze státního rozpočtu je však nutné, aby práce dobrovolníků byla organizována podle zákona o dobrovolnické službě). „Pro zhodnocení dobrovolné činnosti a jejího přínosu pro organizaci se proto využívá audit nákladů a přínosů dobrovolnictví, který porovnává investice potřebné pro dobrovolnou činnost s jejím přínosem“ (Pospíšilová, 2015, s. 147).

Vlastní práce s dobrovolníky zahrnuje jejich získávání, výběr, výcvik, supervizi a hodnocení. Tuto činnost by měl vykonávat profesionál – **koordinátor dobrovolníků**, nemusí však nutně být zaměstnancem organizace. I on sám může být dobrovolníkem. Ve své činnosti koordinátora by měl uplatňovat podobný styl řízení jako profesionál, kdy lze vycházet ze stylu vedení zaměstnanců. U dobrovolníků se však více pracuje s motivací a zvažují se různé formy ocenění jejich přínosu (Tošner, 2002, s. 76-77).

Až do roku 2014 však u nás nebyla standardizována ani státem uznána profese koordinátora dobrovolníků (oproti tomu ve Velké Británii vznikl standard „volunteer manager“ již v roce 2003) (Pospíšilová, 2015, s. 164). **Koordinátor dobrovolníků**¹³ „řídí specifické lidské zdroje – dobrovolníky a zajišťuje veškeré činnosti v souladu s cíli organizace nebo projektu.“ Národní soustava povolání pak definuje jeho pracovní činnosti,

¹³ Související profesní kvalifikace NSK (dle zákona 179/2006 Sb.): 75-006-M (MPSV, online)

kvalifikační požadavky, měkké kompetence, obecné dovednosti, odborné znalosti a dovednosti, zdravotní podmínky (MPSV, online, viz příloha 2).

Koordinátor dobrovolníků vykonává širokou škálu činností¹⁴ (Tošner, 2002, s. 76, srov. MPSV, online, Národní soustava povolání):

- Výběr dobrovolníků (vč. propagace činnosti organizace).
- Výcvik dobrovolníků (vzdělávání, zpracování metodik, vyhledávání vhodných činností).
- Vedení dobrovolníků, jejich hodnocení, řešení problémů.
- Kontakt mezi dobrovolníky a organizacemi, administrativa, etické kodexy, práva a povinnosti dobrovolníků, smlouvy a pojištění dobrovolníků.

Aby koordinátor mohl budoucím dobrovolníkům představit jejich činnost, je nutné, aby docházelo ke zhodnocení dosavadní dobrovolné činnosti a plánování dalších činností (proto je vhodné mít a postupně i upravovat seznam činností, kde se dobrovolníci uplatňují, znát potřeby klientů i motivaci a přání dobrovolníků (Tošner, 2002, s. 74).

Koordinátor je zodpovědný za vytvoření prostředí, jež dobrovolníky podporuje, není to však jen jeho úkol – podílí se na něm vedení organizace i dobrovolníci sami (IFRC, 2009, s. 14). Dobře připravený dobrovolnický program může zvýšit kvalitu a profesionalitu neziskové organizace a zároveň neztratit nic ze spontánnosti a tvořivosti dobrovolníků (Tošner, 2003, s. 13).

Pro odbornou přípravu dobrovolníků je tedy důležité znát jejich význam pro organizaci, uvědomovat si důležitost správného řízení a přípravy dobrovolníků. Není vhodné vynechat pozici koordinátora dobrovolníků, je totiž styčnou osobou mezi dobrovolníky a vedením organizace, člověkem zodpovědným i za přípravu dobrovolníků pro činnost.

Další text se v části 1 věnuje konkrétním oblastem přípravy dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech, v části 2 a 3 dobrovolnictví při mimořádných událostech v kontextu krizového managementu a řízení dobrovolníků s uvedením příkladu Jihočeského kraje a Českého červeného kříže.

¹⁴ Náplň činnosti koordinátorů dobrovolníků při mimořádných událostech podrobněji v kapitole 2.3.2.

1.2. PŘÍPRAVA DOBROVOLNÍKŮ

„Dobrovolník by měl mít zdravé sebevědomí, ale i přiměřenou dávku pokory, aby poskytl svoje schopnosti a chtěl spolupracovat.“ Vítězslav Vurst, 2011¹⁵

Tato část se věnuje dobrovolníkům v etapě, kdy do organizace přichází a připravují se na samotný výkon dobrovolnictví. Přibližuje některé podmínky, které organizace pro přijímání dobrovolníků stanovují, dále obecnou přípravu dobrovolníků, jejich supervizi a hodnocení.

Kapitola věnovaná odborné přípravě dobrovolníků je zaměřená na výkon dobrovolnictví při mimořádných událostech, definuje tři základní oblasti přípravy dobrovolníků, příklady některých organizací a konceptů, a lze ji využít jak pro samotné vzdělávání dobrovolníků, tak jako inspiraci pro tvorbu koncepce dobrovolnictví v organizaci.

1.2.1. Význam přípravy dobrovolníků a její obecná část

Pomáhající by měl sám sebe vnímat jako „hlavní nástroj pomáhající činnosti – být schopen sebereflexe a reflexe vlastní práce, rozumět své úloze v pomáhajícím systému. Toho se dosahuje před započatím práce výcvikem (zaškolením), při výkonu práce supervizi a po skončení práce výstupním zhodnocením a poradenstvím. V ideálním případě pracovní zkušenost napomáhá osobnímu zrání a naopak.“ (Baštecká, 2005, s. 205).

Podobně jako u zaměstnanců má vedení a příprava dobrovolníků význam pro organizaci, dobrovolníky stávající i budoucí. Dobrovolníky v činnosti podporuje i naděje ve vlastní postup, týmová spolupráce, podílení se na řešení problémů, rozhodování i stanovování cílů organizace (Tošner, 2002, s. 55). Příprava a podpora ostatních v týmu jsou velmi důležité pro udržení psychosociální pohody dobrovolníků (IFRC, 2009).

Předpokládá se, že člověk, který je připraven, bude „při dobré podpoře dobře dělat dobrou práci“ (Standardy psychosociální krizové pomoci, 2010, s. 39). Balarinová (2011, s. 74) zdůrazňuje svobodné rozhodnutí motivovaného člověka, jež stojí na začátku, a proto by organizace sdružující dobrovolníky o ně měla umět zároveň i pečovat.

Obecně tedy platí, že „příprava by měla být dostatečně dlouhá na to, aby dobrovolníci získali základní orientaci nutnou pro svou budoucí činnost, seznámili se s možnými krizovými body a věděli, s kým mohou řešit případné problémy. Také organizace musí mít čas, aby se mohla seznámit s dobrovolníky, jejich motivací a vyloučit případná rizika ze strany dobrovolníků“ (Hestia, 2012, s. 48).

Příprava dobrovolníků by měla probíhat nejen teoreticky – kromě popisu práce je důležité „názorně předvést žádoucí způsob práce,“ uvést do základních modelových situací a posílit tak schopnost tyto situace zvládat, včetně krizových situací a bezpečných postupů (Matoušek, 2003, s. 62). Kosina uvádí jako nejčastější typy krátkodobá informační školení, intenzivní jednodenní, víkendové či vícedenní školení (2003, s. 34). Podle typu úkolů může být dostačující zácvik, doplňuje je vzdělávání a výcviky. Vyškolení pracovníci pak mohou poskytovat výcvik dalším členům (Baštecká, 2005, s. 102).

Základem obecně dobrovolnické přípravy je (Tošner, 2002, s. 80, srov. ADRA, 2007, Hestia, 2012, s. 25):

- poslání organizace, její úkoly a specifika, základní dokumenty (stanovy, organizační řád,...),
- možnosti dobrovolné činnosti, struktura organizace a kontaktní osoby
- pravidla dobrovolnického programu a související:
 - dohoda o dobrovolnické činnosti, čestné prohlášení, souhlas zákonného zástupce,
 - kodex dobrovolníka, mlčenlivost,
 - záznam o provedeném školení požární ochrany a BOZP,
 - osvědčení, registrační karta dobrovolníka, záznamový arch o činnosti,

¹⁵ Na konferenci Perspektivy dobrovolnictví při mimořádných událostech a krizových situacích, 31.10.2011 v Praze (Cíkhartová, 2011, s. 15)

- pojištění odpovědnosti, kniha úrazů, označování dobrovolníka např. vizitkou, evidence činnosti, proplácení cestovních nákladů, potvrzení o zdravotní způsobilosti, výpis z rejstříku trestů
- práva a povinnosti dobrovolníka (bývají součástí Kodexu dobrovolníka, podrobněji v příloze 2).

Hestia uvádí i vzory školicích programů pro dobrovolníky – u jednodenních i víkendových programů lze říci, že obsahují jak obecnou (seznámení s programem i navzájem, o dobrovolnictví), tak odbornou část (dobrovolnictví např. v nemocnici, struktura pracoviště, modelové situace, brainstorming o možných obavách a problémech dobrovolníka. Individuální příprava dobrovolníka se uplatní spíše u menších organizací, kdy zájemce o dobrovolnictví je s programem již obeznámen, jde např. o člověka z komunity (2012, s. 49-50).

Vždy však je třeba mít na paměti, že „ani sebelepší příprava neodhalí všechny zdroje budoucích problémů tak, jak je přináší život a že nejlepší učitelkou je sama praxe“ (Hestia, 2012, s. 48).

1.2.2. Odborná příprava pro dobrovolnictví při mimořádných událostech

Jak podrobněji uvede další text, dobrovolnictví při mimořádné události vyžaduje komplexní znalost problematiky, od systému krizové připravenosti a spolupráce přes práci se zasaženými lidmi po sebepéči a práci v týmu. Mimořádná událost je velmi traumatizující pro zasažené, a zároveň náročná pro pomáhající, jelikož vyžaduje velké množství dobrovolníků v krátké době.

Pokud má přítomnost dobrovolníků při mimořádných událostech být přínosem pro zasažené i dobrovolníky samotné, je nutný zácvik, jasná pravidla vlastní práce v rámci jasné organizační struktury a pro následnou péči o sebe krátkodobou (debriefingy po akci) a dlouhodobou (výstupní poradenství po skončení celého úkolu) (Baštecká, 2012, s. 393).

Dobrovolníci vysílání pro pomoc při mimořádných událostech (Baštecká, 2005, s. 124):¹⁶

- bývají evidováni v databázi vysílající organizace,
- bývají připraveni krátkým školením zaměřeným na možná rizika jejich činnosti;
- podepisují kontrakt vymezující obsah a rozsah jejich činnosti, včetně vymezení jejich práv a povinností a mlčenlivosti o reáliích svého klienta; mají zajištěno pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu jejich dobrovolné činnosti;
- mají možnost konzultovat svoje problémy s odborníky.

Základní příprava dobrovolníků pro mimořádné události zahrnuje tato témata (IFRC, 2009, s. 16):

- informace o budoucích úkolech,
- práce se stresem a jeho zvládním,
- základní první pomoc,
- týmová práce při mimořádných událostech,
- psychosociální podpora.

Týdenní kurz IMPACT¹⁷ Amerického Červeného kříže (International Mobilization and Preparation for ACTION, nahradil dřívější Basic Training Course) podstatně rozšiřuje témata přípravy, jeho absolventi se uplatňují v mezinárodních humanitárních operacích. Kurz zahrnuje tyto čtyři oblasti (American Red Cross, cit. 2017, online):

- Technické kompetence (krizový management, nouzové ubytování, řízení finančních zdrojů a pomoci, informační technologie, práce s daty a informacemi (vč. analýz), administrace a finance (vč. rozpočtování a řízení finančních, materiálních a lidských zdrojů), logistika.
- Praktické zkušenosti (minimálně dva roky dobrovolnické nebo profesionální práce v zahraničí nebo nasazení při mimořádné události během posledních tří let).

¹⁶ Citováno z informačního materiálu Národního dobrovolnického centra pro Krizové štáby Městských částí Prahy, 16. 8. 2002.

¹⁷ Podrobněji v příloze 16.

- Dosažitelnost (možnost minimálně čtyřtýdenního nasazení a každoročního školení).
- Osobnostní vlastnosti (schopnost práce ve fyzicky a emocionálně náročných situacích, týmová práce, tolerance, flexibilita, spolupráce, znalost jiných kulturních prostředí a tolerance, přijetí principů Hnutí Červeného kříže a humanitární pomoci).

Podobnou náplň má i šestitýdenní výcvik dobrovolníků pákistánské organizace Disaster Preparedness and Response Team (cit. 2016, online): krizová připravenost, hasičské dovednosti, kardiopulmonální resuscitace a provádění základních operačních zákroků v situaci katastrofy, psychosociální péče (oblasti *první pomoci* a *krizové připravenosti* obsahují všechny vzdělávací programy, které organizace připravuje pro své komunitní spolupracovníky).

Další příprava dobrovolníka již úzce souvisí s náplní jeho činnosti, dále je však vhodné s dobrovolníky probrat jejich očekávání či obavy a přípravu přizpůsobit i těmto faktorům. Současně by měl být dobrovolník seznámen s hodnocením a supervizí (Tošner, 2002). Výcvik dobrovolníků je třeba podrobovat hodnocení stejně jako přímou a koordinační práci, a podle potřeb z praxe jej proměňovat (Baštecká, 2005, s. 105).

Dobrovolník by měl znát svá práva i povinnosti – takto je uvádí informační materiál Ministerstva vnitra Pravidla dobrovolnické pomoci při mimořádných událostech (MVČR, 2013, s. 8, online):

- Práva dobrovolníka na:
 - aktuální informace
 - požádání o pomoc
 - odpočinek
 - možnost říci „ne“
 - ochranné a pracovní pomůcky
 - kontakt s pověřenou osobou (koordinátorem)
 - označení (viditelnou identifikaci, příslušnost)
 - pojištění po dobu výkonu dobrovolnické pomoci (povinné, vykonává-li ji podle zákona o dobrovolnické službě)

- nakládání s osobními údaji podle platné legislativy
- Povinnosti dobrovolníka:
 - dbát na bezpečnost svou i ostatních
 - dbát pokynů koordinátora a zasahujících složek
 - plnit úkoly, ke kterým se zavázal
 - zachovávat mlčenlivost
 - dodržovat pravidla týmové spolupráce
 - nezneužívat projevené důvěry
 - znát a brát na vědomí své limity
 - respektovat zadané úkoly
 - oznámit ukončení činnosti (oznámit odchod z oblasti)
 - poskytnout osobní údaje k evidenci a pojištění.

Odborná příprava dobrovolníků pro mimořádné události je z velké části věnována psychosociální pomoci při individuální práci v terénu, avšak zkušenosti prokázaly význam koordinátorů, kteří by zvládali hromadné chování (Kavan, Dostál, 2012, s. 32). Koordinační, manažerské a supervizní činnosti nebývají bohužel oceňovány tak jako přímá práce se zasaženými.

Organizace na tuto potřebu reagují vlastními opatřeními (Baštecká, 2005, s. 102). Následující text uvádí přípravu dobrovolníků pro pomoc při mimořádných událostech – zahrnuje přípravu v organizacích nebo systémech spolupráce (Psychosociální intervenční tým ADRA, Diakonie ČCE, Město Třinec) a nároky kladené na pomáhajícího pracovníka či dobrovolníka, jak je specifikují koncepční dokumenty (Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce) nebo odborníci na základě zkušeností.

V roce 2000 začal první výcvik Psychosociálního intervenčního týmu (PIT) – nešlo o samostatnou organizaci, nýbrž o tým dobrovolníků různých profesí, který jeho členové brali jako projev občanské angažovanosti. Celkem do roku 2014 proběhlo pět výcviků, jejichž zaměření se posouvalo od přímé pomoci přes přípravu koordinátorů a lektorů

k dnešnímu komunitnímu přístupu. U zrodu PITu stáli Vítězslav Vurst, Zdeněk Procházka a Bohumila Baštecká¹⁸ (Baštecká, Keller, Sedláková, Šimr, 2014, s. 33-34).

Jako další příklad lze uvést organizaci ADRA: zde bylo vyškolen 20 koordinátorů z řad sociálních pracovníků. Duchovních, psychologů a podobně, a vznikly lokální týmy (Praha a kraje Středočeský, Jihomoravský, Karlovarský, Plzeňský, Jihočeský, Zlínský), které byly později nazvány Komunitními intervenčními psychosociálními týmy (KIP týmy). Výcvik, který proběhl ve Zlínském kraji, zahrnoval 3 bloky (Kavan, Dostál, 2012, s. 32, srov. Dostál, Koláček, 2014, s. 46):

- I. Já a mimořádná událost (coping, komunikace se zasaženými, první občanská pomoc)
- II. Společnost, společenství a mimořádná událost (kontext komunity, význam přirozeného sociálního prostředí zasažených lidí).
- III. Tým a mimořádná událost (týmová spolupráce)

Organizace ADRA a Slezská diakonie se ve spolupráci s Vysokou školou báňskou-Technickou univerzitou Ostrava (Laboratoř výzkumu a managementu rizik Fakulty bezpečnostního inženýrství, katedra požární ochrany a ochrany obyvatelstva) podílely i na projektu Města Třinec¹⁹ „Plán zapojení dobrovolníků do civilní ochrany ve městě Třinci,“ jehož součástí byl základní kurz „Teoretické základy dobrovolnictví jako občanské výpomoci při mimořádných událostech ve městě Třinci.“ Ten obsahoval tato témata (Danihelka, Smetana, Chromec, 2009, s. 27):

- Systém krizové připravenosti ČR
- Technicko-organizační zabezpečení činnosti dobrovolníků.
- Právní systém ČR pro oblast dobrovolnictví ve vazbě na organizace ADRA a Slezská diakonie.
- Základní aspekty činnosti HZS kraje ve vazbě na dobrovolnickou pomoc.
- Krizové řízení a plánování ve správním obvodu města Třince.

¹⁸ Vítězslav Vurst, tehdy předseda správní rady Nadace ADRA; Ing. Zdeněk Procházka, tehdy Hlavní úřad civilní ochrany Ministerstva obrany ČR; PhDr. Bohumila Baštecká, PhD. jako odborná garantka.

¹⁹ Město Třinec se zapojilo do projektu MIRIAD 21 (zabývá se rizikem průmyslových havárií, garantem Les Eco Maires, francouzská národní asociace starostů), v roce 2006 pak do projektu VADEME (Volunteers And Democracy in Emergency, posláním bylo navrhnout metodu vytvoření místní skupiny dobrovolníků zapojených do civilní ochrany s přihlédnutím na potřebu soustředit činnosti vedoucí k předcházení krizovým situacím). (Danihelka, Smetana, Chromec, 2009, s. 26).

- Základní bezpečnostní předpisy ve vazbě na předpokládané činnosti dobrovolníků.
- Zdravotní aspekty předpokládaných činností dobrovolníků.
- Rizika a nebezpečí v místech předpokládané činnosti dobrovolníků.

Na základní kurz pak navázaly „nadstavbové části“ a praktické cvičení při simulované mimořádné události ve spolupráci se složkami IZS (Danihelka, Smetana, Chromeč, 2009, s. 27):

- Praktický nácvik první pomoci (vyšší stupeň dovedností).
- Psychologická a psychosociální pomoc (jak vést rozhovor a jednat s lidmi, kteří prožili traumatickou situaci; bezprostřední pomoc lidem v tísni při živelní pohromě).
- Psychologie krizí a psychologický trénink pro přípravu na rozhodování při řešení krizových situací.
- Krizové řízení, organizace zásahu a jeho nácvik, koordinace týmu dobrovolníků.

V rámci konceptu CISM²⁰ uvádí Sotolářová tři oblasti přípravy dobrovolníků (Sotolářová, 2004, podrobněji v příloze 10): školení a vzdělávání, posttraumatická intervenční péče a následná péče.

Diakonie ČCE uvádí tyto konkrétní oblasti pravidelné přípravy dobrovolníků, která probíhá školením i koordinačními cvičeními (Bucharová, 2014, s. 78): vedení humanitární základny, obsluha povodňové techniky, práce v koordinačním centru, terénní šetření.

Baštecká (2012, s. 385) u členů psychosociálního intervenčního týmu požaduje dobré komunikační schopnosti, jasnou představu o vlastní roli a jejích omezeních a společná cvičení v příslušných dovednostech. Tyto požadavky lze obecně vztáhnout i na pomáhající dobrovolníky.

Břečka²¹ a Jurnečka²² (2010) na základě zkušeností popisují praktické činnosti, ve kterých by dobrovolníci měli být vyškoleni: radiokomunikace, bezpečnostní pokyny pro

práci v oblasti postižené mimořádnou událostí, komunikace s dispečinkem, zástupci IZS nebo obcí; u dobrovolných záchranářů min. 40hod. školení (první pomoc, řízení skupiny dobrovolníků nebo dobrovolných záchranářů), řízení vozidel s povolením vjezdu do oblastí postižených mimořádnou událostí (označení vozu, výstražná zařízení, převoz osob)

Oblasti přípravy dobrovolníků uvádí i Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce, vytvořené pracovní skupinou²³ při MV ČR-GŘ HZS ČR, vydané v prosinci 2010. Také zde je uveden význam koordinátora a jeho kvalitní přípravy. Standardy obsahují:

- Standard prvních občanských pomoci
- Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro přímý kontakt
- Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro koordinování
- Vyhodnocení kvality, účelnosti a účinnosti psychosociální pomoci a spolupráce
- Vzdělávací standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce
- Navazující koncepční a metodické materiály (např. vybavení do terénu)

Vodáčková (2012, s. 167) uvádí dovednosti a znalosti krizového pracovníka – tento výčet odráží jak orientaci v systému práce, tak práci se zasaženými i v týmu:

- dovednosti aktivního naslouchání s důrazem na vcítění;
- dovednosti krizové intervence a vyjednávání;
- dovednosti zacházení s oběťmi a rovněž s klienty, kteří ztratí vládu nad ničivými a sebezničujícími impulzy;
- znalosti pomáhající (psychosociální) sítě a dovednosti spolupráce s ní;
- znalosti základů právního vědomí;
- znalosti základů první pomoci;
- znalosti základů sebeobrany;
- dovednosti při vedení dokumentace a komunikace v týmu;
- dovednosti při získávání a předávání informací.

²⁰ Critical Incident Stress Management - program preventivní péče, zaměřené na profesionály vystavené krizovým událostem v souvislosti s výkonem své profese (Kebza, 2011, s. 103)

²¹ Záchranáři Česká Kamenice, o.s.

²² Záchranáři Žatec, o.s.

²³ Přibližně polovina členů pracovní skupiny byla zároveň členem PITu, práce na standardech se proto promítala do praxe PITu a naopak (Standardy psychosociální spolupráce, 2010, s. 12).

Dále krizový pracovník rozvíjí (Vodáčková, 2012, s. 167):

- schopnost a dovednost se otevřeně domlouvat s lidmi;
- schopnost rychlého rozhodování včetně bdělého neúzkostného úsudku v noci;
- schopnost spolupráce;
- schopnost reflektovat svou práci;
- schopnost zvládat zátěž;
- schopnost rozpoznávat hranice svých možností a sil.

Na základě vlastního studia odborné literatury byla pro účely této práce stanovena **shodná témata a oblasti činnosti, se kterými by měli být pomáhající při mimořádných událostech obeznámeni**. Je proto možné stanovit několik okruhů, ve kterých je nutné dobrovolníky vyškolit s ohledem na jejich očekávanou práci při mimořádných událostech.

V následujícím textu uvádím základní informace a témata, se kterými je vhodné dobrovolníky pracující při mimořádných událostech seznámit při odborné přípravě, a to v těchto třech základních oblastech:

- I. Mimořádné události (navazuje na obecnou přípravu s ohledem na specifika mimořádných událostí: např. příčiny vzniku mimořádných událostí, zásady bezpečnosti a komunikace, krizové řízení,...)
- II. Zásady přístupu k zasaženým (postupy krizové pomoci, psychosociální podpora, etika pomáhání, první předlékářská pomoc)
- III. Týmová spolupráce, sebek péče

Ad I. Mimořádné události

V situaci mimořádné události pracuje mnoho odborníků. Ti sledují situaci z různých úhlů a každý by měl mít jasno ve svých rolích, kompetencích i hranicích působnosti; vědět, kdo práci monitoruje, koordinuje, kdo pomáhá „v situaci nejasnosti či obav ze selhání“ (Lucká, 2003, s. 283). Pro pracovníky při mimořádné události je důležitá také dovednost

komunikace se zasaženými (viz následující text k oblasti II.), s obcemi, poskytovateli služeb, spolupracovníky atd. (Baštecká, 2005, s. 102).

Vlastní akce při mimořádné události má několik částí, v nichž by se zasahující měli orientovat (Baštecká, 2005, s.114):

- Rozhodování (jaká opatření, kdy a jak použít)
- Koordinace (lidí, organizací a opatření)
- Řízení kooperace mezi nimi prostřednictvím komunikace
- Vyhodnocení (poučení a vyvození důsledků pro příští praxi)

Důležité je, aby dobrovolníci a zejména jejich koordinátoři porozuměli jak neformálním vztahům (a využili je při poskytování psychosociální podpory), tak systému formálních služeb a vztahům mezi nimi v dané oblasti. Tento systém může zahrnovat (Baštecká, 2005, s. 119, srov. Standardy psychosociální krizové pomoci, 2010, s. 39):

- samosprávu (zpravidla městský úřad, pracovníci krizového řízení, krizový štáb),
- základní složky IZS,
- odborné služby (nemocnice, psychiatr, psycholog, sociální služby, poradny, církevní instituce,...)
- nestátní a charitativní organizace, spolky,...
- továrny a podniky (v rámci společenské odpovědnosti firem),
- regionální a nadregionální sítě (např. telefonické linky důvěry)

Nepředpojatá spolupráce a dobrá znalost pravomocí je rozhodující pro hladký průběh záchranných prací a dá se formovat před událostí. Z toho důvodu se konají různá součinnostní cvičení (Baštecká, 2012, s. 388).

Pro orientaci v situaci mimořádné události, dobrou spolupráci či bezpečnost jsou dobrovolníci připravováni různými kurzy, kde získávají rozmanité dovednosti. Novozélandský Červený kříž připravuje své dobrovolníky nejen v první pomoci, ale také v radiokomunikaci nebo záchrany ze sutin. Neznamená to, že dobrovolníci musí vyprošťovat zavalené osoby místo profesionálních složek, ale že získané znalosti mohou využít v dalších podobných situacích (IFRC, 2011a, s. 10).

Pro přípravu dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech lze využít také všeobecné zásady osobní připravenosti obyvatelstva, jak je v plánu osobní přípravy na mimořádnou událost nebo krizovou situaci stručně uvádí Mika (2012, s. 55-56, podrobněji v příloze 11):

- Studium podkladových materiálů (příručky, brožury, články)
- Doplnkové studium z webových stránek
- Zjišťování informací u místních státních orgánů
- Příprava evakuačního zavazadla
- Příprava improvizovaných prostředků ochrany osob
- Návčik evakuace (v klidu i v časovém stresu)
- Návčik použití improvizovaných prostředků ochrany (v klidu i v časovém stresu)

Ad II. Zásady přístupu k zasaženým

Při mimořádné události se pomáhající vydává do terénu přímo k zasaženým lidem a setkává se s mnoha lidmi s mnoha různými potřebami: psychickými, sociálními, fyzickými či duchovními (Lucká, 2003, s. 283, srov. Lucká, Koblíček, 2012, s. 371). Jeho práce se prolíná oblastí sociální práce, krizové intervence, etiky či první pomoci, jak uvádím v této části.

V přístupu k zasaženým lidem je možné využít některé postupy krizové pomoci poskytované v sociálních službách a další (Baštecká, 2013, s.135):

- *pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů člověka,*
- *sociální poradenství* (Proces podpory, vedení a spolupráce při orientaci v (nepříznivé) životní situaci, při rozhodování o ní nebo při jejím řešení, příp. jejím přijetí včetně přijetí zodpovědnosti za důsledky rozhodnutí. Využívá se při tom poznatkové základny, která odpovídá orientaci, rozhodování, řešení a přijetí – tedy i rad a informací (mj. o právech, povinnostech a oprávněných zájmech) přiměřeně k hodnotám, silám, zdrojům, potřebám a strategiím zvládnutí člověka (rodiny, společnosti) a s jejich využitím).

Ze sociálních služeb podle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, se v terénu a při řešení mimořádné události můžeme setkat např. s pečovatelskou službou, telefonickou krizovou pomocí, tlumočnickými službami (Baštecká, 2013, s. 135).

Pracovníci při mimořádných událostech by měli znát i základní postupy pro komunikaci s osobami se zdravotním postižením (Boukalová, Hoskovcová, Vymětal, 2014). Pro přípravu v této oblasti je možné využít výstupy projektů EUTOPIA a EUNAD, obecně se doporučuje, aby se osoby se zdravotním postižením účastnily součinnostních cvičení (min. 5 % všech zúčastněných) a jejich vyhodnocení (více v příloze č. 7).

Protože občané očekávají od místních pracovníků pomoc s uspokojováním sociálních, psychických, tělesných a dalších potřeb, měli by všichni pomáhající mít specializovaný výcvik pro duševní zdraví (pomáhající včetně policistů, hasičů, psychosociálních pracovníků, dobrovolníků pro krizové stavy) (Baštecká, 2005, s. 105). Australian Psychological Society (2013, s. 12) k lidem poskytujícím psychosociální podporu zasaženým radí profesionální zdravotnické pracovníky, pedagogy a další pracovníky ve vzdělávání, členy Červeného kříže a jiné pracovníky komunitních organizací s odpovídajícím výcvikem.

Za základ výcviku v přístupu k zasaženým považujeme výcvik v krizové intervenci, který zahrnuje aktivní naslouchání, komunikační schopnosti, poznání a zhodnocení vlastních silných a slabých stránek (Baštecká, 2005, s. 102). V širším slova smyslu je to metoda, jejímž „cílem je vyřešení současné situace a obnova sil zasaženého člověka, na předkrizový stav i pokrizový růst (Baštecká, 2005, s. 163).

Vodáčková (2012, s. 166) tuto průpravu, tedy výcvik v krizové intervenci a telefonické krizové intervenci, považuje u pracovníků krizové pomoci za stěžejní.

Stupňovitý výcvik, kdy „každá vycvičená skupina rozvíjí svoje zdroje a dovednosti, aby mohla cvičit a supervidovat další skupiny,“ zpracovali Jensen a Baronová. Je založen na posouzení potřeb, preventivních krátkých intervencích a časných odborných intervencích. Má 3 úrovně a podrobně je přiblížen v příloze 4 (Baštecká, 2005, s. 103):

- Základní úroveň: dovednosti nutné pro posouzení potřeb a pro reakci na naléhavou a neodkladnou situaci.
- Pokročilá úroveň: preventivní krátké intervence.
- Odborná úroveň: časně odborné intervence.

K dalším důležitým tématům ve výcviku pro katastrofy řadí Hodgkinson a Stewart zkušenost se sebou samými, znalosti o posttraumatickém truchlení, dovednosti terénní práce, schopnosti odhadnout, kdy zasažený potřebuje následnou pomoc (Baštecká, 2005, s. 103²⁴). Tato psychická první pomoc reaguje na základní psychosociální potřeby a hlavní důležitost zde má „aktivní, organizované a podporující okolí a jeho vztaženost k oběti. Cílem je psychická stabilizace zasaženého člověka (Baštecká, 2005, s. 158).

Pozn.: Mimořádné události a pomoc zasaženým lidem (zejména psychosociální podpora) jsou také tématem projektů realizovaných v minulých letech, na kterých se podíleli různí řešitelé. V letech 2007-2009 a 2009-2011 probíhaly projekty EUTOPA a implementační projekt EUTOPA-IP, jejichž cílem byla tvorba postupů pro účinnou psychosociální pomoc lidem, kteří byli zasaženi rozsáhlými mimořádnými událostmi (MVČR, 2014b).

V letech 2013-2014 byl realizován projekt EUNAD.²⁵ Jeho cílem byla „implementace předchozích výsledků v oblasti psychosociální pomoci po katastrofách (projekt EUTOPA), příprava materiálů a programů pro zlepšení praxe při práci s lidmi se specifickými komunikačními potřebami v situacích mimořádných událostí a katastrof, tvorba sítě osob, které se zaměřují do oblasti bezpečnosti, krizového řízení a podpory lidí se specifickými komunikačními potřebami.“ Řešiteli projektu byla mj. Univerzita Karlova a Ministerstvo vnitra, v rámci projektu proběhly kurzy zaměřené na pomoc lidem se sluchovým či zrakovým postižením při katastrofách (MVČR, 2014b).

Etika pomáhání je u psychosociální podpory velmi důležitá, neboť při jejím poskytování pracovník více ovlivňuje a proniká do soukromí lidí. Pomoc má být citlivá k sebepojetí a životnímu stylu oběti; nabízena, nikoli vnucována; vycházet z posouzení potřeb a zdrojů, z místních podmínek (Baštecká, 2005, s. 204-205).

²⁴ HODGKINSON, Peter E., Stewart, Michael (1998): Coping with Catastrophe. A Handbook of Post-Disaster Psychosocial Aftercare. 2nd Ed. (1st 1991), London and New York, Routledge

²⁵ European Network for Psychosocial Crisis Management - Assisting Disabled in Case of Disaster (Evropská síť pro psychosociální krizové řízení – asistence lidem s disabilitou v situacích katastrof, více v příloze 5)

Při mimořádných událostech nejsou výjimkou zranění, vyžadující předlékařskou první pomoc v podmínkách, kdy dochází k „k rozsáhlé a devastující události s výrazným narušením lidské ekologie, tedy vztahů lidí navzájem mezi sebou i vůči okolí, která neočekávaně, náhle a překvapivě vede ke stavu, který postihnutá komunita není schopna sama a svými silami zvládnout“ (Hlaváčková, 2005, s. 262).²⁶ V případě katastrofy jde o velký počet raněných a nemocných pod časovým tlakem a s nedostatečnými silami a prostředky, kdy je pomoc často poskytována laiky (Štětina, 2001, s. 39-40). Poskytnutí pomoci je povinností danou trestním zákonem (§ 207, odst. 1 a 2, zák. č. 140/1961 Sb.):

- (1) Kdo osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví, neposkytne potřebnou pomoc, ač tak učinit může bez nebezpečí pro sebe nebo jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.
- (2) Kdo osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví, neposkytne potřebnou pomoc, ač podle povahy svého zaměstnání je povinen takovou pomoc poskytnout, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

Ad III. Týmová spolupráce, sebepéče

Je důležité věnovat se ochranným faktorům, které pomáhají dobrovolníkům vyrovnat se se zátěží spojenou s mimořádnou událostí: motivace k pomáhání, dobré sociální zázemí, schopnost oprostít se od práce a odpočinout si, podporovat ostatní členy týmu a přijímat podporu od nich (IFRC, 2009, s. 11). Psychosociální podpora zasažených, zaměstnanců i dobrovolníků je stejně důležitá jako všechny ostatní aspekty pomoci při mimořádných událostech, kdy jsou vystaveni lidským traumatům, ztrátám, zraněním či smrti (IFRC, 2009, s. 4).

Stejně jako v zaměstnání, i při dobrovolnictví je důležité zralé fungování skupiny nebo týmu. V takovém případě „lidé samostatně přemýšlejí, jak dosáhnout cíle, sdílí zdroje a informace, přebírají zodpovědnost za svou činnost (Mohauptová, 2013, s. 15). Týmová práce má „vyvažovat zájmy úkolu, týmu, jednotlivých členů a vedoucího (Baštecká, 2005,

²⁶ Závěry komise expertů WHO na konferenci v roce 1992.

s. 96). Pokud se lidé v týmu neumí domluvit a mají špatné vztahy, klesá i efektivita práce celého týmu (Mohauptová, 2013, s. 29). Podporu sociální skupiny uvádí Connors jako významný ochranný faktor (2011).

Ke zlepšení fungování týmu bývají využívány i techniky teambuildingu, jejich úkolem je „stmelení skupiny skrze zážitek a posílení neformálních vztahů ve skupině.“ (Mohauptová, 2013, s. 22). „Týmová práce je nejdůležitějším opatřením na ochranu pracovníka“ (Baštecká, 2012, s. 396).

Doporučuje se tým sestavovat jako mezioborový a vyvážit podíl zkušených a nových členů (Baštecká, 2005 s. 98), v týmu by proto měly být zastoupeny tyto role:

- vedoucí týmu
- týlové zabezpečení (logistika, sleduje činnost a výsledky, bezpečnost, komunikaci týmu)
- psychosociální pomoc (krizový intervent, sociální pracovník, terapeut,...)
- pastor nebo kaplan.

Pro práci týmu se předpokládá jasné určení rolí (Mezníková, 2010, s. 9) a zásadní je role vedoucího – měl by mít zkušenosti s vedením, katastrofami a krizovým poradenstvím. Jeho úkolem je dohodnout s členy týmu pravidla a priority, vytvořit jasné a dobré vnější vztahy (k ostatním zasahujícím, místním pomáhajícím, sponzorům,...) i vnitřní vztahy (dobré vedení členů týmu, zabezpečení logistiky²⁷ a bezpečnosti členů týmu, sledování postupu pomocí porad, ...) a vytvořit několikaúrovňový plán pomoci (plán okamžité i následné pomoci zasaženým, výcvik dalších pracovníků, tvorbu dobré zkušenosti) (Baštecká, 2005, s. 98).

Aby fungující tým mohl být skutečnou oporou, je nutné, aby byla „dobře zvládána organizace zásahu“ (Baštecká, 2001, in Lucká, 2003, s. 286-287, srov. De Wolfe, 2002, s. 27-31, srov. Baštecká, 2012, s. 397, podrobněji v příloze 5):

- je jasně formulovaný řetězec nadřízenosti a podřízenosti,
- je dostupný klinický supervizor,
- směny nejsou delší než 12 hodin, následuje 12 hodin volna,

²⁷ Ve smyslu týlového zabezpečení.

- instruktáž na začátku směny
- k dispozici jsou nezbytné pomůcky k práci a bazální péči o sebe,
- komunikační prostředky v dosahu,
- práce má jasné cíle a smysl,
- role jsou jasně vymezené a popsány,
- opora týmu čerpá ze vzájemné přátelské opory, tolerance a konstruktivní spolupráce,
- existuje plán pro zvládání zátěže (např. střídání na různě náročných pozicích, plánované přestávky, osvěta o známkách přetížení, o možnostech, jak ho zvládat),
- po návratu z akce se koná „debriefing“ skupinový i individuální,
- existuje výstupní plán pro ty, kteří z pole odcházejí.

Důležité je i materiální a prostorové zázemí týmu (Mezníková, 2010, s. 9), dobré vybavení, oblečení aj., podmínky pro odpočinek a sdílení dojmů při rychlých, konstruktivních setkáních, která mohou mít i prvky debriefingu (Lucká, Koblí, 2012, s. 372). Význam pravidelného debriefingu, jasných informací o situaci a možnosti podpory zdůrazňuje i Červený kříž (IFRC, 2009, s. 11).

Ze strany organizace je pro práci dobrovolníků nutné zajistit (IFRC, 2009, s. 13):

- popis úkolů, jasná role v týmu,
- informace o krizové situaci,
- prostor pro odpočinek,
- supervize.

Podobně jako přímé oběti, i pomáhající profesionálové a dobrovolníci by měli uplatňovat krizově intervenční techniky, které se uplatňují při zvládání zátěže pramenící z mimořádné události (critical incident stress management, CISM). Není nutné, aby tyto techniky a aktivity vedl psycholog – u profesionálů a vyškolených dobrovolníků je vede velitel a cílem intervence je „vytvořit atmosféru podpory a pohody a posílit citění týmu“ (Baštecká, 2005, s. 179, srov. Baštecká, 2012, s. 381). Výzkum Oenera²⁸ (Baštecká, 2005,

²⁸ Oerner, Roderick (2003): A new evidence base for making early intervention in emergency services complementary to officers preferred adjustment and coping strategies. In: Oerner, Roderick, Schnyder, Ulrich (eds.) (2003): Reconstructing Early Intervention After Trauma. Innovations in the Care of Survivors. New York, Oxford University Press, Inc.

s. 184) poukazuje na potřebu hovořit o události s kolegy či blízkými, a na význam neformálních postupů péče o sebe i o skupinu kolegů.

Časná intervence jako výraz pro krátkodobou psychosociální pomoc po traumatizujících událostech se postupně začala označovat jako debriefing (Baštecká, 2005, s. 178), který Hodgkinson a Stewart stejně jako Mitchell a Everly (podrobněji v příloze 12) zařazují do „balíčku krizové intervence“ a vymezují pro skupiny zasažených do 20 lidí, v čase „od 0 minut do 3 měsíců po události“ (Baštecká, 2005, s. 182):

I. První psychická pomoc:	při události (intervence s jednotlivci na místě)
II. Defusing (úvodní):	bezprostředně po události
III. Debriefing (formalizovaný):	48-72 hodin po události
IV. Krizové semináře:	týden po události, doplňují debriefing
V. Debriefing (kontrolní):	3-4 týdny po události, následné sledování
VI. Debriefing (kontrolní):	3 měsíce po události, v indikovaných případech individuální terapie pro ohrožené jednotlivce

Debriefing a defusing jako stupně krizově-intervenční techniky pro vyrovnání se s traumatizující událostí mohou být využity pro práci se zasaženými pomáhajícími. Defusing bývá považován za nezbytnou součást pracovního postupu záchranářů a probíhá bezprostředně po události. Debriefing mívá délku, uspořádání a počet účastníků jako skupinová sezení, provádí se s časovým odstupem a podle Hodgkinsona a Stewarta má 4 úseky: úvod, část vyprávění (skutečnosti i myšlenky), část reakcí (reakce i příznaky), část osvěty (učení a příprava) (Baštecká, 2012, s. 382²⁹)

Vymětal shrnuje podporu zasahujících ze strany vedení organizace do tří základních kroků (Vymětal, 2009, s. 27):

- Stanovit odpovědnost za péči o zaměstnance příslušné osobě.
- Poskytnout emoční, informační a věcnou podporu.
- Udržovat dobré mezilidské vztahy.

²⁹ HODGKINSON, Peter E., Stewart, Michael (1998): Coping with Catastrophe. A Handbook of Post-Disaster Psychosocial Aftercare. 2nd Ed. (1st 1991), London and New York, Routledge

Významným zdrojem prevence dopadů zátěže jsou postupy, které má k dispozici sám pracovník (Lucká, 2003, s. 287, srov. De Wolfe, 2002, s. 30-31, podrobněji v příloze 5):

- péče o tělo, antistresové strategie, které odbourávají tělesné napětí,
- práce s dechem jako prostředkem ke zklidnění,
- hodnotné jídlo (doporučuje se vynechat alkohol),
- odpočinek a relaxace ve volných chvílích,
- meditace, rozjímání, modlitba,
- podpora zážitků, které nabíjejí energií,
- otevřenost ke sdílení pocitů a zážitků,
- schopnost reflektovat intrapsychický proces, všímavost k projekci či jiným obranným mechanismům,
- schopnost rozlišovat různé úrovně vztahu mezi profesionály a odlišit je od jiných blízkých vztahů,
- schopnost reflektovat svá slabá místa.

To, že pomáhající zná vlastní hodnoty, hranice svých možností, vlastní motivaci pomáhání, rozumí souvislostem pomoci a jejímu smyslu, je součástí již zmíněné etiky pomáhajícího (Baštecká, 2005, s. 204).

1.2.3. Supervize a hodnocení

Podporu dobrovolníků, jejich vzdělávání i zvyšování kvality řízení pomáhá zajišťovat také supervize, jako metoda hodnocení práce dobrovolníků i nástroj zvládnutí zátěže související s prací při mimořádné události.

Činnost dobrovolníků je možné hodnotit z hlediska účinnosti (zda je dosahováno stanovených cílů) a z hlediska kvality (jak je práce prováděna, jak je dosahováno cílů) (Baštecká, 2005, s. 99). Také supervize může být vykonávána stupňovitě, kdy vyškolený pracovník superviduje činnost ostatních (Baštecká, 2005, s.102).

Supervize je „činnost, při které prostřednictvím zaměřeného pozorování a cílených otázek uvažujeme nad účinností péče o klienta a její kvalitou, a zvyšujeme pracovníkovu schopnost reflexe (uvědomovaného vnímání) vlastní práce a sebereflexe (uvědomovaného sebevnímání) stavů, do kterých ho práce s lidmi uvádí.“ Obsahuje složky nadhledu a dohledu, zaručuje dobrou úroveň odbornosti „v oblasti schopností, vědomostí a dovedností, v oblasti etické a hodnotové,“ a má 3 hlavní funkce (Baštecká, 2005, s. 105):

- Funkce řízení (hodnocení a posuzování pracovníkovy výkonu, cílem je pochopení profesionálních hodnot).
- Funkce vzdělávání (předávání zkušeností z dobré praxe, cílem je rozvoj odbornosti).
- Funkce podpory (spolunesení pracovní zátěže, sdílení, předávání pracovního odhodlání a naděje, cílem je dobré zvládnání profesních nároků).

Jejím smyslem je „pomáhat pracovníkům a klientům i celému zařízení (Procházková, 2012, s. 180).

Supervizní setkání může mít různé podoby, od porady a metodického setkání po zhodnocení činnosti až k využití prvků psychoterapie. Není to jen zpětná vazba a komunikační kanál mezi dobrovolníky, pracovníky a klienty. U dobrovolníků je hrozbou ztráta motivace a proto má ocenění a respekt k jejich činnosti velký význam (Tošner, 2002, s. 55). Supervize má blízko ke koučinku, klade důraz na „uvědomování si pozadí témat a pocitů a jevů v různých situacích, zaměřuje se na rozvoj lidí ve skupině,“ pracuje na systémové stabilizaci skupiny. Má základ v terapii a z hlediska pocitů a vnímání jednotlivců jde více do hloubky (Mohauptová, 2013, s. 21). Supervizní setkání jsou vhodnou formou učení, účastník získává i nové nápady a podporu od ostatních, a hlavně má možnost „sdílení zkušeností v akceptující atmosféře.“ Doporučený počet účastníků v supervizní skupině je 10-12 (Matoušek, 2003, s. 62).

Při supervizi pracovníků při mimořádných událostech se doporučuje zabývat třemi velkými oblastmi (Baštecká, 2005, s. 106):

- Případové supervize pomáhajících pracovníků
- Týmové procesy
- Osobní a pracovní hranice členů týmu.

Pro objektivní hodnocení jsou využívány záznamy o činnosti, vyžadované či poskytnuté pomoci, záznamy o skupinových sezeních a další formuláře. Doporučuje se denní evidence činnosti (např. deník dobrovolníka), záznamy kontaktů se zasaženými, ... (Baštecká, 2005, s. 99).

Dobrovolná činnost by měla být evidována např. výkazem odpracovaných hodin i přínosem organizaci a klientům. Hodnocení pak může sloužit k prokázání účinnosti dobrovolnictví i k jeho zkvalitnění (Tošner, 2002, s. 83). Ze zkušenosti lze uvést i význam evidence o odpracovaných hodinách i pro jiné účely (potvrzení pro přijímací řízení na SŠ nebo VŠ).

2. DOBROVOLNICTVÍ PŘI MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTECH V KONTEXTU KRIZOVÉHO MANAGEMENTU

Druhá část práce se věnuje dobrovolnictví při mimořádných událostech z hlediska krizového managementu. Aby dobrovolníci mohli v systému fungovat a spolupracovat s dalšími organizacemi, musí totiž systému porozumět alespoň v jeho základech. V souladu s cíli této práce je možné text této části využít pro odbornou přípravu dobrovolníků i jejich koordinátorů – na základě předchozí kapitoly lze říci, že každý dobrovolník pomáhající při mimořádné události by měl následující informace znát ze své odborné přípravy.

Ke zpracování textu byla využita jak standardní odborná literatura, tak koncepční a smluvní materiály.

Úvodní kapitola obsahuje informace z oblasti krizové legislativy a ochrany obyvatelstva, které jsou určující pro fungování systému pomoci a spolupráce. Navazující text se věnuje systému pomoci z pohledu krizového řízení ve veřejné správě i v neziskových organizacích. Třetí kapitola přibližuje samotný výkon dobrovolnictví při mimořádných událostech.

2.1. SOUČASNÁ KRIZOVÁ LEGISLATIVA - STRUČNÝ PŘEHLED

Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod a ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, představují základní rámec pro tvorbu a uplatňování Bezpečnostní strategie České republiky³⁰ schválené Vládou ČR v únoru 2015 (Koleňák, 2013, s. 126). Toto dále upravuje tzv. **krizová legislativa**, která vznikla po zkušenostech s povodněmi v roce 1997 (přijata Parlamentem ČR v roce 2000). Ta znamenala zpevnění spolupráce základních složek IZS a dalších složek (včetně NNO) při zvládnutí mimořádných událostí nebo krizových situací a jejich dopadů; přechod ochrany obyvatelstva do působnosti Ministerstva vnitra a ustavení HZS ČR hlavním pilířem

³⁰ Dostupné na: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>.

přípravenosti na mimořádné události nebo krizové situace a jejich zvládnání (Koleňák, 2013, s. 136-137).

Mika (2005, s. 225, srov. Mika, 2012, s. 9) vymezil základní legislativní předpisy pro mimořádné události, krizové řízení a systém pomoci v České republice, které jsou i nadále platné a účinné:

- 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií.
- 237/2000 Sb., o požární ochraně.
- 320/2015 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky (původně z.č. 238/2000 Sb.)
- 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.
- 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (*krizový zákon*).
- 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.

V přehledu předpisů pro oblast krizového řízení zpracovanou Generálním ředitelstvím Hasičského záchranného sboru ČR krom této základní legislativy najdeme předpisy pro celkem 21 oblastí (jako Oblast veřejné správy, Oblast krizového řízení, Oblast havarijního plánování a ochrany obyvatelstva, Oblast požární ochrany, Oblast jaderné bezpečnosti, Oblast chemických látek a zákazu chemických zbraní,...) (HZS ČR, Předpisy, online):

Oblast krizového řízení:

- Zákon č. 240/2000 Sb., Zákon o krizovém řízení a o změně některých zákonů (*krizový zákon*).
- Zákon č. 462/2000 Sb., Nařízení vlády k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).
- Zákon č. 432/2010 Sb., Nařízení vlády o kritériích pro určení prvků kritické infrastruktury.
- Zákon č. 75/2001 Sb., Vyhláška Českého báňského úřadu, kterou se stanoví báňsko-technické podmínky pro zřizování využití a ochranu důlních děl vybraných pro využití při krizových situacích pro uplatňování preventivních, technických a bezpečnostních opatření a provádění kontrol.

- Zákon č. 281/2001 Sb., Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, kterou se provádí § 9 odst. 3 písm. a) zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).

Oblast havarijního plánování a ochrany obyvatelstva.

- Zákon č. 239/2000 Sb., **Zákon o integrovaném záchranném systému** a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 463/2000 Sb., Nařízení vlády o stanovení pravidel zapojování do mezinárodních záchranných operací, poskytování a přijímání humanitární pomoci a náhrad výdajů vynakládaných právními osobami a podnikajícími fyzickými osobami na ochranu obyvatelstva.
- Zákon č. 328/2001 Sb., Vyhláška Ministerstva vnitra, o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému.
- Zákon č. 380/2002 Sb., Vyhláška Ministerstva vnitra k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

Ochrana obyvatelstva a krizové řízení je upravováno také na nadnárodní úrovni.

Krom Ženevských úmluv (podrobněji v příloze 9) jsou zásadními dokumenty *Akční program Společenství pro ochranu před katastrofami* (platný od roku 1997, „slouží k podpoře a doplňování opatření členských států při přírodních a technogenních katastrofách s cílem zabezpečit ochranu osob, životního prostředí a majetku“) a z Rozhodnutí Rady Evropské unie vytvořený *mechanismus Společenství pro zabezpečení posílení spolupráce při pomocných zásazích civilní ochrany* (z 26. září 2001), jenž stanoví principy ochrany obyvatelstva (Mika, 2012, s. 14):

- starost o ochranu obyvatel náleží státu,
- ústředním orgánem v oblasti ochrany obyvatelstva je jedno ministerstvo, zpravidla ministerstvo vnitra,
- konkrétní odpovědnost ministrů a vedoucích jiných ústředních správních úřadů za ochranu života, zdraví a majetku je stanovena příslušnými zákony a vyplývá z jejich kompetencí,
- odpovědnost za ochranu obyvatelstva je rozložena na všechny úrovně veřejné správy, včetně obcí,

- profesní organizace tvoří jádro výkonných a částečně i řídicích složek, jsou doplňovány ostatními složkami různé právní povahy i fyzickými osobami (průměrný stupeň připravených specialistů činí 4-5 % populace),
- široká informovanost veřejnosti o ochranných opatřeních je prostředkem, který napomáhá k účinnější sebeochraně obyvatelstva,
- opatření, připravovaná k řešení následků mimořádných událostí a zmírnění dopadů krizových situací v míru, budou v případě potřeby využita i v období válečného stavu.

Tato legislativa je určující pro rámec činností všech složek zařazených do systému krizové připravenosti a pomáhající dobrovolníci by měl znát místo své vysílající organizace a aspoň rámcově také kompetence ostatních složek včetně samosprávy.

2.2. MIMOŘÁDNÁ UDÁLOST, KRIZOVÝ MANAGEMENT

Mimořádná událost je definována jak v odborné literatuře, tak v legislativě – podoba pomoci zasaženým lidem se odvíjí od charakteru mimořádné události samotné (například kompetence různých orgánů státní správy při vyhlášení stavu nebezpečí hejtmanem kraje), jak bude uvedeno v následujícím textu.

Legislativa, jejíž základní předpisy jsou uvedeny v předchozí kapitole, zároveň určuje podobu krizového řízení a jeho nástrojů ve veřejné správě, a může tak být i inspirací pro vytváření postupů krizového řízení v soukromoprávních organizacích

2.2.1. Mimořádná událost, krizový stav a krize

Tyto pojmy jsou definovány jak legislativně, tak odbornou literaturou. Pro potřeby této práce však není dané rozlišení určující, proto využiji jednotné označení „mimořádná událost.“ U dobrovolníků pracujících při mimořádných událostech je však žádoucí základní orientace v problematice, pro jejich přípravu je možné následující text využívat.

Podle platných zákonů rozlišujeme mimořádnou událost: „škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací“³¹ a krizové stavy: tím je myšlena „mimořádná událost podle zákona o integrovaném záchranném systému, narušení kritické infrastruktury nebo jiné nebezpečí, při nichž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu“³².

Podle Hálek je krizová situace „nepředvídatelný nebo obtížně předvídatelný průběh skutečností po narušení rovnovážných stavů přírodních, technologických a společenských systémů ohrožujících životy lidí, životní prostředí, ekonomiku a hmotné statky státu a jeho obyvatelstva (Hálek, 2008, s. 10). V bezpečnostních souvislostech znamená krize „situaci, v níž je významným způsobem narušena rovnováha mezi základními charakteristikami systému a postojem okolního prostředí; stav oslabení regulativních mechanismů, který je vnímán jako ohrožení existence systému (Baštecká, 2013, s. 121-122).

Obrázek 1 Schéma krizových stavů s odpovědným vyhlášovatelem (Balarinová, 2011, s. 14)

³¹ § 2 písm. b), zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému

³² § 2 písm. b), zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení.

Tabulka 1 Přehled krizových stavů podle krizového zákona (HZS ČR, Krizové stavy, online)

Druh / Vyhlášující orgán	Důvod	Územní rozsah	Časová účinnost
Stav nebezpečí / Hejtman (primátor hl.m. Prahy)	Ohrožení života, zdraví, majetku, životního prostředí, pokud nedosahuje intenzita ohrožení značného rozsahu a není možné odvrátit ohrožení běžnou činností správních úřadů, orgánů krajů a obcí, IZS nebo subjektu kritické infrastruktury	Celý kraj nebo jeho část	Nejdéle 30 dnů; prodloužení je přípustné jen se souhlasem vlády
Nouzový stav / Vláda (při nebezpečí z prodlení předseda vlády)	V případě živelných pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost	Celý stát nebo jeho část	Nejdéle 30 dnů; prodloužení je přípustné po předchozím souhlasu Poslanecké sněmovny
Stav ohrožení státu / Parlament na návrh vlády	Je-li bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo územní celistvost státu anebo jeho demokratické základy	Celý stát nebo jeho část	Bez omezení
Válečný stav / Parlament	Je-li ČR napadena nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení	Celý stát	Bez omezení

Marádová pak mimořádnou událost upřesňuje jako „nenadálý, částečně nebo zcela neovládaný, časově a prostorově ohraničený děj, který vznikl v souvislosti s provozem technických zařízení, působením živelných pohrom, havárií, neopatrným nakládáním s nebezpečnými látkami, epidemií nebo jiného nebezpečí, které ohrožuje životy a zdraví lidí, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí.“ Mohou být přírodního nebo antropogenního původu.

Tabulka 2 Klasifikace katastrof podle WHO (Baštecká, 2012, s. 376)

Přírodně klimatické	Sociálně-ekonomické (působené činností člověka)
zemětřesení (a následky: požáry, sesuvy, hladomor, epidemie), sopečná činnost (a následky: bahnotok, sopečné povodně, žhavá sopečná mračna), pohyby vodstva či zeminy (a následky: povodně, sesuvy půdy a laviny), povětrnostní vlivy (a následky: větrné smrště, nadměrná sucha a horka, mrazy, krupobití a přívalové deště)	válečný konflikt a mimořádné události vojensko-politického charakteru v době míru (náhodný jaderný úder, nacionalistické konflikty, terorismus, migrační vlny), civilizační katastrofy (dopravní a průmyslové havárie, havárie v oblasti vodních staveb, jedovatých odpadů a jaderné energie, velké požáry)

Tabulka 3 Druhy mimořádných událostí (Marádová, 2007, Martínek, 2003)

Živelní pohromy	Havárie (s únikem nebezpečných látek)	Ostatní události
záplavy a povodně, záplavy vzniklé rozrušením vodních děl (hráze rybníků, přehrad apod.), táním sněhu vichřice, sněhové a námrazové kalamity, orkán, tornádo sesuvy půdy a svahové pohyby, zemětřesení, sopečný výbuch extrémní chlad a teplo, pád meteoritu velké lesní požáry	havárie v chemickém provozu výbuchy plynovzdušných směsí radiační havárie ropné havárie dopravní nehoda zřícení domu	teroristický čin, sabotáž, žhářství anonymní oznámení o uložení bomby nebezpečná zásilka, podezřelé zavazadlo epidemie nakažlivých nemocí lidí a zvířat (např. salmonelóza, prasečí mor, ptačí chřipka) rozsáhlé dopravní havárie (hromadné autohavárie, velká železniční neštěstí, letecké katastrofy)

Mimořádné události, jež obecně nazýváme také „hromadná neštěstí“, jsou zpravidla nepředvídatelné, neovladatelné, pro zasažené je traumatizující a mohou vyústit až v posttraumatickou stresovou poruchu (Baštecká, 2012, s. 376). Dále „znejišťují společnost, v opakovaně postihovaných komunitách vedou ke zvýšení sebevražednosti, k masovému spontánnímu přesunu až úprku obyvatel, k chaosu, depresím, degradaci disciplíny“ (Baštecká, 2012, s. 377³³). Na druhou stranu, jak uvádí Connors, mimořádné situace mobilizují velké množství dobrovolníků v krátké době (2011).

Pokud mimořádná událost zasáhne větší skupinu obyvatel, klasifikujeme ji podle WHO takto (Štětina, 2001, s. 15-16, srov. Štětina in Baštecká, 2012, s. 376): hromadné neštěstí omezené (do 10 zraněných či zasažených, minimálně jeden je v kritickém stavu), hromadné neštěstí rozsáhlé (je zasaženo mezi 10 a 50 lidmi), katastrofa (náhle vzniklá událost, která zasahuje více než 50 lidí bez rozdílu počtu zraněných či mrtvých). Následky mimořádné události mohou být hmotné či nehmotné, přičemž lidé se lépe vyrovnávají s katastrofami živelními než záměrně vyvolaných lidmi, jako je např. terorismus (Lucká, 2003, s. 272):

- Hmotné následky mimořádných událostí: fyzické (zranění, invalidita, nutné lékařské zákroky, snížená pracovní schopnost,...), finanční (náklady související s poškozením bydlení, s právními úkony, stěhováním, změnou zaměstnání,...).
- Nehmotné následky mimořádných událostí: psychické (strach, zlost, bezmoc, nekompetence, posttraumatická stresová porucha,...), sociální (změny v rodinném či partnerském životě, tendence vyhybat se určitým místům, např. dopravním prostředkům).

Omezená hromadná neštěstí vyžadující humanitární pomoc jsou zatím stranou pozornosti - neodpovídají definici podle legislativy (co se týká rozsahu a trvání), ale splňují znaky mimořádné události vyžadující humanitární pomoc (Smejkal, 2011, s. 16):

- probíhají v relativně omezeném časovém rozsahu (průměrně 3-8 hodin),
- zasažení lidé přežívají v provizorních podmínkách (ti, kteří nejsou zraněni a nejsou v péči ZZS, např. i na zablokované dálnici, v autobuse,...),
- po dobu události není zajištěna humanitární pomoc a péče jako při rozsáhlých mimořádných událostech.

³³ DRÁBKOVÁ, J. (2001). 8. Dostálovy dny 13.–14. září 2001. Forum medicinae 3/4, s. 79–80.

Smejkal uvádí příklady z Hlavního města Prahy, kde se zapojili dobrovolníci (dobrovolní členové ČČK z Humanitární jednotky ČČK Praha 1): evakuace obyvatel z hořícího domu - šlo celkem o 100 obyvatel, dobrovolníci byli povoláni ve 20:32 hodin a do 01:00 hodin poskytovali nouzové ubytování a občerstvení včetně zázemí pro zasahující hasiče (Smejkal, 2011, s. 17), požár filmových studií Barrandov (zázemí pro zasahující hasiče) (Křen, 2017, s. 6), dále lze uvést výbuch v ulici Divadelní (psychosociální pomoc, asistenční centrum), výbuch na palestinské ambasádě (příprava na evakuaci obyvatel), požár domu v Koněvově ulici (materiální pomoc a zajištění ubytování zasažené rodiny), hromadnou dopravní nehodu na komunikaci R1 (psychosociální pomoc, distribuce teplých nápojů), havárii pitné vody v Dejvicích a Bubenči (zásobování pitnou vodou) nebo požár skladu v Kolbenově ulici (zázemí pro zasahující hasiče) (Růžička, 2016, s. 25).

2.2.2. *Krizový management obecně, v organizacích veřejné správy i NNO*

Dobrovolníci se uplatňují nejen v terénu, ale také v managementu organizace a jako koordinátoři dobrovolníků, jak přibližuje text v kapitole 1.1.2 a v části 3. Měli by tedy znát postupy krizového managementu včetně fungování veřejné správy při mimořádných událostech i přípravě na ně.

Krizový management, management zaměřený na náhlé změny (Baštecká, 2013, s. 123), jinak také krizové řízení, definuje Štorek (2000, s. 17) jako „souhrn řídicích činností orgánů krizového řízení zaměřených na analýzu a hodnocení možných ohrožení bezpečnosti, na plánování, organizování, realizaci a kontrolu činností prováděných v souvislosti s přípravou na řešení a při řešení krizových situací.“

Šuleř (2006) jej definuje jako „proces vyrovnávání se s napjatou situací způsobem, který plánuje, organizuje, řídí a kontroluje množství vzájemně provázaných operací a vede rozhodovací proces odpovědných osob k rychlému, ne však uspěchanému rozhodnutí akutního problému, před nímž organizace stojí (in Baštecká, 2013, s. 123).

Obecně krizový management znamená „jakékoliv řízení krizí s účastí lidského faktoru“ (Mika, 2012, s. 21).

Krizový management musí umět reagovat na situace, kdy (Baštecká, 2005, s. 109):

- se nedá příliš předvídat,
- se události a změny vyvíjejí rychle,
- změny mají nepříznivý dopad na fungování organizace a její pracovníky,
- v organizaci působí psychická zátěž,
- se na organizaci upíná krátkodobě (někdy i dlouhodobě) pozornost veřejnosti a spolupracujících i soutěžících partnerů.

Pro pracovníky to znamená, že je od nich vyžadována proaktivita (být na možnost změn neustále připraven a umět je aktivně využívat), přičemž základem je *komunikace, tvůrčí vedení lidí, kultura organizace a zvolené postoje* (Baštecká, 2005, s. 110).

V běžném životě se krizovému řízení v organizaci věnuje omezený počet pracovníků, členů či dobrovolníků, v krizové situaci se „zvyšuje podíl krizových činností a klesá podíl běžných činností. Každý pracovník tak může být pověřen plněním úkolů spojených s řešením krizové situace“ (Štorek, 2000, s. 18). Každá organizace zařazená do vnějších krizových plánů má mít popsané postupy, jak a čím může pomoci při mimořádné události, aniž by vážně ohrozila svůj vlastní provoz, a její postupy jsou vyladěny s ostatními organizacemi a zařazeny do většího celku (Baštecká, 2005, s. 93).

Důležité tedy je, aby organizace byla schopna vytvořit paralelní řídicí struktury, které vedle běžných úkolů spojených s běžným chodem zajišťují činnosti spojené s řešením krizové situace. Pro to je třeba připravit personální, prostorové, materiální a technické zabezpečení. Vyčlenění řídicí a výkonní pracovníci nemohou však sami zajistit celé krizové řízení, z toho důvodu bývají dočasně uvolněni další pracovníci – ti se pak soustřeďují do speciálních organizačních prvků, jež Štorek nazývá orgány krizového řízení (v NNO, pozn. autorky) (Štorek, 2000, s. 18-19).

Na úrovni veřejné správy je určujícím předpisem krizový zákon,³⁴ ten upravuje „působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků a práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na krizové situace, které nesouvisejí se zajišťováním obrany České republiky před vnějším napadením, a při jejich řešení a při ochraně kritické infrastruktury“

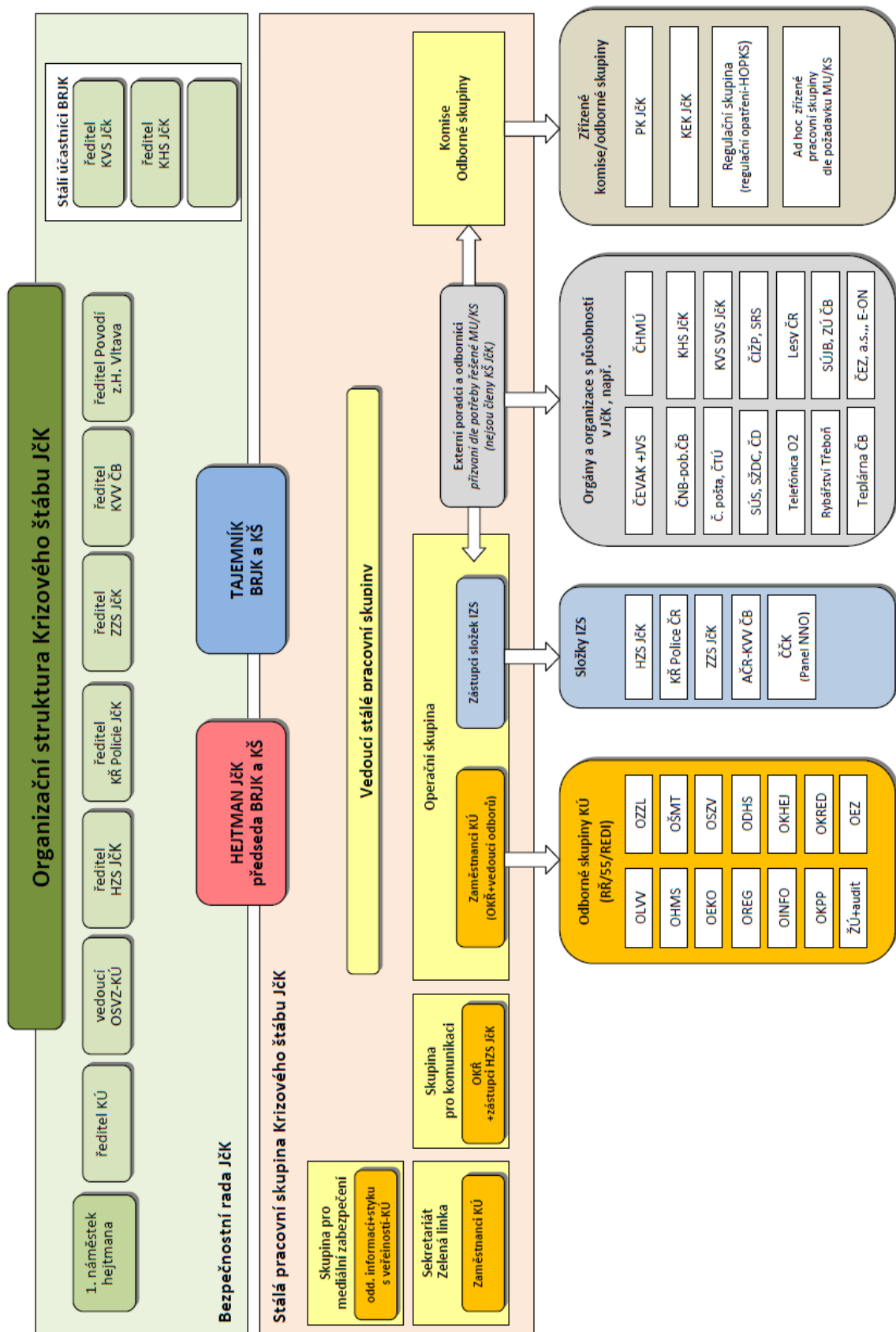
Dále vymezuje orgány krizového řízení jako „věcně příslušné rozhodovací a pracovní orgány, které ve prospěch svého zřizovatele zabezpečují analýzu a hodnocení možných ohrožení bezpečnosti, plánování, organizování, realizaci a kontrolu činností prováděných v souvislosti s přípravou na řešení a s řešením krizových situací (Štorek, 2000, s. 19, srov. Kolečák, 2013, s. 128): *vláda, ministerstva* a jiné *ústřední správní úřady* (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo dopravy, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Česká národní banka), *orgány kraje* a další orgány s působností na území kraje (hejtman, krajský úřad, Hasičský záchranný sbor, Policie ČR), *orgány obcí s rozšířenou působností* (starosta obce s rozšířenou působností, obecní úřad obce s rozšířenou působností), *ostatní orgány s územní působností* (bezpečnostní rady a krizové štáby vč. ústředního krizového štábu, územní správní úřady uvedené v krizovém plánu kraje nebo obce s rozšířenou působností).

Pro řešení krizových situací je povinné (krom obcí) zřizovat pracovní orgány: krizové štáby, bezpečnostní rady (např. Bezpečnostní rada státu) (Kolečák, 2013, s. 139). Koordinátor NNO bývá zpravidla součástí krizového štábu (MVČR, 2013, s. 3, online).

Příložená ilustrace znázorňuje zařazení různých organizací v pracovních skupinách krizového štábu kraje na příkladu Krizového štábu Jihočeského kraje. NNO sdružené v tzv. Panelu NNO (koordinátorem je ČČK) jsou zde zařazeny v operační skupině „Složky IZS.“ Podrobněji uvádí Panel NNO a zařazení NNO do systému IZS kapitola 2.3.2.

³⁴ Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů

Obrázek 2 Organizační struktura Krizového štábu JČK (Zdroj: Jihočeský kraj)

2.2.3. *Proces krizového řízení a jeho nástroje*

Krizové řízení jako proces zahrnuje řízení rizika a věcnou znalost postupů řešení jednotlivých druhů ohrožení (Štorek, 2000, s. 17), jeho prvky jsou³⁵ analýza ohrožení, stanovení a uskutečnění krizové strategie (Baštecká, 2013, s. 123), zahrnuje „přípravu na mimořádnou událost, způsob jejího zvládnání a učení se z ní pro příští událost (Baštecká, 2005, s. 108). V hlavní působnosti ministerstva vnitra znamená krizový management „řízení při ohrožení mimořádnou událostí“ (Baštecká, 2005, s. 109).

Mika (2012, s. 21) krizové řízení definuje jako „souhrn řídicích činností věcně příslušných orgánů zaměřených na analýzu a vyhodnocení bezpečnostních rizik, plánování, organizování, realizaci a kontrolu činností prováděných v souvislosti s řešením krizové situace.“

Cílem je připravenost na všech úrovních na řešení krizových situací (Baštecká, 2013, s. 139), tzv. krizová připravenost: připravenost státní organizace (nebo její složky) nebo připravenost jiných organizací k rychlému a účinnému řešení mimořádných událostí a krizových situací v oblasti své působnosti na svěřeném území (Mika, 2012, s. 21).

Dlouhodobé koncepční výhledy jsou proto nedílnou součástí cyklu krizového řízení, jež má tyto fáze (Baštecká, 2013, s.117):

- Zmírňování následků, utišení (mitigation) – zkušenosti z katastrofy ovlivní i další analýzu rizik.
- Připravenost (preparadness) – plánování reakce na nastalou událost (vč. cvičení, spolupráce).
- Reakce (response) – postupy při nové katastrofě.
- Obnova a zotavování (recovery) – obnova řádu, oprava infrastruktury, odškodnění obětí,...

Je zaměřeno na tři okruhy úkolů: *odstranění ohrožení* (eliminace tří základních druhů ohrožení: vojenského/válečného, vnitřně bezpečnostního, havarijního), *ochrana*

³⁵ Podle zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení.

obyvatelstva (varování a informování obyvatel), *obnova* (zejm. odstranění materiálních škod). Jeho cílem je *zajistit efektivní prevenci vzniku krizových situací a minimalizaci dopadů na společnost*, to vše podle možností a prostředků (Štorek, 2000).

Krizové řízení využívá specifické nástroje řízení (krizové plány,³⁶ krizové štáby, havarijní komise aj.), variabilní soubor pracovníků a vazeb mezi nimi – ty vytvářejí „funkčně uspořádaný systém s pružnými strukturami řízení, jenž vychází z využití standardních pracovníků na základě jejich kompetencí a uzavřených součinnostních dohod pro krizové situace“ (Štorek, 2000, s. 17). Při mimořádných událostech typu humanitárních katastrof se krizové řízení zaměřuje na lidské zdroje a řešení problémů, je více koordinační (participační) a využívá adaptivní a reprodukční strategie včetně improvizace (Baštecká, 2013, s. 81).

Různé oblasti hrozeb se odráží i v oblastech krizového plánování na úrovni státu: obranné plánování (Ministerstvo obrany ČR), ochrana zákonnosti a veřejného pořádku (Ministerstvo vnitra ČR), záchranné a likvidační práce (IZS), ochrana ekonomických zájmů státu a další, podle resortů pak jsou zpracovávány traumatologické plány (zdravotnictví), letištní pohotovostní plány atd. (Baštecká, 2005, s. 116).

2.2.4. *Financování krizové připravenosti*

V předchozím textu jsou uvedeny orgány krizového řízení, jak je vymezuje krizový zákon (vláda, ministerstva, jiné ústřední správní úřady, orgány krajů a obcí s rozšířenou působností) – tyto jsou financovány ze soustavy veřejných rozpočtů (Peková, 2008, s. 196-197).

Základní složky IZS jsou financovány ze *státního rozpočtu* (Hasičský záchranný sbor ČR, Policie ČR: jsou složkami Ministerstva vnitra ČR) (Peková, 2008, s. 561), z *rozpočtu územní samosprávy* (např. Zdravotnická záchranná služba JčK je příspěvkovou organizací Jihočeského kraje) (ZZS JčK, on-line), ze *soukromých prostředků*, které v některých

případech opět úzce souvisí se státním rozpočtem (podnikové složky HZS jsou financovány zřizovatelem, např. podnikové jednotky požární ochrany Jaderné elektrárny Temelín jsou zřizovány a financovány podnikem ČEZ, vlastní jednotka požární ochrany funguje také ve Fakultní nemocnici Praha Motol) (ČEZ, online; Cikhartová, 2012, s. 20).

Ostatní složky IZS jsou financovány zřizovateli³⁷ (krom uvedených je to např. městská / obecní policie, jednotky sboru dobrovolných hasičů, (Peková, 2008, s. 566, s. 569, srov. Kavan, 2014, s. 115), nemocnice, jež mohou mít soukromé zřizovatele, hospodařit jako příspěvkové organizace nebo akciové společnosti kraj (Peková, 2008, s. 365-366).

Soukromoprávní neziskové organizace pak využívají *vícezdrojové financování – veřejné zdroje* (dotace ministerstev,³⁸ krajů a obcí, daňové a poplatkové zvýhodnění;), *dárcovství* (firemní, jiných NNO, např. nadací, individuální z veřejných sbírek,...), *vlastní příjmy* (výdělečná činnost, příjmy z majetku, členské příspěvky,...) a *zahraniční příjmy* (evropské strukturální fondy, finanční podpora od právnických či fyzických osob se sídlem mimo ČR) (Dohnalová, 2010, s. 158). Církevní organizace dále získávají prostředky z církevních sbírek nebo přímo od církvi (Bucharová, 2014, s. 78).

Pro ilustraci doplňuji údaje ČSÚ týkající se dotací Jihočeského kraje, jemuž se podrobněji věnuji v následující kapitole.

Tabulka 4 Vývoj objemu dotací pro NNO z rozpočtu Jihočeského kraje (tis. Kč) (ČSÚ, in Žlábková, 2016, s. 100)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Výše dotace	118 782	117 266	93 206	107 619	102 488	111 552	84 228

Vzhledem k zaměření práce uvádím jako příklad Český červený kříž, jenž finance získává vlastní činností (např. kurzy první pomoci), z dotací, různých projektů, darů, od Mezinárodního hnutí ČK&ČP (pro řešení mimořádných událostí) (Balarinová, 2014, s. 59).

³⁶ Podrobněji se krizovým plánům věnuje příloha 6.

³⁷ Viz kapitola 2.3.2 Integrovaný záchranný systém (vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil, ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory, ostatní záchranné sbory, orgány ochrany veřejného zdraví, havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby, zařízení civilní ochrany, neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím, poskytovatelé akutní lůžkové péče, kteří mají zřízen urgentní příjem (v době krizových stavů).

³⁸ Akreditovaná dobrovolnická centra jsou podporována i Ministerstvem vnitra (Žlábková, 2016, s. 100).

V letech 2005-2008 podporovalo přípravu zdravotnických družstev HJ Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra podpořilo materiální vybavení (v roce 2008) (Škola, 2011, s. 7) a v následujících letech konání kurzů pro členy HJ a součinnostní cvičení (Výroční zprávy ČČK 2010-2015). „Využívá se také sbírkový Fond Humanity ČČK, centrálně vyhledává ČČK i konkrétní projekty, např. Dárcovská SMS, Písnička za vodu, Humanitární koncerty“ (Balarinová, 2014, s. 59).

Za zdroj neziskových organizací je považována i dobrovolnická práce, v současné době existuje několik způsobů měření dobrovolnické práce - jsou využívány ukazatele jako HDP, v ČR měří ekonomickou hodnotu dobrovolnické práce Český statistický úřad. Jako příklad organizace, kde dobrovolníci pracují pravidelně a dlouhodobě, lze uvést Horskou službu, z.s. – v roce 2011 odpracovali dobrovolníci 72 000 hodin v celkové hodnotě 13 262 400 Kč. Otázkou ocenění dobrovolnické práce se zabývala i studie Mezinárodní federace Červeného kříže a Červeného půlměsíce, která přinesla odhad celosvětové hodnoty dobrovolnické práce dobrovolníků Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Hodnota je podle této studie 6 miliard USD ročně. Zde je již pomoc při mimořádných událostech zastoupena ve větší míře, jelikož jde o jednu z hlavních aktivit Mezinárodní federace Červeného kříže a Červeného půlměsíce (Dostál, Balarinová, 2014, s. 25-26).

Tabulka 5 Vývoj počtu dobrovolníků (přepočtené pracovní úvazky) a ocenění dobrovolnické práce (ČSÚ, in Žlábková, 2016, s. 100)

Rok	Přepočtený počet dobrovolníků	Počet odpracovaných hodin dobrovolníky	Oceněná dobrovolnická práce v mil. Kč	Medián mezd v ČR v Kč
2007	47 776	83 225 489	9 429	113,29
2008	27 255	47 205 654	5 666	120,02
2009	27 144	47 177 188	5 769	122,29
2010	25 039	44 320 933	5 516	124,46
2011	25 983	45 185 506	5 671	125,51
2012	25 964	44 866 218	5 671	126,39

Otázkou finančního zajištění krizové připravenosti se zabývá i Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020, a to ve strategické analýze, která posuzovala šest významných oblastí ochrany obyvatelstva: síly, věcné zdroje, úkoly ochrany obyvatelstva, krizové řízení, výchova a vzdělávání, věda a výzkum, vývoj, inovace. Ve SWOT analýze zařazuje u všech oblastí nedostatečné finanční zabezpečení ochrany obyvatel mezi slabé stránky,

k hrozbám pak snížení rozpočtu subjektů realizujících ochrany obyvatel. S tím souvisí i nízký počet personálu zajišťujícího ochranu obyvatelstva, zastarávání materiálu nebo snižování počtu dobrovolníků (Koncepce ochrany obyvatelstva, 2013, s. 6-11).

2.3. NNO A DOBROVOLNICTVÍ PŘI MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTECH

„Vzájemná spolupráce a koordinace činností státních a nestátních neziskových subjektů je stále více pokládána za důležitou strategii k dosažení jejich cílů“ (Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 188).

Při řešení mimořádných událostí se setkávají odlišné skupiny lidí v různých stupních organizovanosti, jež spojuje cíl pomáhat, mají však odlišné prostředky, časové možnosti a motivaci. První na místě zásahu bývají profesionální záchranáři (činnost vykonávají jako povolání, tzv. prvosledové jednotky – základní složky integrovaného záchranného systému), poté mohou následovat tzv. druhsledové složky (členové sboru dobrovolných hasičů obce, zaměstnanci nestátních neziskových organizací či dobrovolníci). Třetí skupinou pak mohou být pracovníci krizového řízení, kteří mnohdy mají malou možnost setkat se s dobrovolníky a NNO. Význam NNO byl zdůrazněn zejména při povodních v letech 1997, 2002 a dalších (Kavan, 2012, s. 7).

2.3.1. Role NNO při mimořádných událostech – vývoj a současnost

Vznik prvních organizací zaměřených na pomoc lidem zasaženým mimořádnou událostí se datují do 19. století³⁹ (Kavan, 2012, s. 35): tzv. samaritské stráže byly vytvářeny ve spolupráci s dobrovolnými hasiči již od počátku existence Českého

³⁹ 1845 Spolek na podporu nešťastníků poškozených povodní, 1850 a později Spolky dobrovolných hasičů, 1868 Vlastenecký pomocný spolek pro Království české v rámci Rakouského Červeného kříže, 1903 Diakonie, Spolek evangelický pro ošetřování nemocných a chudých, předchůdce Diakonie Českobratrské církve evangelické, 1919 Katolická Charita, 1992 Člověk v tísni a česká pobočka ADRA

červeného kříže (založen 1868).⁴⁰ V letech 1949-89 pak pracovaly tzv. zdravotnické družiny ČSČK a zdravotnické družiny mladých, po vzniku samostatného ČČK v roce 1993 byly vytvářeny tzv. Záchrané jednotky ČČK a Pomocné záchrané týmy ČČK. (Český červený kříž, online).

Navzdory tomu dobrovolníci a nestátní neziskové organizace byly do pomoci při mimořádných událostech oficiálně začleněny až v rámci krizové legislativy v roce 2000, tedy po zkušenostech z povodní 1997. Tato událost totiž ukázala, že „NNO jsou při mimořádné události obrovských rozměrů schopny reagovat v řadě ohledů lépe než stát, flexibilněji a efektivněji“ (Kavan, Dostál, 2012, s. 37). Mimo jiné tehdy vznikly tři nové linky důvěry zřízené na církevní bázi (Charitní linka pomoci v Olomouci, Opavě a Blansku) a šest tzv. Zelených povodňových linek (zřídila Česká asociace pracovníků linek důvěry s podporou Telecomu (Janečková, 2012, s. 212). S postupným zvyšováním počtu nestátních organizací i kvality jejich služeb (Dostál, Soukopová, 2014, s. 5) se rozvinulo dárcovství skrze NNO⁴¹ a změna pohledu veřejnosti na celý třetí sektor (Kavan, Dostál, 2012, s. 38, srov. Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 175, 181).

Vliv měl i přechod České republiky k profesionální armádě, která se tak zaměřila na plnění aliančních misí a její místo v některých oblastech zaplnily jednotky dobrovolných hasičů a nestátní neziskové organizace (Dostál, Soukopová, 2014, s. 5, srov. Kolínský, 2003, s. 27). Tento trend lze pozorovat také v Evropě, kdy humanitární organizace připravují dobrovolníky k plnění úkolů při mimořádných událostech, kde se dříve uplatňovala armáda (u nás vojáci základní služby) (Cikhartová, 2011, s. 14).

V dalších letech se do pomoci při povodních zapojilo více neziskových organizací, které měly na první pohled odlišnou cílovou skupinu: regionální rozvoj, pomoc dětem, vzdělávání⁴² (Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 181). Například při povodních v Libereckém a Ústeckém kraji v roce 2010 se do humanitární pomoci ve spolupráci s krajskou a místní samosprávou zapojily čtyři neziskové organizace: Český červený kříž, ADRA, Člověk v tísni, Hand for help (Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 172).

⁴⁰ Tehdy "Vlastenecký pomocný spolek pro Království české" byl založen jako třináctá národní společnost Červeného kříže na světě.

⁴¹ V roce 2002 přispívala veřejnost téměř výhradně přes sbírky NNO (Kavan, Dostál, 2012, s. 38)

⁴² Zpracoval Mareš podle *Nadační sektor a povodně*. In: Econnect [online]. 2002. [cit. 2012-10-08]. Dostupné na: <http://nno.ecn.cz/index.stm?x=100869&apc=nF1x1->

Od roku 1997 postihly Českou republiku povodně většího rozsahu pětkrát (2002, 2006, 2009, 2010, 2013). Během doby se práce NNO výrazně zprofesionalizovala: organizace i dobrovolníci jsou lépe organizovaní, spolupráce se státní správou a samosprávou se prohloubila (integrace NNO do havarijních a krizových plánů, účast v krizových štábech a jiných pracovních skupinách) (Dostál, 2012c, in Kavan, 2012, s. 40). Tento proces přinesl nejen intenzivnější spolupráci nestátních neziskových organizací mezi sebou i s orgány veřejné správy – začaly vznikat pilotní projekty tzv. panelů (Dostál, Soukopová, 2014, s. 5). Subjekty státní správy tedy přímo neorganizují dobrovolnickou činnost, ale spolupracují v tomto ohledu s NNO, a to i při přípravě na mimořádné události i při jejich řešení (MVČR, 2013, s.3).

Podle zákona 239/2000 Sb., o IZS, organizuje a koordinuje humanitární pomoc při mimořádných událostech HZS. Dobrovolnictví při mimořádných událostech se u nás tedy věnuje Ministerstvo vnitra, a to prostřednictvím Generálního ředitelství HZS, odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra a **pracovní skupiny Dobrovolnictví při mimořádných událostech** – byla ustavena v roce 2011, a tvoří ji (Cikhartová, 2011, s. 14, srov. Koláček, 2012):

- zástupci Ministerstva vnitra ČR (oddělení preventivních programů a dobrovolnické služby odboru prevence kriminality - Nataša Diatková), GŘ HZS ČR (Adéla Kosslová, Zdeněk Procházka), HZS Jihočeského kraje (Štěpán Kavan)
- zástupci NNO: ČČK (Jaroslav Horných, Jaroslava Marková), ADRA (Josef Koláček), Diakonie ČCE (Olga Mutlová), Dobrovolnické centrum Ústí nad Labem (Lenka Černá), JSDH Varnsdorf (Jiří Sucharda), Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (Monika Holomková)
- zástupci samosprávy a státních organizací: Jihočeský kraj, odd. krizového řízení (Jiří Holub), ČEZ, a. s. (Simona Kaňoková).

Z dostupné literatury mohu vyvodit, že ve velké míře se zapojují také krajští psychologové HZS a další odborníci z řad nestátních neziskových organizací (Koleňák, 2013, s. 140).

Činnost pracovní skupiny probíhá ve třech oblastech (Koláček, 2012):

- 1) v oblasti propagace
 - zvýšení prestiže dlouhodobých dobrovolníků a akreditovaných dobrovolnických aktivit
 - spolupráce s krajskými úřady a v rámci IZS při vytváření tzv. PANELU
- 2) v oblasti publikační
 - články – osudy dobrovolníků a lidí, kterým pomáhají v rámci mimořádných událostí a krizových stavů
 - zviditelnění a propagace www serverů o dobrovolnictví
 - propagace dobrovolnické pomoci při mimořádných událostech směrem k veřejnosti (jak se zapojit – na úrovni jednotlivých organizací)
 - propagace dobrovolnické pomoci při mimořádných událostech směrem k IZS, krajům a obcím (jak využít dobrovolníky - přednášky pro zástupce samosprávy)
 - informace v odborných časopisech (např. Časopis 112, Veřejná správa)
 - leták „Pravidla pro dobrovolníky při mimořádných událostech“
 - leták „PANEL“
 - leták „Zásady práce pro dobrovolníky při mimořádných událostech“
- 3) změny v oblasti legislativy
 - zákoník práce z pohledu uvolňování zaměstnanců – dobrovolníků při mimořádných událostech (§ 200 - § 206) a spolupráce s managementem firem, kde je aktivní firemní dobrovolnictví jako součást občanské odpovědnosti firem (interní dokumenty)
 - zákon o dobrovolnické službě 198/2002 Sb. ze dne 24. dubna 2002

Vzhledem k tomu, že ohrožení obyvatel mimořádnými událostmi včetně terorismu narůstá, nabývá na významu i partnerství státu a občanské společnosti. Dochází tak k přehodnocení role státu u dlouhodobých dopadů, kde postupně přebírají zodpovědnost orgány samosprávy – ty pak následně mohou využít vlastní síly a prostředky (vč. dobrovolníků, například členů JSDH, ČČK a dalších NNO) (Koleňák, 2013, s. 140). Spolupráce tedy probíhá na půdě Rady vlády pro nestátní neziskové organizace i v pracovní skupině MV ČR, dále na úrovni krajských a obecních úřadů a územních odborů HZS (krizové štáby, platformy Panel). Český červený kříž se v minulých letech

účastnil i zasedání Ústředního krizového štábu (Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 188).

Důraz na dobrovolnictví při mimořádných událostech je kladen v koncepti ochrany obyvatelstva, kterou zpracovává MV-GŘ HZS ČR.⁴³ V koncepci z roku 2002 byla spolupráce s NNO při řešení mimořádných událostí zmíněna pouze jednou větou v kapitole Zásady financování ochrany obyvatelstva: „Běžné výdaje budou využity zejména na (...) zabezpečení úkolů ochrany obyvatelstva u obcí, občanských sdružení (...).“

Do koncepce z roku 2008 byla začleněna „přípravenost pracovníků právnických osob v souladu s Koncepcí vzdělávání v oblasti krizového řízení. Spolupráce s NNO má být podle koncepce zaměřena na „řešení následků mimořádných událostí a krizových situací“ včetně psychosociální a náboženské pomoci a nouzového přežití (evakuace, nouzové ubytování a stravování a související pomoc zasaženým lidem. U ostatních složek IZS je zmíněna i potřeba cílené dotační politiky a metodiky uvolňování zaměstnanců k dobrovolnické činnosti (Koncepce ochrany obyvatelstva, 2008).

Koncepce ochrany obyvatelstva z roku 2013 (do roku 2020 s výhledem do roku 2030) se spolupráci s neziskovými organizacemi a dobrovolníky věnuje podrobněji a klade důraz hlavně na spolupráci, odbornost a připravenost – uvádí tyto záměry (srov. Dostál, Balarinová, 2014, s. 20):

- Posílení podílu NNO při plnění úkolů ochrany obyvatelstva.
- Precizaci zapojení NNO a dobrovolníků do systému řešení mimořádných událostí nebo krizových situací.
- Vytvoření optimálního systému komunikace a výměny informací mezi složkami IZS, krizovými štáby a NNO a dobrovolníky.

Koncepce doslova uvádí toto: „V oblasti nestátních neziskových organizací je třeba vytvářet podmínky pro zapojení dobrovolnických aktivit občanů do řešení mimořádných událostí a krizových situací. Pro efektivní využití dostupných sil je potřeba klást velký důraz zejména na jejich odbornou připravenost a akceschopnost. Je nutné vytvořit

⁴³ Srov. Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015, schválena usnesením vlády č.417 ze dne 22.4.2002; Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020, schválena usnesením vlády č.165 ze dne 25.2.2008; Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030, schválena usnesením vlády č. 805 ze dne 23.10.2013.

podmínky pro posílení podílu nestátních neziskových organizací při plnění úkolů ochrany obyvatelstva pod koordinací HZS ČR. Určitá pozornost by do budoucna mohla být věnována zejména precizaci zapojení nestátních neziskových organizací a dobrovolníků do systému řešení mimořádných událostí nebo krizových situací. Jedná se zejména o vytvoření optimálního systému komunikace a výměny informací mezi složkami IZS, krizovými štáby a nestátními neziskovými organizacemi a dobrovolníky. Velkou pozornost je nutné v rámci akceschopnosti věnovat širšímu zapojení nestátních neziskových organizací a dobrovolníků.“

Mimořádné události a (dobrovolnická) pomoc při jejich zvládnutí je v České republice tématem odborných konferencí již po dvě desetiletí (konference jsou pravidelně pořádány i Odborem prevence kriminality Ministerstva vnitra) proběhlo několik ročníků s různými pořadateli:

- Přípravenost na katastrofy (Hradec Králové, 1999)
- Dobrovolníci v krizových situacích (Kroměříž, 19.-20.5.2003)
- Psychosociální pomoc v situacích mimořádné události (Praha, 23.-24.9.2004)
- Řešení mimořádných událostí a krizových situací v regionech (Uherské Hradiště, 3.-4.9.2009)
- Perspektivy dobrovolnictví při mimořádných událostech a krizových situacích (Praha, 31.10.2011)
- Víme o sobě (České Budějovice, 30.11.2010, Borovany, 29.11.2012)⁴⁴
- Reakce státní správy a samosprávy na mimořádné události (Uherské Hradiště, 25.-27.9.2013)
- Ochrana obyvatelstva a krizové řízení (Praha, 22.-25.4.2014)
- Budoucnost krizové pomoci (Ostrava, 21.9.2015)
- Bezpečná společnost (Vodňany, 26.-27.11.2014, téma Voda; 23.-24.11.2016, téma Země)

Rozvoj problematiky dobrovolnictví při mimořádných událostech v České republice můžeme datovat přibližně od roku 1998, kdy proběhla pracovní schůzka v Příbyslavi (březen 1998), již se ČR stala součástí projektu Světové rady církví pro jedenáct

postkomunistických zemí „Připravenost náboženských společností, veřejných organizací a státních institucí společně čelit katastrofám všeho druhu“ (Baštecká, Keller, Sedláková, Šimr, 2014, s. 33, srov. Cikhartová, 2011, s. 14).

Oblast dobrovolnictví při mimořádných událostech dále souvisí s Evropským rokem dobrovolnictví 2011 – „Evropský rok dobrovolných činností na podporu aktivního občanství.“ V rámci této iniciativy uspořádal odbor prevence kriminality MV ČR výše zmíněnou konferenci s mezinárodní účastí „*Perspektivy dobrovolnictví při mimořádných událostech a krizových situacích*“ (Praha, 31.10.2011) (Cikhartová, 2011, s. 14), a dále pracovní seminář „*Limity a rizika dobrovolnické pomoci při mimořádných událostech a krizových stavech*“ (Praha, 7.12.2010) (Kavan, 2012, s. 6), následoval Týden dobrovolnictví (31.10.-7.11.2011, v Českém muzeu hudby v Praze), proběhl také seminář *Komunikace při mimořádných událostech* (České Budějovice, 30.11.2011, lektori PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D., Doc. PhDr. Jiří Jankovský, Ph.D., PhDr. Marie Mezníková).

Vzdělávání a rozvoj spolupráce v oblasti mimořádných událostí probíhá také v rámci různých projektů, realizovaných univerzitami, vzdělávacími institucemi nebo samosprávami. Jako příklad lze uvést projekt Protipovodňové vzdělávací a výzkumné centrum: realizátorem je Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity (partneři: Stavební fakulta Vysokého učení technického v Brně, Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.Masaryka, v.v.i.), klíčovými aktivitami projektu je komunikační a interaktivní platforma a podpora školicích aktivit v oblasti protipovodňové ochrany (Ekonomicko-správní fakulta MU, on-line).

V následujících letech vzniklo několik publikací či metodik, na nichž se podíleli zástupci MV ČR, MV-GR HZS, NNO a dalších organizací (pozn. aut.).

Současný stav řešení mimořádných událostí se zapojením dobrovolníků a NNO s využitím SWOT analýzy zpracoval Kavan. Protože detailní a relevantní informace v rámci ČR nebyly dostupné, byla analýza zpracována se zkušenostmi z regionální úrovně, avšak je nezbytné ji vnímat jako celek v národním pojetí (2012, s. 8-10).

⁴⁴ Na konferenci v Českých Budějovicích (30.11.2010) vystoupili zástupci nově ustavené platformy Panel NNO JčK, podrobněji o Panelu viz následující text.

Tabulka 6 SWOT analýza (Kavan, 2012, s. 8-10)

SWOT ANALÝZA	
Vnitřní prostředí	Silné stránky (Strengths) Problematika je řešena zákonem č.198/2002 Sb., o dobrovolnické službě. Jednoznační partneři ze strany státní správy a samosprávy (HZS, kraj, obec). Aktuální problematika v návaznosti na řešení mimořádných událostí a realizaci opatření ochrany obyvatelstva, humanitární pomoci, evakuace, nouzového přežití apod. Systém spolupráce na platformě IZS. Spolupráce aktivních neziskových organizací v rámci Panelu NNO. Vysoký kredit v rámci společnosti.
Vnější prostředí	Slabé stránky (Weaknesses) Omezené vlastní finanční zdroje NNO. Odlišná úroveň možností jednotlivých organizací. Nestálá personální základna dobrovolníků NNO. Přemíra odlišných aktivit zaměstnanců NNO a nemožnost specializace na uvedenou oblast. Nízké využívání NNO a dobrovolníků při cvičeních a samotných mimořádných událostech. Nerovnoměrné rozložení organizací a aktivních dobrovolníků v daném území.
Vnější prostředí	Příležitosti (Opportunities) Více propagovat činnost ve společnosti (médiá, propagační činnost,...). Prosazování pravidelného financování NNO v rámci přípravy na řešení mimořádných událostí. Nastavit systém motivace dobrovolníků a týmové spolupráce. Zpracovat systém pravidelného předávání informací a zvyšování odborné úrovně všech zúčastněných. Podporovat společenské ocenění činnosti dobrovolníků a zapojených organizací. Možnosti terénního vyzbrojení dobrovolníků působících při řešení mimořádných událostí.
Vnější prostředí	Hrozby (Threats) Obtížné plánování rozpočtu NNO vzhledem k omezeným vlastním zdrojům a snižujícím se dotačním programům. Nízká úroveň spolupráce s orgány obcí a obcí s rozšířenou působností. Nekoordinovanost aktivních jednorázových dobrovolníků bez ohledu na systém a rizikovost mimořádné události.

2.3.2. *Postavení NNO v systému pomoci a jejich zapojení v IZS a Panelu NNO*

Jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách, je vhodné, aby zástupce NNO (člen, dobrovolník nebo zaměstnanec) byl také členem orgánů krizového řízení v rámci samosprávy. Pravidelné setkávání zástupců samosprávy, NNO, IZS a dalších slouží k předávání informací a efektivnější spolupráci (informace z terénu, možnosti materiální a dobrovolnické pomoci, rozdělení oblasti a odpovědnosti jednotlivých NNO za činnost ve vymezených lokalitách (MVČR, 2013, s.12). Neochota ke spolupráci ze strany vedení neziskových organizací nebo samosprávy je významným limitujícím faktorem, míra spolupráce a řešení následků mimořádných událostí bude méně efektivní (Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 189).

Koordinátor dobrovolníků v krizovém štábu především (MVČR, 2013, s. 12):

- zajišťuje spolupráci se složkami IZS a orgány krizového řízení,
- koordinuje a eviduje konkrétní činnost NNO při zajištění potřebné pomoci obyvatelstvu v místě události,
- prostřednictvím koordinačních center vyžaduje/doplňuje chybějící dobrovolníky a materiální pomoc pro fungování nasazených NNO, podílí se na využití věcných a finančních nabídek v zasažených místech, řeší požadavky a usměrňuje nabídky (ne)organizované dobrovolnické pomoci,
- shromažďuje a dokumentuje informace pro dlouhodobou pomoc,
- vede evidenci, dokumentaci a pojištění dobrovolníků,
- dbá na bezpečnost a ochranu zdraví při práci dobrovolníků,
- podporuje distribuci informačních materiálů zasaženým lidem,
- spolupracuje při zřízení a provozování skladu humanitární pomoci.

Koordinátor dobrovolníků na místě může být i z řad NNO, postupy na místě mimořádné události vyplývají z činnosti ve vztahu k orgánům krizového řízení – při provádění záchranných a likvidačních může mj. omezit vstup osob na místo zásahu, nařídít evakuaci nebo jiná omezení k ochraně života, zdraví a majetku (MVČR, 2013, s. 11, srov. Mika, 2005, s. 222):

- velitel zásahu – řídí součinnost složek IZS, zpravidla příslušník HZS,

- operační a informační středisko IZS (OPIS),
- starosta obce / pověřený pracovník – spolupracuje s velitelem zásahu, je oprávněn vyzvat právnické a fyzické osoby k poskytnutí osobní nebo věcné pomoci.

Přehled o psychosociální síti a jejich zdrojích využitelných při mimořádných událostech, založený na osobních kontaktech, je vhodné mít již před událostí nebo se s nimi seznámit po příchodu (Baštecká, 2005, s. 120).

Obrázek 3 Nasazení sil a prostředků účastníků Panelu NNO (Spálenková, 2012)

Integrovaný záchranný systém (IZS)

Na řešení krizové situace se významnou měrou podílí *integrováný záchranný systém* – jde o spolupracující součinnostní systém, který využívá stávající složky a jejich prostředky k záchraně lidských životů, ochraně zdraví a likvidaci následků mimořádné události (Mika, 2005, s. 220), „koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných prací“ (Baštecká, 2013, s. 127).

Vznikl jako „potřeba každodenní spolupráce hasičů, zdravotníků, policie a dalších složek při řešení mimořádných událostí,“ tato spolupráce je pojata jako „systém práce s nástroji spolupráce a modelovými postupy součinnosti“ (Kavan, 2012, s. 16).

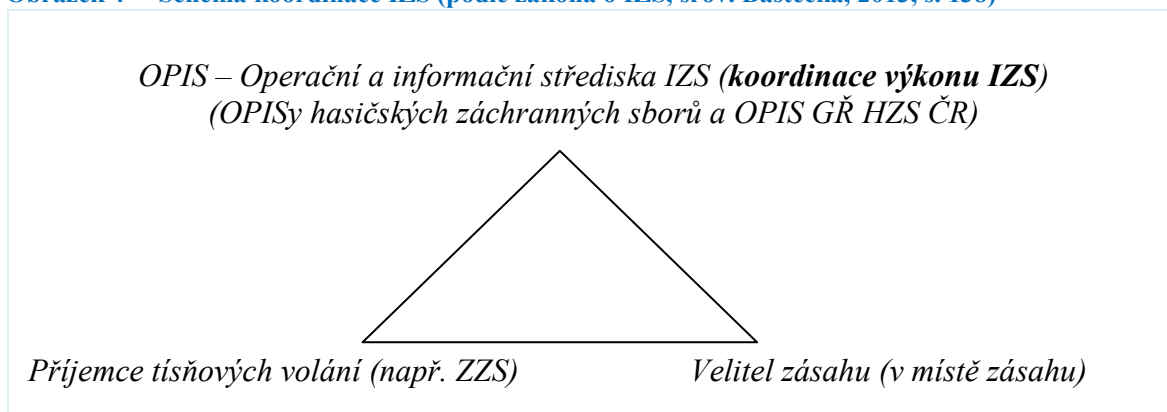
Základem je spolupráce, „propojení a využití stávajícího“ (Baštecká, 2013, s. 138). Řadíme jej k „základním pilířům spolupráce při přípravě a řešení mimořádných událostí v ČR“ (Kavan, 2012, s.15). Jeho činnost je daná zákonem⁴⁵ a dělí se na záchranné práce (odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik), likvidační práce (odstranění následků) a ochranu obyvatelstva (evakuace, ukrytí, nouzové přežití).

Zákon o IZS vymezuje „působnost a pravomoc základních i ostatních složek IZS, státních orgánů, orgánů územních samosprávných celků, hasičského záchranného sboru kraje, a také práva a povinnosti právnických i fyzických osob při přípravě na mimořádné události, při záchranných i likvidačních pracích a ochraně obyvatelstva (zákon o IZS, srov. Baštecká, 2013, s. 128):

- Základní složky IZS: Hasičský záchranný sbor České republiky, jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, poskytovatelé zdravotnické záchranné služby, Policie České republiky.
- Ostatní složky IZS: vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil, ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory, ostatní záchranné sbory, orgány ochrany veřejného zdraví, havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby, zařízení civilní ochrany, neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím, poskytovatelé akutní lůžkové péče, kteří mají zřízen urgentní příjem (v době krizových stavů).

Koordinaci složek IZS zajišťují operační a informační střediska IZS, tj. operační střediska HZS kraje a operační a informační středisko generálního ředitelství HZS ČR, tzv. OPIS (§ 5 zákona o IZS⁴⁶). Postupy složek IZS s ohledem na charakter mimořádné události upravují typové činnosti – metodické normy, na které navazují závazné interní předpisy jednotlivých složek IZS (Mika, 2012, s. 24).

Obrázek 4 Schéma koordinace IZS (podle zákona o IZS, srov. Baštecká, 2013, s. 138)

Při mimořádné události pracují v prvním sledu základní složky IZS, druhosledové složky (ostatní složky IZS a zde zařazené NNO) mohou být povolány již ve fázi záchranných a likvidačních prací – zde se začíná budovat „tzv. nouzový systém, který pomáhá přečkat akutní fázi katastrofy a umožňuje postupný přechod do fáze obnovy. Ta zpravidla vyžaduje řešení situací spojených s nouzovým ubytováním, stravováním, první pomocí, materiální (humanitární) pomocí a také s psychologickou a sociální pomocí“ (Smejkal, 2012, s. 28).

NNO a jejich druhosledová pomoc soustředěná do jednoho místa plní mnoho specifických funkcí (Smejkal, 2012, s. 33):

- Schopnost poskytovat pomoc adresně, včas a potřebným (využívá se podrobná znalost prostředí a potřeb).
- Účinněji poskytovaná pomoc především v oblasti psychosociálních problémů (získání důvěry zasažených obyvatel, možnost profesionální návazné psychologické péče).
- Předávání správných, konkrétních a úplných informací (posádkám ZZS aj.).
- Úzká komunikace s vedením obce a krizovým štábem (vzájemné kontinuální předávání informací)
- Adresná identifikace materiálních potřeb humanitární pomoci (znalost prostředí, obyvatelstva a potřeb).

⁴⁵ Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.

⁴⁶ Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.

- Možnost sledovat zdravotní a psychický stav a vyčerpanost příslušníků IZS (pokud jsou někteří zároveň i postiženi mimořádnou událostí, je také možné doplnit a nahradit roli HZS v distribuci léků a zdravotnického materiálu).

Panel NNO

„Efektivní řešení je založeno na rozdělení stanovených kompetencí“ (Štorek, 2000, s.18).

Při mimořádných událostech je důležité, „aby se promyšlenou a plánovanou spoluprací zabezpečilo, že veškeré přiměřené zdroje (síly a prostředky), které je třeba při záchranných a likvidačních pracích použít, budou použity správně a včas“ (Mika, 2005, s. 220). Nekoordinované zapojení dobrovolníků a NNO vedlo v minulosti k tomu, že v některých místech regionu byla pomoc nadbytečná a jinde naopak chyběla, a byl tak zdůrazněn význam spolupráce (Kavan, 2012, s. 32). Pro optimalizaci řešení krizového stavu nebo mimořádné události je tedy důležité účelné zapojení NNO a maximální úroveň spolupráce a souladu postupů (Štorek, 2000, s. 18).

Spolupráce organizací se realizuje jak pomocí integrovaného záchranného systému a krizového plánování na úrovni kraje či obcí, tak na úrovni nestátních neziskových organizací (Štorek, 2000, s. 18). Spolupráci je možné zajistit smluvně nebo fakticky. To vše znamená „sbližování světa záchranářů s hodnotami života, zdraví, majetku a životního prostředí, a světa občana s týmiž hodnotami se zdůrazněním lidské důstojnosti, partnerství, solidarity (Baštecká, 2013, s. 140).

Spolupráce NNO mezi sebou i s HZS a kraji postupně vedla k právní formě a jasně definovanému vztahu jednotlivých subjektů (Kavan, 2012, s. 32). V deseti krajích ze čtrnácti již funguje platforma Panel (Kosáčková, 2017, e-mail), která umožňuje spolupráci veřejné správy, HZS a více NNO, následující text zejména ve třetí části představí také další možnost, jíž je uzavírání dohod o plánované pomoci na vyžádání mezi územními odbory HZS a jednotlivými NNO.

PANEL je „doporučený systém poskytování humanitární pomoci zasaženému obyvatelstvu v období mimořádných událostí a krizových situací (povodně, záplavy, rozsáhlé požáry, vichřice, tornáda apod.), který je koordinován územními samosprávnými celky a HZS. Vznikl na základě dobrovolné dohody o spolupráci všech jeho členů k poskytnutí pomoci zasaženým obyvatelům před, během období mimořádné události a po

ní. Skládá se ze 3 pilířů: NNO, IZS (HZS) a územní samosprávné celky (MV ČR, 2014). Panely mohou zřizovat kraje nebo hasičský záchranný sbor daného kraje (Spálenková, 2012).

Hlavním záměrem je „spolupráce a koordinace činnosti a poskytování sil a prostředků účastníků Panelu NNO za účelem pomoci HZS kraje nebo kraji prostřednictvím koordinátora Panelu NNO.“ Cílem dohody je nejúčinnější využití potenciálu NNO a pomoc zasaženým lidem na území celého kraje (humanitární pomoc, evakuace, první pomoc, pečovatelská služba, nouzové ubytování a stravování, pomoc psychologická, psychosociální, sociální nebo duchovní (Kavan, 2012, s. 33). Při společných setkáních se buduje také vzájemná důvěra, jež je v případě mimořádné události klíčová (Dostál, Balarinová, 2014, s. 23) – díky společné přípravě je v případě potřeby možná rychlá aktivace a účinné poskytování pomoci, pomáhajícím zároveň usnadňuje komunikaci a výměnu informací (Cikhartová, 2011, s. 15).

PANEL není organizace, ale komunikační a informační platforma, která (MV ČR, 2014, srov. Cikhartová, 2011, s. 15):

- pomáhá zajišťovat a organizovat dobrovolnickou pomoc a dobrovolníky,
- přispívá k efektivnímu poskytování pomoci lidem zasaženým mimořádnou událostí (profesionální i dobrovolnická: manuální, materiální, psychosociální, finanční – sbírky, sociální dávky,...),
- umožňuje rovnoměrně naplňovat a vykrývat potřeby zasažených (pomocí monitoringu, sběru dat, sumarizací potřeb na krizovém štábu),
- podporuje účinnou spolupráci mezi členy (např. společná cvičení, semináře,...),
- podporuje informovanost a připravenost odborné i laické veřejnosti (vzdělávání, materiální zabezpečení, informační materiály,...).

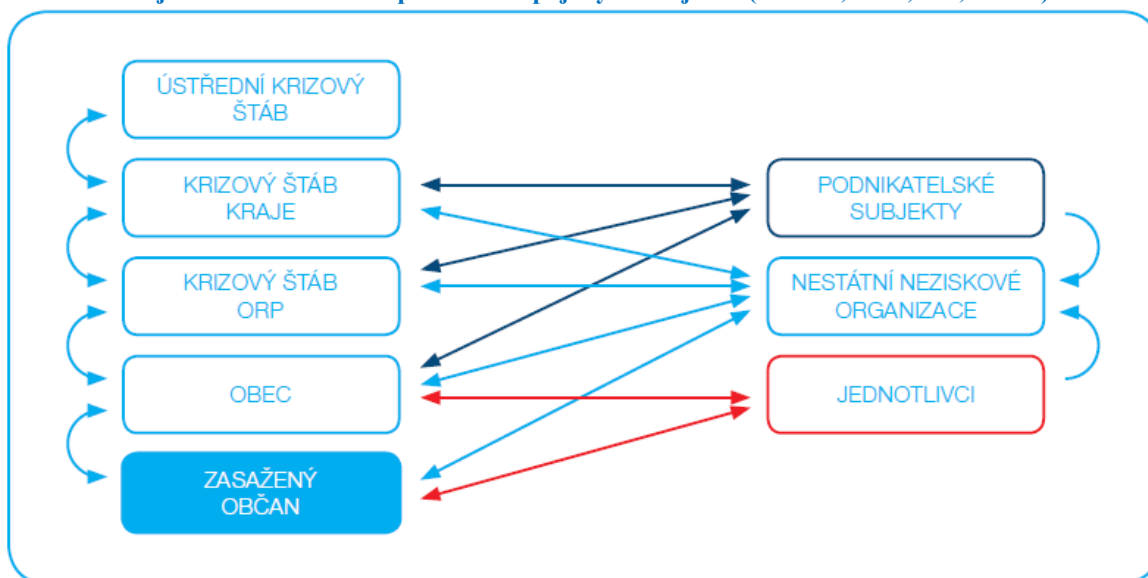
Tabulka 7 PANEL (podle MV ČR, 2014)

P	Pomoc – rychlá, účinná, dlouhodobá
A	Adresná asistence – zajištění osobní a pracovní pomoci konkrétní osobě, rodině, komunitě, obci
N	Naděje – řešení problémů všech zasažených mimořádnou událostí nebo krizovou situací
E	Efektivita – řízená spolupráce při sběru požadavků a poskytnutí komplexní pomoci zasaženým
L	Lidé – lidé lidem, vzájemná pomoc, dobrovolnictví

PANELY vznikají převážně v rámci krajů (nepokrývají však celé území ČR a v případě mimořádných událostí tak mohou vznikat „ad hoc“ Panely NNO (Dostál, Balarinová, 2014, s. 23). U smluvních panelů je jejich činnost podrobněji určena dohodami o spolupráci, statutem a jednacím řádem.

Jeden z prvních Panelů vznikl v Jihomoravském kraji v roce 2007 za spolupráce organizací Český červený kříž, ADRA a Diecézní charita Brno (Kremlička, Bublan, 2010, s. 16), v Karlovarském (Koláček, Lukeš, 2012, s. 23) a Jihočeském kraji v roce 2010 (Žlábková, 2016, s. 100, podrobněji ve třetí části práce). V Ústeckém kraji po povodních 2002 vzniklo nejprve Dobrovolnické centrum Ústí nad Labem, až po povodních byly v listopadu 2007 obnoveny aktivní schůzky NNO,⁴⁷ IZS a samosprávy a později vznikl Panel humanitárních organizací, kde se ke spolupráci přidaly další organizace. Vznik ústeckého Panelu pak podnítl i vznik děčínského Panelu, který pracuje na území okresu (Cíkhartová, 2011, s. 15, srov. Majzlíková, 2014, online). Panel humanitárních organizací pracuje také v Libereckém kraji - tyto Panely úzce spolupracují a zástupci se setkávají v společných schůzkách (Oblastní charita Ústí nad Labem, online). Další Panely fungují v krajích Středočeský, Karlovarský, Královéhradecký, Pardubický, Zlínský a Moravskoslezský (Kosáčková, 2017, e-mail).

Obrázek 5 Zjednodušené schéma pomoci a zapojených subjektů (MVČR, 2013, s. 3, online)

⁴⁷ Centrum krizové intervence Spirála, Oblastní charita Ústí nad Labem, ADRA, Člověk v tísni, dále němečtí dobrovolníci: Euroregion Elbe-Labe, „čtyřměstí“ Rumburk-Varnsdorf-Seifhennersdorf-Grossschönau)

2.3.3. Činnost NNO při mimořádných událostech

V situaci mimořádné události má stejný význam práce s dobrovolníky (evidence, proškolení, řízení, supervize, podpora) jako vybudování humanitárního skladu či zřízení konta (Baštecká, 2005, s. 123).

Humanitární pomoc spočívá v „uspokojování základních životních potřeb postižených obyvatel. Je doplňkovým zdrojem pro poskytování prostředků obyvatelstvu k zachování jeho života a zdraví po vzniku mimořádné nebo krizové situace“ (Mika, 2012, s. 20). Obecně se humanitární pomoc řídí základními principy a minimálními standardy pro humanitární pomoc. Humanitární charta stanovuje „zákonnou odpovědnost států a orgánů na zajištění práva na pomoc a na ochranu. Nejsou-li státy samy schopny toto poskytnout, musí povolit intervenci mezinárodních humanitárních organizací. Minimální standardy pokrývají krizovou pomoc v oblasti dodávek vody a hygienických opatření, výživy, potravinové pomoci, poskytování nouzového přístřeší a jeho umístění“ (Kavan, 2005, s. 200-201). Za klíčové mezi nestátními neziskovými organizacemi z oblasti humanitární pomoci jsou považovány Český červený kříž, ADRA, Člověk v tísni a Diakonie a Charita (Dostál, Balarinová, 2014, s. 16).

Činnost NNO při řešení následků mimořádných událostí lze rozdělit do šesti základních okruhů (MVČR, 2013, s. 6-7), přičemž NNO mohou do jisté míry fungovat i jako mediátoři mezi těmi, kdo chtějí pomáhat a příjemci pomoci (Dostál, Balarinová, 2014, s. 22):⁴⁸

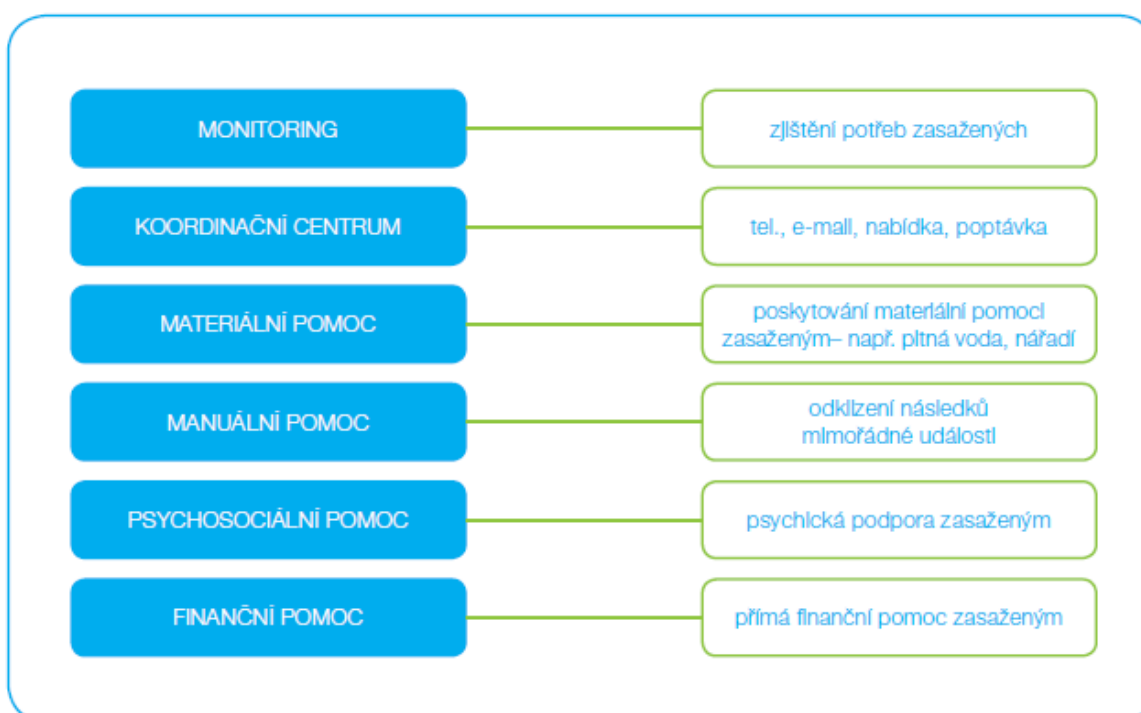
- *Monitoring* – zjišťování potřeb zasažených a vzniklých škod, terénní šetření, je důležité pro správnou koordinaci pomoci.
- *Koordinační centrum* – shromažďuje a poskytuje informace (potřeba a nabídka pomoci, možnosti dopravy,...)
- *Materiální pomoc* – sběr, třídění, distribuce humanitární pomoci (čisticí a úklidové prostředky,...) zapůjčování vysoušečů či drobné techniky,...
- *Manuální pomoc* – odstranění následků mimořádných událostí (pytlování a stavění hrází, odklizení naplavenin, čištění, oklepávání omítek,...)

⁴⁸ Různí autoři nabízí různá dělení humanitární pomoci, podrobněji v příloze 10.

- *Psychosociální pomoc* – podpora vlastních sil zasažených ke zvládnutí situace vlastními silami, naplnění tělesných duševních, duchovních či sociálních potřeb,...).
- *Finanční pomoc* – rozdělování finančních prostředků podle možností jednotlivých organizací, vyžaduje jednotné hodnocení rozsahu poškození (finanční podpora bývá určena na obnovu poškozených nemovitostí nebo zdrojů pitné vody).

Typy pomoci se mohou vzájemně prolínat: psychosociální podporu mohou poskytovat dobrovolníci, humanitární pomoc může být hrazena z finanční pomoci apod. (Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 184). Od dobrovolníků se zpravidla očekává tělesná práce, to se však nevylučuje s psychosociální pomocí. „Psychickou podporu nejlépe poskytne ten, kdo je na místě, tedy dobrovolník fyzicky likvidující škody“ (Baštecká, 2005, s. 123).

Obrázek 6 Činnosti dobrovolnické pomoci při mimořádné události (MVČR, 2013, s. 5, online)

V situaci mimořádné události a katastrofy jsou hlavními úkoly evakuace a logistická podpora, jež zahrnuje dopravu materiální pomoci do zasažených oblastí a naopak dopravu lidí ze zasažených oblastí do místa nouzového ubytování (Wei Yi, Özdamar, 2007, s. 1778). Z českých NNO zajišťuje oba druhy pomoci Český červený kříž a Charita ČR, jak uvádí následující obrázek.

Obrázek 7 Základní nabídka činností NNO při mimořádné události (podle katalogu typové činnosti složek IZS, in Dostál, Balarinová, 2014, s. 23)

Organizace	ADRA	Člověk v tísni	Diakonie ČČK	ČČK ⁸	Charita
Druh činnosti					
Monitoring rozsahu škod a sociálních potřeb	x	x	x	x	X
Materiální pomoc	x	x	x	x	X
Zapůjčení techniky	x	x	x		X
Poskytnutí první pomoci				x	
Dobrovolnická pomoc (při odstraňování následků MU)	x	x	x	x	X
Psychosociální pomoc	x		x	x	X
Evakuační centra				x	X
Finanční pomoc	x	x	x	x	X

Následující modely koordinace pomoci, jak je zpracovala Balarinová na případě povodní na Novojičínsku (2009) a v Troubkách (2010), znázorňují jak spolupráci veřejné správy, složek IZS a NNO, tak pomoc poskytovanou neziskovými organizacemi zasaženým lidem:

Obrázek 8 Modely koordinace pomoci (Balarinová, 2011, s. 41, s. 51)⁴⁹

⁴⁹ Jde o povodně na Novojičínsku v roce 2009, kde nebyl nastaven systém spolupráce NNO. Český červený kříž spolupracoval s HZS, jeho činnost se však v některých místech překrývala s jinými NNO, docházelo tak k dublování pomoci a na zasažené toto působilo až negativně (Balarinová, 2011, s. 43).

NNO však pracují i v oblasti snižování rizika – např. Diakonie České církve evangelické se věnuje preventivním programům ve smyslu posilování odolnosti komunit (resilience) a snižování rizik katastrof (disaster risk reduction) (Bucharová, 2014, s. 75), PIT⁵⁰ se věnuje koordinační (podpora připravenosti obyvatelstva, vytváření návrhů pomoci „šitých na míru“ podle povahy mimořádné události nebo krizové situace, průběžné vedení záznamů o události, závěrečná a vyhodnocovací setkání po poskytnutí pomoci) a vzdělávací činnosti (předávání zkušeností, osvěta) (Procházka, 2009, s. 22).

⁵⁰ Psychosociální intervenční tým, podrobněji v kapitole 1.2.5

3. DOBROVOLNÍCI ČČK V JIHOČESKÉM KRAJI A JEJICH PŘÍPRAVA PRO MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI **(analýza rozhovorů, dokumentů a vztahů k teoretické literatuře)**

Oblast Jihočeského kraje a organizace Český červený kříž byly pro účely této práce vybrány ze dvou důvodů: jako členka Humanitární jednotky ČČK Prachatice a později i ředitelka Úřadu Oblastního spolku ČČK Prachatice se dobrovolnictví při mimořádných událostech v tomto kraji věnují od roku 2009, měla jsem možnost zapojit se do řešení mimořádné situace (povodně 2013), do součinnostních cvičení (Zóna 2015, SIMEX 2016), přípravy dobrovolníků (cvičení, vzdělávací kurzy). Podle domluvy s ředitelkami ostatních jihočeských oblastních spolků jsem měla možnost výzkumu v jejich organizacích, zároveň mohu využít i vnitřní předpisy a koncepce ČČK.

Český červený kříž, respektive Oblastní spolek ČČK České Budějovice, je koordinátorem Panelu NNO – kromě koordinace samotných dobrovolníků má tedy v kompetenci i koordinaci ostatních NNO, zabývá se také přípravou dobrovolníků ČČK v celém kraji. Zároveň je i smluvní stranou dalších dohod o spolupráci uzavřených s HZS.

Jihočeský kraj dlouhodobě podporuje připravenost NNO pro mimořádné události i finančně: Pravidelný roční příspěvek je určený na školení, výcvik, vzdělávání, drobné neinvestiční výdaje k zajištění akceschopnosti v případě nasazení (Holub, 2013).

spolupráci s NNO a jeho zástupci se dobrovolnictví věnují i jako členové pracovní skupiny Ministerstva vnitra Dobrovolnictví při mimořádných událostech: Ing. Marta Spálenková a Ing. Jiří Holub (Krajský úřad JČK), dále plk. Mgr. Štěpán Kavan, Ph.D. (HZS JČK). Český červený kříž zastupuje MUDr. Jaroslav Horných.

3.1. DOBROVOLNICTVÍ PŘI MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTECH V PODMÍNKÁCH JIHOČESKÉHO KRAJE

Jako v jiných krajích České republiky také v jižních Čechách byly významným milníkem pro využití dobrovolníků a nestátních neziskových organizací povodně v roce 2002. Podle platné legislativy⁵¹ zajišťuje krajská samospráva připravenost na řešení mimořádných událostí a krizových stavů, řídí a kontroluje činnosti k řešení krizových stavů a zmírnění následků (Spálenková, 2012). Humanitární pomoc organizuje a koordinuje krizový štáb (sestává z Bezpečnostní rady Jihočeského kraje a stálé pracovní skupiny Krizového štábu JčK, kde složky IZS zastupují HZS JčK, Policie ČR, ZZS JčK, Armáda ČR, ČČK jako zástupce Panelu NNO).

Neziskové organizace se podle zkušeností z Jihočeského kraje zapojují zejména do následné pomoci a zmírnění následků vyvolaných mimořádnou událostí, dále záchranných a likvidačních prací (Kavan, 2012, s. 20). Kavan vyjmenovává tyto organizace, které v Jihočeském kraji spolupracují při řešení mimořádných událostí (2012):

- Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje (HZS JčK)
- Jednotky sboru dobrovolných hasičů obcí (JSDH)
- ADRA
- Český červený kříž
- Diecézní charita České Budějovice
- Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (SHČMS)
- Vodní záchranná služba ČČK
- Komunitní intervenční psychosociální tým
- Panel NNO

Český červený kříž je na úrovni kraje zapojen do tří smluvních vztahů (podrobněji v následujícím textu), jež upravují činnost dobrovolnických organizací při mimořádných událostech: Panel NNO, KIP tým a Dohoda o plánované pomoci na vyžádání. Zástupci NNO z řad pracovníků či dobrovolníků ČČK jsou zastoupeni také v krizových štábech jednotlivých obcí s rozšířenou působností (Kosáčková, 2017, e-mail).

⁵¹ Zákon č. 239/200 Sb., o IZS; zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení

Jako první příklad bude uveden **PANEL NNO Jihočeského kraje**.

Dohoda o spolupráci z roku 2010 je uzavřena mezi Jihočeským krajem a neziskovými organizacemi, zde Český červený kříž (Oblastní spolek ČČK České Budějovice, zároveň dohodou ustaven jako *koordinátor*), ADRA (Dobrovolnické centrum České Budějovice), Diecézní charita České Budějovice, Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (Krajské sdružení SHČMS), Středisko pro rodinu a mezilidské vztahy a Linka důvěry České Budějovice a Diakonie Českobratrské církve evangelické. Jejím předmětem je „spolupráce a koordinace činnosti a poskytování sil a prostředků účastníků Panelu NNO za účelem pomoci Kraji prostřednictvím koordinátora Panelu NNO. Dále dohoda definuje síly, prostředky a činnosti, jež účastníci dohody poskytují v případě krizové situace.“ Pomoc zahrnuje evakuaci obyvatelstva; poskytování první pomoci, pečovatelské služby; nouzové ubytování, stravování a ostatní opatření nouzového přežití; humanitární, psychologickou, psychosociální, sociální nebo duchovní pomoc. Panel je aktivován koordinátorem Panelu na základě pokynu vedoucího Krizového štábu Jihočeského kraje.

Koordinátor Panelu (podle Dohody)

- organizuje pravidelná setkání zástupců Panelu,
- vede evidenci sil, prostředků a činností účastníků Panelu NNO,
- vede a každoročně prověřuje Plán vyrozumění účastníků Panelu,
- vede zápisy z jednání Panelu.

Účastníci Panelu (podle Dohody)

- se účastní setkání Panelu,
- předávají koordinátorovi aktuální evidenci sil, prostředků a činností využitelných pro řešení mimořádných událostí a krizových situací pro potřeby Kraje,
- předávají koordinátorovi aktuální údaje do Plánu vyrozumění,
- zpracovávají „Plán krizové připravenosti“ podle krizového zákona.

Účastníci Panelu po aktivaci Panelu (podle Dohody)

- spolupracují s dispečinkem koordinátora,

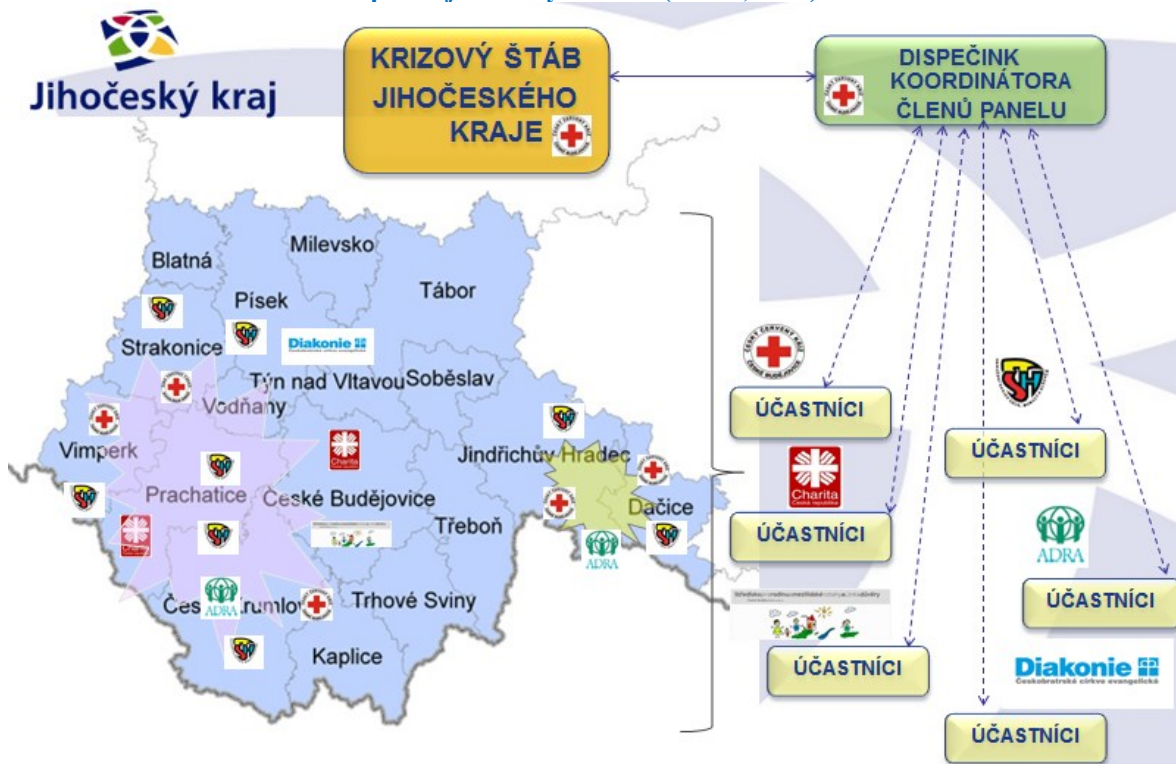
- oznamují dispečinku koordinátora přehled sil, prostředků a činností určených k využití, oznamují požadavek na chybějící síly, prostředky a činnosti
- podle pokynů zabezpečují pomoc postiženému obyvatelstvu,
- poskytují pomoc v rozsahu pokynů vedoucího krizového štábu kraje,
- vedou v souladu s pokyny vedoucího krizového štábu kraje průkaznou evidenci o použitých silách, prostředcích a činnostech využitých v rámci poskytované pomoci postiženému obyvatelstvu při řešení mimořádné události nebo krizové situace,
- poskytují koordinátorovi zprávu o své činnosti ve prospěch Panelu NNO.

Kraj (podle Dohody)

- se účastní setkání zástupců a cvičného vyrozumění účastníků Panelu NNO,
- spolupracuje s koordinátorem při evidenci sil, prostředků a činností účastníků Panelu NNO využitelných pro pomoc při řešení mimořádných událostí a krizových situací a jejich územní dostupnosti,
- informuje účastníky Panelu NNO o rozsahu poskytované pomoci ve smyslu pokynu vedoucího krizového štábu a o náležitostech vedení dokumentace,
- oznamuje dispečinku koordinátora, které síly, prostředky a činnosti jsou starosty postižených obcí vyžadovány pro pomoc postiženému obyvatelstvu,
- přispívá, na základě konkrétní smlouvy, na přípravu a podporu činnosti jednotlivých účastníků Panelu NNO a na účast na plánovaných cvičeních složek IZS, při kterých bude procvičována činnost Panelu NNO.

K zajištění spolupráce a efektivní koordinace činností a poskytování sil a prostředků účastníků Panelu NNO za účelem podpory kraji při poskytování pomoci obyvatelstvu postiženému mimořádnou událostí v rozsahu a za podmínek uvedených v Dohodě byl vydán Statut Panelu nestátních neziskových organizací Jihočeského kraje. Zde jsou stanoveny závazné principy a pravidla součinnosti a spolupráce účastníků Panelu NNO při přípravě na mimořádné události a při jejich řešení, postup pro poskytování finančních náhrad účastníkům Panelu NNO včetně způsobu poskytování, vypořádání a vyúčtování náhrad.

Obrázek 9 Panel NNO – zastoupení v jednotlivých ORP (Holub, 2013)

Podle § 21 zákona o IZS je uzavřena **Dohoda o plánované pomoci na vyžádání** mezi Hasičským záchranným sborem Jihočeského kraje a Oblastním spolkem ČČK České Budějovice (na republikové úrovni je uzavřena mezi GŘ HZS ČR a ČČK, jak bude přibliženo v kap. 3.2.2.). Dohoda upravuje součinnost při provádění záchranných a likvidačních prací (zejm. poskytování pomoci v oblasti doplňkové (druhotné) zdravotnické a humanitární pomoci při MU na území Jihočeského kraje) a její součástí je i výpis sil a prostředků OS ČČK České Budějovice a ostatních OS ČČK s místní působností na území Jihočeského kraje (Dohoda o plánované pomoci na vyžádání, in Adamová, 2016, s. 56).

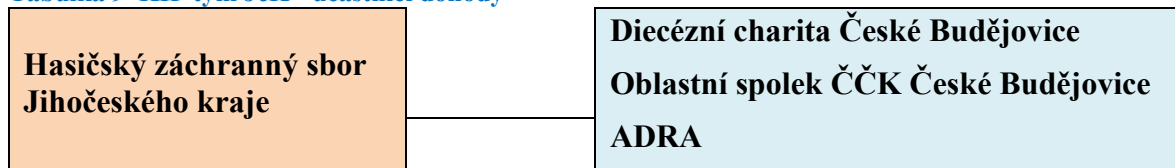
Tabulka 8 Dohoda o plánované pomoci na vyžádání - Jihočeský kraj

Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje	Oblastní spolek ČČK České Budějovice

Dalším způsobem vzájemné spolupráce je **Komunitní Intervenční Psychosociální tým nestátních neziskových organizací (tzv. KIP tým)**, obecně byl zmíněn již v kapitole 1.2.2). V Jihočeském kraji funguje na základě *dohody o osobní nebo věcné pomoci* uzavřené mezi Hasičským záchranným sborem jihočeského kraje a NNO, zde Diecézní charita České Budějovice, Oblastní spolek Českého červeného kříže České Budějovice a ADRA. Tato dohoda byla uzavřena v červnu 2012 v souladu se zákonem o IZS⁵² a navazujících vyhlášek a NNO jako „Poskytovatel“ se zde zavazují k „poskytnutí sil a činností k zabezpečování akutní psychosociální pomoci osobám zasaženým mimořádnou událostí na výzvu HZS JČK a případně i psychosociální pomoci následné.“

Výhodou je možnost povolání dobrovolníků OPISem HZS JČK – dobrovolníci se tak ve spolupráci s psycholožkou HZS JČK zúčastnili mimo jiné těchto mimořádných událostí: 2009 – povodně, utonutí několika vodáků ve Strakonících, 2010 – požár rodinného domu ve Svaté Maří na Vimpersku, 2012 – požár v Dřítňi, nehoda autobusu u Velešína, 2013 – požár v Kardašově Řečici (Mezníková, 2013).

Tabulka 9 KIP tým JČK - účastníci dohody

3.2. ČESKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ

Kapitola se v úvodu stručně věnuje vzniku a roli (tehdy) Československého červeného kříže v době od jeho vzniku do rozdělení na Český červený kříž a Slovenský červený kříž. Podrobněji pak popisuje úkoly ČČK v oblasti krizové připravenosti a ochrany obyvatelstva dané nadnárodními předpisy a principy (Ženevské úmluvy, Status Mezinárodního hnutí ČK&ČP, základní principy hnutí), národní legislativou (v návaznosti na kapitolu 2.1), smluvními vztahy (s orgány veřejné správy) a koncepčními materiály (jak vnějšími, tak vnitřními).

⁵² zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a § 15 písm. b) vyhlášky č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému, ve znění vyhlášky č. 429/2003 Sb.

Navazující text je věnován odborné přípravě dobrovolníků a členů ČČK včetně analýzy dokumentů a dat z jihočeských oblastních spolků ČČK.

Pro jasnější představu o mezinárodním kontextu je třeba doplnit, že „Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce⁵³ (Mezinárodní Červený kříž) je celosvětově působící humanitární asociace“ (Jukl, 2013, s. 7-9):

- Mezinárodní výbor Červeného kříže (zakládající složka Hnutí ČK&ČP)
- jednotlivé národní společnosti (buňky ČK&ČP na území svých států)
- Mezinárodní federace společností ČK&ČP (sdružuje všechny nár. společnosti).

Obrázek 10 Schéma složek Mezinárodního hnutí ČK&ČP (Balarinová, 2011, s. 18)

3.2.1. *Stručná historie do vzniku samostatného ČČK a současná podoba*

Historii Českého červeného kříže zpracoval v několika publikacích Marek Jukl, současný prezident Českého červeného kříže. Český červený kříž je v rámci naší legislativy spolkem, a jeho historie sahá do roku 1868, kdy byl založen jako Vlastenecký pomocný spolek Rakouského červeného kříže.

V únoru 1919 potvrdil prezident Tomáš Garrigue Masaryk založení Československého červeného kříže, jehož předsedkyní byla do roku 1938 Alice Masaryková. Jeho činnost se zpočátku zaměřila na zmírnění následků 1. světové války

⁵³ Znak Červeného kříže (zavedený r.1863) vznikl obrácením barev vlajky Švýcarské konfederace a je prostý jakéhokoli náboženského či politického významu. Přesto mu byl v některých muslimských zemích náboženský význam přisuzován a následně byla kodifikována jeho rovnocenná alternativa – červený půlměsíc na bílém poli. Oba znaky mají stejnou platnost a musí být respektovány celosvětově, každý stát však pro svůj vlastní personál může užívat jeden z nich. Jako znak bez jakéhokoli náboženského či politického významu a proto bez problémů přijímaného v každé zemi světa a který by tak vyřešil problém zemí, které nechťejí zvolit žádný ze znaků současných byl v roce 2000 III. Dodatkovým protokolem k Ženevským úmlouvám zaveden znak tzv. Červeného krystalu. (Český červený kříž, nedatováno).

(péče o veterány, pátrací služba aj.), zdravotnickou péči na Slovensku a Podkarpatské Rusi (sanatoria, zdravotnický vlak, hygienická péče), charitativní činnost (pomoc nezaměstnaným a jejich rodinám), vzdělávání pečovatelek a zdravotních sester (první zdravotnická škola v ČSR), příprava obyvatelstva na válečné ohrožení (kurzy první pomoci).

Od roku 1919 pracoval i Dorost ČČK, kde se sdružovali i dětské členové pod vedením „dospělých“ členů (v roce 1930 sdružoval Dorost cca 400 tisíc členů). Dorost se věnoval sociální činnosti (např. stravování a školní pomůcky pro chudé děti), výuce první pomoci (vč. vybavení tříd lékárníčkami), výchově k hygieně a vzájemné pomoci (zdraví nemocným, majetní chudším, mezinárodní dopisovatelská činnost atp.).

Během protektorátu byla činnost ČSČK násilně ukončena, řada členů byla deportována do koncentračních táborů či popravena. Přesto německá správa nakonec v obavách před infekcí umožnila práci zdravotníkům ČSČK při epidemii skvrnitého tyfu v židovském ghettu v Terezíně. Členové ČSČK později ilegálně pomáhali při květnovém povstání v roce 1945.

Zároveň v roce 1940 v Londýně vznikla exilová organizace ČSČK, věnovala se pomocné zdravotnické službě na obou frontách a pomoci příslušníkům čs. ozbrojených sil. Na Slovensku působili členové v rámci Slovenského červeného kříže jako pomocné síly zdravotnické služby (na východní frontě ošetřovali i sovětské vojáky).

Po válce byla obnovena činnost ČSČK po celém území (krom původních činností přibyla repatriace občanů z koncentračních táborů či pracovního nasazení (ve spolupráci s Ústřední pátrací službou MV ČK) a následná péče a pomoc se zajištěním zdravé výživy dětem a mládeži.

Rok 1948⁵⁴ byl přelomem, některé tradiční činnosti ČSČK převzal stát (dopravní zdravotní služba, charitativní činnosti), některé byly Československému červenému kříži nově svěřeny: dárcovství krve a zejména připravenost na katastrofy. Krizová připravenost v tehdejší pojetí zahrnovala spíše válečné konflikty. Československému Červenému kříži byl zabaven nemovitý majetek, který byl navrácen zákonem č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži

Zdravotnické družiny ČSČK se v praxi uplatnily při živelních pohromách (rozsáhlé povodně na Slovensku v 60. letech), v péči o raněné během okupace v srpnu 1968, při

⁵⁴ Organizace Červeného kříže u nás ztratila svou samostatnost a nezávislost, v zájmu přežití se musela odklonit od principů mezinárodního hnutí, byla zařazena mezi společenské organizace a začleněna do

pomoci občanům Německé demokratické republiky, kteří „cestou objektu pražského velvyslanectví NSR“ emigrovali do tehdejšího Západního Německa (ve spolupráci s Červeným křížem Německé spolkové republiky). ČSČK také organizoval humanitární pomoc pro oběti násilí během převratu v Rumunsku v roce 1989 a v tehdejší Československu mohl po změně režimu plně působit v rámci svých principů. Od roku 1993 pracují dvě samostatné organizace pod názvy Slovenský červený kříž a Český červený kříž (Jukl, 2003, s. 113-115).

3.2.2. *Krizový management v ČČK a určující předpisy*

Statut Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, článek 3 odst. 2 stanoví (Škola, 2011, s. 2): „Národní společnosti jsou v rámci svých zemí autonomními národními organizacemi, poskytující nezbytný rámec pro aktivity svých členů a zaměstnanců. Spolupracují s veřejnou správou při prevenci nemocí, rozvoji zdraví a mírnění lidského utrpení, a to prostřednictvím svých vlastních programů zejména v oblasti vzdělávání, zdravotní a sociální péče ve prospěch společnosti. Organizují, spolu s veřejnou správou, nouzovou pomoc a jiné služby ve prospěch obětí ozbrojených konfliktů, jak stanoví Ženevské úmluvy, a obětí přírodních katastrof a jiných nouzových situací vyžadujících pomoc.“

ČČK pracuje na základě sedmi základních principů hnutí ČK&ČP (Jukl, 2003, s. 108):

1. Humanita (ústřední princip, veškerá činnost je zaměřena k předcházení či zmírňování lidského utrpení ve všech formách)
2. Neutralita (v případě válek a sporů politických, ideologických, náboženských či jiných, nesmí se žádný ze subjektů do těchto sporů vměšovat a podporovat úsilí některé ze stran sporu; v opačném případě by byla ohrožena možnost pomoci všem potřebným)

jednotné Národní fronty. Svou samostatnost ztratil rovněž dorost ČSČK, který byl zařazen do jednotné Pionýrské organizace a ČSM (Český červený kříž, online).

3. Nestrannost (každá pomoc je poskytována nestranně – jen se zřetelem k potřebnosti adresáta – při poskytování pomoci nelze přihlížet k rase, náboženství, politické, sociální, státní či národnostní příslušnosti)
4. Nezávislost⁵⁵ (jednotlivé Národní společnosti ČK/ČP spolupracují úzce s vládami svých států, zachovávají si však nezávislost rozhodování)
5. Světovost (hnutí působí a poskytuje pomoc po celém světě)
6. Jednota (v každé zemi může existovat jen jedna národní společnost působící po celém území státu)
7. Dobrovolnost (členem či zaměstnancem Hnutí se každý stává na základě dobrovolného rozhodnutí, které je motivováno snahou pomáhat druhým; finanční ohodnocení není základním motivem)

Úkoly Červeného kříže v oblasti ochrany obyvatelstva jsou dány mj. Ženevskými úmluvami⁵⁶ a národní legislativou. Český (Československý) červený kříž má ze zákona⁵⁷ postavení a oprávnění národní společnosti podle Ženevských úmluv a plní zejména tyto úkoly:

- a) působí jako výlučně uznaná pomocná organizace vojenské zdravotnické služby;
- b) působí v oblasti civilní obrany a ochrany obyvatelstva a poskytuje pomoc v případě katastrof a jiných mimořádných událostí;
- c) poskytuje zdravotnické, záchranné, sociální a další humanitární služby;
- d) šíří znalost Ženevských úmluv;
- e) vychovává občany k účasti na plnění zdravotnických úkolů a jeho složky úzce spolupracují s poskytovateli zdravotních služeb.

Úkoly ČČK v oblasti ochrany obyvatelstva popisují Stanovy ČČK, které podrobněji rozvíjejí úkoly dané zákonem o ČSČK:

- § 7, odst. 1 Působí jako výlučně uznaná pomocná organizace vojenské zdravotnické služby, zajišťuje výchovu personálu a obyvatelstva pro poskytování

⁵⁵ V letech 1948-1989 docházelo k silnému politickému ovlivňování ČSČK a tento princip byl bohužel porušován (Jukl, 2003, s. 114).

⁵⁶ Podrobněji viz. Příloha 9 – Ženevské úmluvy

⁵⁷ Zákon č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži.

humanitární pomoci a první předlékařské pomoci, provádí výcvik, organizaci a registraci dobrovolných sester a ošetřovatelek včetně základního materiálního vybavení a zajišťuje pátrací službu po pohřešovaných.

§ 7, odst. 2 Spoluúčastní se přípravy v oblasti civilní obrany a ochrany obyvatelstva, poskytuje pomoc v případě katastrof a jiných mimořádných událostí, k čemuž zajišťuje ve spolupráci se státními orgány propagaci, organizaci a výcvik první pomoci. Obstarává, udržuje a obnovuje zdravotnické zařízení a zásoby, organizuje a registruje síť záchranných týmů.

§ 8, odst. 5 ČČK prostřednictvím svého nejvyššího orgánu a jeho zástupců koordinuje pomocná opatření v případech katastrof a jiných mimořádných událostí na území České republiky, pokud tato překračují pravomoc a možnosti příslušných subjektů Společnosti ČČK.

Krom právního rámce a vnitřních předpisů určují činnost ČČK také koncepční materiály a smluvní vztahy Českého červeného kříže s některými ústředními správními úřady (Škola, 2011, s. 3):

- *Dohoda o plánované pomoci na vyžádání s Českou republikou, Ministerstvem vnitra – generálním ředitelstvím Hasičského záchranného sboru České republiky z roku 2010*: podle zákona o IZS⁵⁸ upravuje způsob, rozsah, formu a termín plnění pomoci při provádění záchranných a likvidačních prací při mimořádných událostech a při ochraně obyvatelstva, zejména pak součinnost při zabezpečení výstavby a provozu materiálních základů humanitární pomoci, které jsou zřizovány v působnosti HZS ČR. Pomoc dle dohody zajišťují humanitární jednotky ČČK a sjednané síly a prostředky ČČK budou zahrnuty do Ústředního poplachového plánu IZS.

Podle dohody HZS zajistí informovanost v rámci sboru o možnostech použití sil a prostředků jednotek ČČK a spolupráci při přípravě a výcviku jednotek ČČK k výstavbě a provozu materiálních základů humanitární pomoci. ČČK na výzvu OPIS⁵⁹ poskytne pomoc při provádění záchranných a likvidačních prací při

⁵⁸ Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému

⁵⁹ Operační a informační střediska HZS krajů, viz kapitola 2.2.4 Integrovaný záchranný systém

mimořádných událostech a při ochraně obyvatelstva, zejména pak součinnost při zabezpečení výstavby a provozu materiálních základů humanitární pomoci (zabezpečení provozu po potřebnou dobu, první zdravotní a psychosociální pomoc postiženému obyvatelstvu, registrace nouzově ubytovaných osob).

- *Pandemický plán ČR* stanoví jako úkol neziskových organizací a zejména ČČK zajištění sociální služby lidem ve zdravotním riziku v době pandemie, schváleno usnesením vlády č. 682 ze dne 14.9.2011.
- *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020*, schváleno usnesením vlády č. 165 ze dne 25.2.2008; *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*, s výhledem schválena usnesením vlády č. 805 ze dne 23.10.2013 (spolupráce s neziskovými organizacemi bude zaměřena k poskytování následné pomoci postiženému obyvatelstvu; budou vytvořeny podmínky pro realizaci psychosociální pomoci obyvatelstvu). Podrobnosti ve vztahu k NNO jsou uvedeny v kapitole 2.3.1 Role NNO při mimořádných událostech – stručný přehled vývoje.
- *Dohody o spolupráci* na úrovni krajů, uzavírané mezi pověřenými oblastními spolky a krajskými HZS,⁶⁰ případně i s dalšími organizacemi⁶¹
- *Dohody o spolupráci v rámci tzv. Panelů* (podrobněji v dalším textu).

Všechny tyto předpisy určují principy pro práci členů a dobrovolníků ČČK, a to jak obecně ve vztahu k hnutí ČK&ČP, tak konkrétně pro mimořádné události a v systému krizové připravenosti. Dobrovolníci by měli znát své místo a význam organizace v systému, pro koordinátory je taková znalost velmi důležitá i v podrobnostech.

⁶⁰ Dohoda o plánované pomoci na vyžádání platná v Jihočeském kraji zahrnuje Český červený kříž, Diecézní charitu ČB, ADRA – NNO podle ní zajišťují osobní a věcnou pomoc vč. psychosociální (Žlábková, 2016, s. 100). Z kolektivních členů ČČK je zařazena i Vodní záchranná služba (Malkovský, 2016, s. 2).

⁶¹ Oblastní spolek ČČK Praha 1 spolupracuje podle uzavřené dohody o plánované pomoci na vyžádání s HZS, dále s Magistrátem hlavního města Prahy, Městskou policií hlavního města Prahy a soukromými subjekty.

Krizové řízení v ČČK

Základním dokumentem, od kterého se odvíjí současná podoba krizové připravenosti v ČČK, je Koncepce krizové připravenosti ČČK do roku 2015, již zpracoval MUDr. Josef Škola a která byla schválena usnesením Výkonné rady ČČK č.109/2011 ze dne 11. června 2011 (Škola, 2011, s. 1).

Jak již bylo zmíněno, krizové řízení v organizaci je možné upravit vnitřním předpisem. V případě Českého červeného kříže je takovým předpisem Směrnice ČČK č. 1/2013, o krizovém řízení v ČČK, která stanoví úkoly a závazné postupy pro orgány a organizační jednotky ČČK při krizovém řízení. Je uplatňován princip subsidiarity: opatření Ústředního krizového štábu (svolává jej prezident ČČK) a Úřadu ČČK jsou závazná pro všechny orgány a organizační jednotky, opatření pověřeného spolku (na úrovni kraje) jsou závazná pro všechny oblastní spolky ČČK na území příslušného kraje, poskytování pomoci na území oblastního spolku řídí příslušný krizový štáb OS ČČK. Přitom organizační jednotky poskytují orgánům vyššího stupně informace o potřebě pomoci a o své činnosti.

Z krizové dokumentace jsou podle této směrnice zpracovávány Plán pomoci ČČK a Plán pokrytí území silami a prostředky ČČK (Úřadem ČČK), Koncepce krizové připravenosti ČČK v kraji a Plán pomoci ČČK v kraji (pověřenými oblastními spolky).

Metodické vedení pro přípravu a aktualizaci krizových dokumentů je podle směrnice v působnosti Úřadu ČČK. Na všech úrovních je úkolem orgánů krizového řízení evidence a příprava sil a prostředků, dále monitoring potřeb, jejich evidence, naplňování, zajišťování pomoci zasaženým lidem v případě mimořádné události.

Síť pohotovostních skladů definuje Metodický pokyn k provozu krajských pohotovostních skladů ČČK, schválený usnesením Výkonné rady ČČK č. 26/2005.

Centrálně je zřízen Ústřední krizový tým ČČK⁶² (směrnice ČČK č. 3/2012, o Ústředním krizovém týmu) – ÚKT může působit i v zahraničí, je členem Evropské sítě pro psychosociální pomoc (ENPS) a vykonává krom psychosociální, zdravotnické a humanitární pomoci i koordinaci sil a prostředků ČČK a informačně metodickou činnost v rámci ČČK (srov. Balarinová, 2014, s. 59). Orgány týmu (velitel, zástupce velitele,

metodik) a členové podle směrnice jmenuje a odvolává prezident ČČK ve spolupráci s ředitelem Úřadu ČČK. Tým je nasazen rozhodnutím prezidenta ČČK na základě rozhodnutí ÚKŠ ČČK, vyžádání OS ČČK, výzva OPIS HZS ČR, žádost Armády ČR nebo žádost jiné národní společnosti, MVČK nebo MF ČK&ČP.

Jako příklad nasazení při mimořádné události v ČR lze uvést činnost ÚKT při povodních na Mělnicku v roce 2013, kdy byl povolán na základě žádosti Oblastního spolku ČČK Mělník a rozhodnutím prezidenta ČČK pro práci v tzv. fázi okamžité pomoci. Ta zahrnovala shromažďování a zprostředkování informací, řízení centrální dodávky humanitární pomoci, spolupráci s Mezinárodní federací ČK a ČP, aj. Po osmi dnech poskytování okamžité pomoci ČČK přešla situace do fáze střednědobé pomoci a veškerou koordinaci opět plně převzal Oblastní spolek ČČK Mělník (Balarinová, 2013, s. 22).

V zahraničí byl ÚKT nasazen např. v roce 2015 jako doprovod konvoje s humanitární pomocí na Ukrajinu (úkolem byla supervize a zajištění složení zásilky v Kyjevě) (Tisková zpráva ČČK, 16.2.2015, Tisková zpráva MZV, 16.2.2015), pomoc Rakouskému Červenému kříži při provozu objektu péče o uprchlíky ve vídeňském Stadthalle⁶³ (Tisková zpráva ČČK, 28.9.2015). V roce 2016 UKT zorganizoval výjezdní mikrotýmy pro pomoc partnerským ČK na Balkáně. Týmy nakonec nevyjely, neboť se uzavřela tzv. balkánská cesta (Smejkal, osobní e-mail, 16.2.2017).

Tabulka 10 Systém krizového řízení ČČK při mimořádných událostech navazuje na jednotlivé úrovně krizového řízení (podle Štorek, Albert, 2003, s. 4) aktualizován autorkou podle současného stavu

Úřad ČČK...	orgány Bezpečnostní rady státu	
Krizový štáb ÚČČK	Ústřední krizový štáb	GŘ HZS ČR - IZS
ÚKT ČČK		
Pověřený OS ČČK	Bezpečnostní rada kraje KŠ kraje	KŠ HZS – IZS
Oblastní spolek ČČK Krizový štáb OS ČČK Humanitární jednotka	Bezpečnostní rada ORP KŠ ORP	ÚO HZS

⁶² Poprvé zřízen rozhodnutím prezidenta ČČK ze dne 23.1.2002 podle projektu jako Ústřední pohotovostní záchranná jednotka ČČK (ÚPZJ), která se dnem nabytí účinnosti směrnice 3/2012 změnila v ÚKT.

⁶³ Do pomoci Rakouskému Červenému kříži se později zapojili také členové ČČK z oblastních spolků České Budějovice a Prachatice.

3.3. DOBROVOLNÍCI ČČK A SYSTÉM JEJICH ODBORNÉ PŘÍPRAVY

Tato kapitola se v úvodu věnuje samotným členům a dobrovolníkům ČČK, podmínkám členství a současnému systému jejich přípravy pro práci při mimořádných událostech.

V dalších částech pak představuje současný systém přípravy dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech a analýzu přípravy dobrovolníků ČČK v oblastních spolcích ČČK v Jihočeském kraji. V jednotlivých oblastech přípravy dobrovolníků bude odkazováno na předchozí text a přílohy, „jihočeská“ část může být i příkladem praxe pro jiné regiony.

3.3.1. Členové ČČK a Humanitární jednotky ČČK

Na činnost dobrovolníků Českého červeného kříže se nevztahuje zákon o dobrovolnické službě, neboť ji upravuje zvláštní právní předpis (zákon č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži) (MVČR, 2013, s. 4). Ze zkušenosti členky představenstva Místní skupiny ČČK Prachatice a zároveň ředitelky Úřadu Oblastního spolku ČČK Prachatice mohou říci, že členové-dobrovolníci působí jak v rámci místně příslušných komunit (jako místní skupiny ČČK, zajišťují místní spolkovou činnost vč. kulturní), tak mimo samotnou organizaci (členové ČČK pracující jako dobrovolníci při mimořádných událostech).

Podmínky pro členství ČČK upravují Stanovy ČČK⁶⁴ v §§ 10-18a: členem ČČK může být fyzická osoba starší 6 let s občanstvím ČR, nebo právnická osoba se sídlem v ČR. V obou případech se člen ČČK „ztotožňuje se s principy, cíli, úkoly a posláním ČČK, aktivně je naplňuje nebo přispívá k jejich naplňování prostřednictvím některé součásti ČČK“ (Stanovy ČČK, § 11).

⁶⁴ Úplné znění včetně dodatků č. 1 až 8

Kolektivními členy ČČK jsou Vodní záchranná služba ČČK (VZS ČČK), Horská služba ČR (HS ČR),⁶⁵ Skalní záchranná služba, z.s., Svaz záchranných brigád kynologů ČR (SZBK ČR), MediClinic, a.s. a Speleologická záchranná služba České speleologické společnosti (SZS ČSS) (Výroční zpráva ČČK, 2015).

Ze Stanov existují tři druhy členství fyzických osob:

- činné (dobrovolnou službou nebo výkonem funkce plní aktivně úkoly a poslání ČČK a platí stanovený roční příspěvek), vzniká tomu, kdo se přihlásí k registraci v některé místní skupině ČČK a jehož členství je schváleno na valné hromadě místní skupiny ČČK. Pro účely práce se dále budeme zabývat těmito členy.
- přispívající (přispějí na činnost ČČK v kalendářním roce příspěvkem alespoň ve výši 100 Kč),
- čestné (nejvyšší nebo jím pověřený orgán ČČK jim propůjčil čestné členství za jejich zvláštní zásluhy o Červený kříž).

Členové ČČK (tedy dobrovolníci) se podílí i na vedení organizace, a to na místní, oblastní i republikové úrovni. Členové starší 18 let mohou být podle § 16 Stanov zvoleni členy všech orgánů ČČK (představenstvo a revizoři místních skupin, valné shromáždění, oblastní výkonná rada a dozorčí rada oblastního spolku, Shromáždění delegátů ČČK, Výkonná rada ČČK, Dozorčí rada ČČK).

Stanovy (§ 18a) upravují také spolupráci s dobrovolníky ČČK, kteří mohou přispívat k plnění poslání a úkolů ČČK: „Dobrovolníkem ČČK je fyzická osoba, která není členem ČČK, není k ČČK či jeho součástí v pracovním poměru, ztotožňuje se s principy, cíli, úkoly a posláním ČČK, aktivně je naplňuje nebo přispívá k jejich naplnění prostřednictvím některé součásti ČČK za předpokladu, že tak činí na základě dohody uzavřené s ČČK či některou jeho součástí v rámci její působnosti, která stanoví vzájemná práva a povinnosti.“

Dohoda stanoví zejména práva (podle Stanov „požívat při činnosti v ČČK ochrany, podpory a materiálních prostředků Společnosti ČČK v rámci jejich kompetencí, při

⁶⁵ U Horské služby existuje forma členství zvaná „čekatel“ – po splnění vstupních podmínek, 1-4 letech čekatelství a absolvování základní školy HS se čekatel stává členem (Statut Horské služby ČR, o.s.) , přičemž základní škola obsahuje týdenní letní a zimní kurz. Dále členové procházejí pravidelným doškolováním (Bulička, 2013, s. 4, s. 12, Klimeš, 2013, s. 7)

dobrovolné službě právo užívat znaku Červeného kříže v rámci příslušných mezinárodních úmluv, v souladu se zákony České republiky a pokyny orgánů ČČK či příslušné součásti ČČK“) a povinnosti dobrovolníka ČČK:

- dodržovat Stanovy ČČK, chránit jeho vnitřní demokracii a jednotu, řídit se principy hnutí ČK,
- chránit název, znak, dobré jméno a majetek ČČK,
- řídit se při své činnosti v rámci ČČK pokyny příslušné součásti ČČK.

Hlavním nástrojem krizové připravenosti ČČK jsou podle směrnice ČČK č. 4/2012 humanitární jednotky (HJ) – týmy složené z členů ČČK (starších 18 let), kolektivních členů ČČK a dobrovolníků ČČK, jejichž úkolem při mimořádných událostech je poskytovat „psychosociální pomoc, zdravotnickou pomoc, humanitární pomoc včetně péče o evakuované osoby.“ Není nikde stanoveno a tedy vyloučeno, aby členem humanitární jednotky byl člen ČČK a zároveň zaměstnanec ČČK – oblastní spolky poskytují širokou škálu služeb (sociální služby: pečovatelská služba, azylové domy, domovy pro seniory) a jejich zaměstnanci mohou být zároveň členy ČČK. Lze považovat za výhodu, jsou-li takoví členové vzdělávání v rámci vzdělávání zaměstnanců a své dovednosti uplatňují i v dobrovolnické činnosti.

Humanitární jednotky podle směrnice pracují při jednotlivých oblastních spolecích, orgány HJ (velitel, zástupce velitele pro činnost humanitární, zdravotnickou, psychosociální a zdravotnickou) a členy HJ jmenuje a odvolává ředitel Úřadu OS ČČK z řad členů ČČK, kolektivních členů ČČK či dobrovolníků ČČK.⁶⁶ Směrnice stanovuje limity pro zařazení dané HJ do kategorie I-III (kritérii jsou např. počet členů, soběstačnost či mobilita). Členové HJ jsou podle kvalifikace a dovedností zařazeni do nejvýše čtyř sekcí:

- Humanitární (poskytuje zejména základní humanitární péči o postižené osoby, monitoring situace, sběr a distribuci humanitární pomoci)
- Zdravotnická (poskytuje zdravotnickou pomoc a ošetrovatelskou péči o postižené)

⁶⁶ V takovém případě musí být uzavřena písemná dohoda podle § 18 Stanov ČČK.

- Psychosociální (poskytuje psychosociální pomoc postiženým)
- Technická (zajišťuje zázemí pro činnost HJ vč. stravování, obsluhuje a udržuje vybavení HJ)

Členové HJ jsou přednostně určeni pro provádění kvalifikovaných činností, do ostatních méně kvalifikovaných činností se zapojují ostatní členové ČČK nebo dobrovolníci (Škola, 2011, 12).

K 31.12.2016 bylo v rámci ČČK ustaveno celkem 47 humanitárních jednotek, které sdružovaly 841 členů (Výsledky činnosti ČČK v roce 2016).

3.3.2. Odborná příprava dobrovolníků ČČK pro práci při mimořádných událostech

ČČK pracuje zejména s týmy vyškolených dobrovolníků a členů ČČK, i z toho důvodu, že „osoby označené znakem červeného kříže na bílém poli si musí být vědomy, že používání znaku (názvu červený kříž) je spojeno s jistými pravidly a ustanoveními Ženevských úmluv. Členové a dobrovolníci HJ ČČK tak zpravidla bývají lidé, kteří se dlouhodobě podílí na činnosti některého oblastního spolku ČČK a jsou ztotožnění s hodnotami a principy ČČK“ (Balarinová, 2014, s. 63).

ČČK může využít řadu odborných publikací, zpracovaných odborníky z řad členů nebo odborné veřejnosti, využívány jsou i materiály jiných národních společností:

- Příručka pro záchranné jednotky ČČK (1999)
- Příručka pro krizové řízení v ČČK (2000)
- Humanitární jednotky ČČK, Zásady nouzového ubytování a stravování, Základy psychosociální přípravy Humanitárních jednotek ČČK (2003)
- Zásady vedení a řízení humanitárních jednotek ČČK (2004)
- Zdravotnický instruktor ČČK (2002), Zdravotník zotavovacích akcí (2012), Základy první pomoci
- Standardy první pomoci v aktuálním znění

Prvotní úprava systému přípravy členů a dobrovolníků ČČK pro práci při mimořádných událostech byla nastavena na základě zkušenosti Německého Červeného kříže – základní vstupní školení velitelů HJ a ředitelů Úřadů OS ČČK o rozsahu 40 hodin probíhalo během 5 dnů a zahrnovalo 13 témat (Štorek, Albert, 2003, s. 17):

- a) Legislativa ČR ke krizovému řízení
- b) Úkoly jednotek druhého sledu a jednotlivých družstev
- c) Logistika, materiální vybavení HJ ČČK, příjem a výdej materiálu, spojení
- d) Shromaždiště postižených osob
- e) Organizace poskytování první pomoci
- f) Registrační systém
- g) Zmapování, výběr a zřízení nouzového ubytování
- h) Zprovoznění a provoz nouzového ubytování
- i) Nouzové zajištění stravování
- j) Sociální a psychologická pomoc postiženým
- k) Doprovod transportu
- l) Opatření při ukončení nasazení
- m) Závěrečná cvičení

Současný systém přípravy dobrovolníků ČČK

V rámci Koncepce krizové připravenosti ČČK do roku 2015 byl od roku 2011 vytvářen systém přípravy, který vycházel z praktických zkušeností a do něhož se nadále promítala výše uvedená témata.

Odbornou přípravu dobrovolníků Českého červeného kříže, sdružených v humanitárních jednotkách, určuje vnitřní předpis: směrnice ČČK č. 4/2012, o humanitárních jednotkách (účinná od 1.7.2013) a za její provádění je zodpovědný daný oblastní spolek.

Pro všechny členy humanitárních jednotek je povinný kurz Základy první pomoci (o rozsahu 12 hodin, dříve pod názvem Základní norma zdravotnických znalostí) a kurz Člen HJ (o rozsahu 12 hodin). Tento kurz obsahuje dvě oblasti (Věstník ČČK č. 5/2012):

- obecná východiska (principy hnutí ČK&ČP a vnitřní normy krizové připravenosti; základy krizového managementu),
- dovednosti (standardní operační postupy k typovým činnostem nouzové ubytování a provoz evakuačních středisek, sběr a distribuce humanitární pomoci, operační

řízení; radiokomunikace a topografie, používání technického vybavení HJ a bezpečnost práce). Smejkal doplňuje i kurz Obsluha KNP⁶⁷ (Smejkal, 2011, s. 17)

Pro členy psychosociálních sekcí humanitárních jednotek je podle Směrnice dále povinný kurz Základy psychosociální podpory (o rozsahu 16 hodin, ostatním členům se doporučuje) a doporučuje se další vzdělávání v psychosociální pomoci. Kurz Základy PSP účastníky připravuje jak v oblasti poskytování psychosociální podpory, tak v sebezpečí a podpoře v týmu. Využívá také modelové situace (Věstník ČČK č. 4-2014).

U členů zdravotnických sekcí je podle směrnice 4/2012, o humanitárních jednotkách, povinná kvalifikace podle vnitřní směrnice ČČK č. 2/2006, o minimálních požadavcích na zdravotnické služby: minimem jsou kurzy Dobrovolná sestra (o rozsahu 56 hodin, tento kurz byl realizován do r. 2006) nebo Zdravotník zotavovacích akcí (o rozsahu 40 hodin, obsah je určen zákonem č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti, podrobně v příloze 14), případně jsou členy těchto sekcí profesionální zdravotníci.

Pro velitele humanitárních jednotek a jednotlivých sekcí je určen kurz Velitel HJ (o rozsahu 28 hodin), jeho absolventi se mohou stát také členy krizových štábů ČČK. Kurz obsahuje tyto oblasti (Věstník ČČK č. 4/2015):

- teorie (principy hnutí ČK&ČP a vnitřní normy krizové připravenosti; mezinárodní humanitární právo; základy krizového managementu; standardy psychosociální péče)
- týmové dovednosti (práce v týmu a vedení týmu)
- praktické dovednosti (standardní operační postupy k typovým činnostem nouzové ubytování a provoz evakuačních středisek, sběr a distribuce humanitární pomoci, operační řízení; zpracování dokumentace krizové připravenosti; radiokomunikace a topografie, první pomoc při zvláštních okolnostech)

Pro přípravu členů je dále využíván Katalogový soubor typové činnosti (pro vznik typových činností bylo inspirací zpracování typových činností HZS). Jednotlivé typové činnosti (Operační řízení, Evakuace a nouzové ubytování, Sběr a distribuce humanitární

⁶⁷ Kontejner nouzového přežití

pomoci) jsou také předmětem pravidelných součinnostních cvičení, jako bylo např. *cvičení Mobilita 2016* (Tématem cvičení bylo operační řízení a spolupráce mezi humanitárními jednotkami a složkami IZS při řešení rozsáhlé mimořádné události v městském prostředí a i v terénu. Byly procvičovány především obsahy typových činností Operační řízení a Evakuace a nouzové ubytování a dále dovednosti v oblasti radiokomunikace, psychosociální podpory a orientace v neznámém terénu) (pozdání na cvičení Mobilita 2016, interní dokument).

V návaznosti na předchozí text lze konstatovat, že současný systém přípravy a podpory dobrovolníků odpovídá poznatkům odborníků, kteří se problematikou dlouhodobě zabývají. V rámci ČČK se druhy dobrovolnictví, posuzováno z časového hlediska, prolínají – u dobrovolníků pro mimořádné události se klade důraz na přípravu podobně jako u dlouhodobých dobrovolníků, jejich samotná dobrovolná činnost probíhá nárazově, to však nevylučuje dlouhodobost

3.3.3. Příprava členů Humanitárních jednotek ČČK v Jihočeském kraji (2009-2015)

Cílem této kapitoly je ověření a doplnění předchozích částí. Byla zpracována s pomocí výzkumu v oblastních spolcích Českého červeného kříže v Jihočeském kraji, přičemž základem byla data o kurzech a vzdělávacích akcích (součinnostních cvičeních) získaná od Jitky Kosáčkové z Oblastního spolku ČČK České Budějovice a z krátkého dotazníku. Ten byl rozeslán na oblastní spolky, kde jej zpracovávaly ředitelky úřadů oblastních spolků nebo velitelé humanitárních jednotek (podle domluvy v konkrétním spolku). V závěrečné fázi byly s těmito respondenty vedeny polostrukturované rozhovory, které měly ověřit a doplnit již získané informace. Upravené odpovědi z rozhovorů uvádí následující text.

Jak uvedla Balarinová (2014, s. 64), do roku 2015 probíhala transformace krizové připravenosti podle Koncepce krizové připravenosti ČČK z roku 2011, jež zahrnovala restrukturalizaci, zpracování nových směrnic a typových činností, inovaci vzdělávání

a další. V současné době je nastaven systém vzdělávání a požadavky na členy, jak bylo uvedeno v předchozím textu.

Kurzy ve stanoveném rozsahu, jak byly popsány v kapitole 3.3.2, pořádá Úřad ČČK (lze označit jako „úřad hlavního spolku“), v Jihočeském kraji pak několik kurzů se školiteli z řad expertů ČČK pořádal pověřený Oblastní spolek ČČK České Budějovice. Účast v těchto kurzech byla možná pro členy humanitárních jednotek všech jihočeských oblastních spolků (v dalším textu budou často označovány jako „krajské kurzy“).

Z dále uvedených rozhovorů lze vysledovat velký význam kurzů pořádaných na krajské úrovni, tedy kurzů zajištěných pověřeným Oblastním spolkem ČČK České Budějovice a konaných v Českých Budějovicích.

„Krajské kurzy“ pořádané v Českých Budějovicích jsou logicky využívány ve větší míře než kurzy pořádané Úřadem ČČK v Praze – z oslovených sedmi oblastních spolků využili centrální kurzy dobrovolníci ze čtyř OS, zatímco krajské kurzy využili dobrovolní členové ze všech jihočeských OS. Rozdíl je však v účasti členů z jednotlivých oblastních spolků. Z odpovědí respondentů lze vysledovat, že největší překážkou ve vzdělávání dobrovolníků je *čas*. Také ze zkušenosti mohou říci, že je velmi těžké najít termín, který by se hodil alespoň větší části členů humanitární jednotky. Na krajské úrovni proběhly z povinného minima vzdělávání členů HJ kurzy *Člen HJ* (2013, 2014), *Základy psychosociální podpory* (2013, 2014, 2015). Dále *Critical Incident Stress Management* (2010), *Psychologická první pomoc* (2010, 2011).

Součinnostní cvičení pak v letech 2009-2015 proběhla čtyři, přičemž v pořádání se oblastní spolky vystřídal: 2011, 2012 (České Budějovice), 2013 (Jindřichův Hradec), 2015 (Prachatice). Podle závěrečných zpráv byla cvičení zaměřena různými směry:

- 2011 – týmová práce, radiokomunikace, topografie, orientace v terénu,
- 2012 – nouzové ubytování a stravování, evakuační středisko v budově školy i stanu,
- 2013 – nouzové ubytování, radiokomunikace, spolupráce na úrovni ČČK-JSDH,
- 2015 – orientace v terénu, topografie, monitoring terénu v zasažené obci, první pomoc a sebezkušenost s úmrtím zraněného, debriefing.

Povinné vzdělávání v první pomoci v normách Základní norma zdravotnických znalostí/Základy první pomoci nebo Zdravotník zotavovacích akcí získávají dobrovolní členové ČČK v rámci kurzů, které pořádá „domovský“ oblastní spolek.⁶⁸

Šest oblastních spolků se věnuje i dalšímu vzdělávání organizovanému pověřeným oblastním spolkem ČČK České Budějovice, případně i dalšími pořadateli. Pravidelně pořádané konference Víme o sobě/Bezpečná společnost se účastnili dobrovolní členové ze dvou oblastních spolků. Dalšími akcemi, jichž se zúčastnili dobrovolní členové ČČK z šesti oblastních spolků, byly *seminář krizového řízení pro pracovníky krizových štábů ORP a NNO* (Krajský úřad JČK, 21.1.2013) a *seminář pro velitele HJ* (18.10.2014).

Průběžnému dalšímu vzdělávání se věnují tři oblastní spolky. Členové humanitární jednotky ČČK České Budějovice se proškolují s krizovým štábem Oblastního spolku ČČK ČB, Oblastní spolek ČČK Písek pořádá vlastní každoroční školení, dobrovolní členové ČČK z Prachatic pak procházejí zpravidla dvakrát ročně proškoleními na různá témata. Zatímco první dva zmíněné oblastní spolky využívají své kvalifikované členy, v Prachaticích bývají přizváni různí odborníci, kteří přednášejí dobrovolnický. Mezi témata přípravy bývá nejčastěji zařazena krizová připravenost a psychosociální podpora.

Zajímavý poznatek vzešel z porovnání celkového počtu členů HJ (dobrovolných členů ČČK i dobrovolníků ČČK) s počty zúčastněných. Je vcelku logické, že z největší HJ (České Budějovice) se vzdělávacích kurzů a cvičení účastní nejvíce dobrovolníků. Je ale škoda, že z druhé největší HJ (Písek) se vzdělávání podle vnitřních předpisů ČČK prakticky nikdo neúčastní. Vzdělání související s profesí zdravotníka nebo sociální pracovnice je výhodou pro individuální práci se zasaženými, chybí tam bohužel přesah směrem ke krizovému řízení jak v organizaci, tak ve vztahu k samosprávě a složkám IZS. Velký význam přikládám také posilování vzájemných vztahů mezi dobrovolníky napříč oblastními spolků, což v budoucnu umožňuje lepší spolupráci a koordinaci. Obecně souhlasím Balarinovou, která upřednostňuje při nasazení ČČK spíše „vyškolené týmy a kvalitní činnost nad dobře vypadajícími vysokými čísly dobrovolníků“ (2011, s. 73).

⁶⁸ Výjimkou je týdenní kurz Zdravotnický instruktor, který pořádá pouze Úřad ČČK Praha.

Rozhovory k ověření výsledků

Polostrukturované rozhovory v délce přibližně dvaceti minut byly v březnu 2017 vedeny s ředitelkami oblastních spolků ČČK Strakonice, Písek, Tábor, Jindřichův Hradec, s velitelem humanitární jednotky Český Krumlov a vedoucí zdravotnického úseku Oblastního spolku ČČK České Budějovice, konzultaci poskytl také současný velitel Ústředního krizového týmu. Sledovaným obdobím byla léta 2009 až 2015.

Pro sjednocení terminologie byl v rozhovorech užíván termín „člen/členové HJ,“ jelikož podle směrnice 4/2012, o humanitárních jednotkách ČČK, mohou být členové HJ jmenováni z řad:

- dobrovolných členů ČČK,
- dobrovolných členů kolektivních členů ČČK (např. člen Horské služby),
- dobrovolníků ČČK (nejsou členy, dobrovolně pracují na základě dohody).

Oblast rozhovoru č. 1 – Účastní se členové vaší HJ centrálních kurzů nebo součinnostních cvičení? Jakým způsobem absolvují základní vzdělání v první pomoci dané předpisy?

- **České Budějovice** – Naši členové se účastnili jak kurzů pořádaných Úřadem ČČK, tak těmi, které pořádal OS s lektory z řad expertů ČČK. Výhodou je, že máme dlouholeté aktivní členy, kteří jsou dostatečně kvalifikovaní na to, aby připravili kurz pro ostatní členy nebo kompletní náplň součinnostního cvičení. Dalo by se to nazvat stupňovitým vzděláváním. Velká část má také zkušenosti z praxe, jako byly povodně v jižních Čechách nebo na Liberecku v roce 2010, podíleli se také na provozu centra pro uprchlíky ve Vídni ve spolupráci s Rakouským Červeným křížem. Kurzy první pomoci absolvují průběžně, velká část členů jsou zdravotníci instruktoři.⁶⁹ V současné době máme tři Instruktory HJ,⁷⁰ kurz Člen HJ absolvovalo 12 členů, CISM pět členů a Základy psychosociální podpory 30 členů. Vždy jsme se účastnili krajských, případně republikových součinnostních cvičení. Je to zajímavá forma intenzivního výcviku praxí, nikoli teorií.
- **Český Krumlov** – Využíváme jak kurzy pořádané Úřadem ČČK, tak krajské kurzy. Snažíme se, aby se vždy zúčastnil aspoň jeden člen, ale i když jsou kurzy o víkendech, ne vždy je to možné. Na kurzy první pomoci zařazujeme členy, pokud

⁶⁹ Nejvyšší norma vnitřního vzdělávání v ČČK.

⁷⁰ Později změněn na Velitel HJ.

to jejich pracovní povinnosti dovolí, snažíme se, aby tento základ absolvovali co nejdříve po zařazení do HJ. Pokud se takzvaně vejde do termínu a je ta možnost, účastníme se i cvičení. Bohužel ne vždy je možné zúčastnit se ve čtyřčlenném týmu.

- **Prachatice** – Snažíme se krajské kurzy využívat v maximální možné míře, je pro nás přínosem, že se konají v Českých Budějovicích. Krajských cvičení jsme se zúčastnili pokaždé, ač jednou jsme měli problém dát dohromady čtyřčlenný tým. Nejvíce našich členů se zapojilo do cvičení, které jsme pořádali. Povinné minimum v první pomoci⁷¹ získávají členové postupně při kurzech pořádaných i pro veřejnost. Problémem jsou pro nás někdy poplatky za kurzovné a vstupní podmínky pro kurz – např. kurz Instruktor HJ by podmíněn vzděláním v normě Zdravotnický instruktor ČČK, který u nás bohužel měla pouze jedna členka, nikoli však velitelka HJ.
- **Jindřichův Hradec** – V největší míře využíváme krajské kurzy a krajská cvičení, to jsme také dvakrát pořádali. Velitel a zástupce velitele absolvovali kurz Velitel HJ od Úřadu ČČK. Nové členy zařazujeme do kurzů první pomoci co nejdříve, umožňujeme jim účastnit se kurzů pro veřejnost, pokud je v termínu, který jim vyhovuje. U krajských kurzů nám nejvíce vyhovuje, že jsou dostupné, u kurzů Úřadu ČČK je sice zajištěno ubytování, ale lidem často nevyhovuje, že jsou delší dobu mimo domov.
- **Písek** – Krajských kurzů se účastníme velmi sporadicky, naprostá většina našich členů pracuje na směny i o víkendech a jednoduše se pak nemohou svým volným třetím do doby konání kurzu. Například na čtyřdenní kurz Critical Incident Stress Management v roce 2010 jsme mohli vyslat jen jednoho člena. Jsme rádi, že našimi členy jsou především profesionální zdravotníci (zdravotní sestry), zdravotničtí instruktoři ČČK, dobrovolní hasiči nebo pečovatelky, velkou část z obsahu povinného vzdělávání znají a využívají. Jen bohužel neabsolvovali kurz daný našimi vnitřními předpisy.
- **Strakonice** – Naši členové se účastní krajských kurzů, pokud mají volno, ale mnoho z nich má různé aktivity i o víkendech. Snažíme se, aby se účastnili i cvičení, ale ne vždy mají čas uvolnit se na celý víkend. Vzdělávání v první pomoci získávají průběžně, záleží na tom, kdy vstoupili do HJ. Školiteli jsou opět lektoři z řad členů ČČK, případně přímo členové HJ.

⁷¹ Základní norma zdravotnických znalostí/ Základy první pomoci, ZZA

- **Tábor** – Členové se účastní téměř všech krajských cvičení a kurzů pořádaných OS ČČK ČB, také využíváme kurzy pořádané Úřadem ČČK (jde zejména o kurz Instruktor HJ). Základy první pomoci absolvují všichni členové co nejdříve po vstupu do HJ.

Oblast rozhovoru č. 2 – Absolvují členové vaší HJ nějaké další vzdělávání?

- **České Budějovice** – Dvakrát ročně jsou velitelé jednotlivých sekcí proškolení s krizovým štábem OS, přibližně dvakrát až třikrát do roka probíhají pracovní setkání celé HJ. Ta mívají různá témata, např. humanitární sklad, co obsahuje, jakým způsobem se co využije, nebo také týmové aktivity. Většinou se domluví předem a každý z velitelů sekcí něco připraví tak, aby se téma vztahovalo k jejich zařazení. Například krizové řízení, psychosociální podpora a další. Jinak se scházejí podle domluvy členové jednotlivých sekcí a velitelé opět něco připraví. Pokud je možnost, účastní se také odborných konferencí nebo seminářů, zpravidla konaných v ČB. Členové, třeba z psychosociální sekce, většinou absolvují různá vzdělávání v rámci zaměstnání a poznatky využívají při dobrovolné činnosti, případně je předávají dalším členům sami.
- **Český Krumlov** – Bohužel velmi málo, naše HJ je početně spíše menší a tak je náročné přizvat třeba nějakého odborníka. Specializované kurzy jsou zase finančně náročné. Účastníme se ale dalších akcí, např. setkání Panelu, byli jsme na pracovním setkání členů všech HJ z kraje, které se týkalo krajského skladu humanitární pomoci. Jsme rádi, že naši členové jsou odborníky ve svých profesích a znalosti uplatňují i u nás, např. pokročilé IT dovednosti. Různé dovednosti členové procvičují i na dalších akcích oblastního spolku, třeba na soutěžích první pomoci.
- **Jindřichův Hradec** – V rámci činnosti nebo vzdělávání OS spíš ne, výhodou u nás je, že někteří členové jsou zdravotničtí instruktoři, případně jsou dostatečně kvalifikovaní v rámci svého zaměstnání. To se týká nejen profesionálních zdravotníků nebo sociálních pracovníků, velkým přínosem je i to, že dobrovolník má technické znalosti nebo rozumí logistice.
- **Prachatice** – Čtyři členky mají kurz krizové intervence o rozsahu 32h, další vzdělávání se snažíme realizovat s pomocí přizvaných odborníků na různá témata. Nejčastěji je to *krizové řízení* (přednáší referent krizového řízení městského úřadu

nebo HZS, probíhá cca po 2 letech), dále jsme dvakrát měli *sociální pomoc* (hmotná nouze, státní sociální podpora, přednáší pracovníci MěÚ nebo ÚP), *KPR a hromadná neštěstí* (účastnili jsme se školení zaměstnanců ZZS), *povodně a hygiena* (s přednášející ze ZSF JČU). Takováto miniškolení pořádáme pro členy jednou až dvakrát ročně, většinou oslovíme u nás dostupného odborníka, který nás proškolí dobrovolnicky ve svém volném čase. Některá další témata si chystáme sami, např. velitelka HJ proškolovala členy v základech psychosociální pomoci. Podle možností se členové HJ a ředitelka ÚOS účastní i odborných konferencí a seminářů (Víme o sobě, Bezpečná společnost, Krizová intervence/konference Remedium).

- **Písek** – Další vzdělávání členů pořádáme ve formě každoročního školicího setkání na určité téma, třeba krizová připravenost na úrovni ORP nebo sociální dávky. Snažíme se o co nejvyšší účast členů, jinak využíváme toho, že ve svém zaměstnání mají dostatečnou kvalifikaci, třeba povoláním sociální pracovníce musí splňovat vzdělání podle zákona o sociálních službách
- **Strakonice** – Krom krajských kurzů se snažíme účastnit dalších setkání na krajské úrovni, jako bylo setkání velitelů a tak podobně. Vlastní vzdělávání nepořádáme, mezi našimi členy jsou i profesionální zdravotníci, kteří jsou dostatečně kvalifikovaní.
- **Tábor** – Nejvíce využíváme různé další vzdělávací krajské akce, Panel na krajském úřadě a podobně. Výhodou našich členů je, že jsou to aktivní dlouholetí členové s vysokou kvalifikací, co se týká vnitřních předpisů.

Tabulka 11 Přehled vzdělávacích akcí v OS ČČK JČK

Název a rok vzdělávací akce (barevně = v rámci systému ČČK, pořádané ČČK ČB)	Oblastní spolek (počet zúčastněných členů u krajských akcí)						
	ČB	ČK	JH	PI	PT	ST	TA
Počet členů k 28.2.2017	54	6	10	20	13	3	15
CISM, 2010	5	2		1	2		
Víme o sobě, 2010					6		
Psychologická první pomoc 1, 2010	7		1		1		1
Krajské cvičení (ČB), 2011	19	3	3		2		4
Psychologická první pomoc 2, 2011	6	1	1		1	1	1
Komunikace při MU, 2011	2				1		
KIP					2		
Celostátní cvičení (ČB), 2012 celkem 34 lidí		4	4		4	2	4
Přehled krizového řízení v JČK, 2012		1			3	1	
Víme o sobě, 2012	4				2		
Základy psychosociální podpory, 2013	2	1	3		2	2	2
Člen HJ, 2013	19						
Krajské cvičení (JH), 2013		4	10		2	0	7
PANEL, KÚ JčK, 2013	4	1	2	2	1	2	2
Pracovní setkání – sklad hum.pomoci, 2013	7	4			3		1
Seminář pro velitele HJ, 2014	6	1	1		4	1	4
Víme o sobě, 2014	1				1		
Základy psychosociální podpory, 2014	6	2	1		3		2
Člen HJ, 2014	12	2	1		2		4
Základy psychosociální podpory, 2015	8	1		2	3		
Krajské cvičení PT, 2015	4	3	8		10	4	
Cvičení Zóna, 2015	1				2		

4. VÝSLEDKY A DISKUSE

Dobrovolnictví při mimořádných událostech a odborná příprava dobrovolníků bylo tématem diplomové práce, jejíž hlavní cíle byly splněny. Práce byla zaměřena prakticky, byly stanoveny doporučené oblasti vzdělávání dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech. S využitím sekundární odborné literatury byly vytvořeny texty využitelné pro vzdělávání dobrovolníků se zaměřením na krizový management – ten určuje rámec pro činnost organizací i dobrovolníků samotných, zároveň pomáhá pochopit vlastní roli i význam spolupráce a subsidiarity pro efektivní poskytování pomoci. Případová studie provedená v rámci Českého červeného kříže, s ověřením v rámci oblastních spolků ČČK v Jihočeském kraji, pak přibližuje konkrétní organizaci a doufám, že může posloužit také jako inspirace pro další využití v praxi.

Dobrovolnictví při mimořádných událostech je velmi dobře „vidět“ díky masové medializaci a mnoho lidí se v takovou chvíli zapojuje do činnosti dobrovolnických humanitárních organizací nebo samostatně. Pro efektivní poskytování pomoci je ale důležité, aby zasahující znali svou roli a rozuměli systému, ve kterém pracují – nejen pro individuální a dobře nastavenou pomoc zasaženým, ale také pro podporu samotných dobrovolníků. Nelze podceňovat význam koordinátorů z řad vyškolených pracovníků či dobrovolníků – pro efektivitu práce dobrovolníků, pro jejich podporu, přípravu, vedení i hodnocení. To klade na osobu koordinátora vysoké nároky.

Náročná je i příprava dobrovolníků – na Český červený kříž jsou v oblasti krizové připravenosti kladeny dva požadavky (Škola, 2011, s. 9):

- relativně menší počet vysoce kvalifikovaných osob, schopných samostatné činnosti, včetně schopnosti řídit případný svěřený úsek odpovědnosti,
- větší počet osob s pouze základní kvalifikací schopných plnit jednoduché úkoly pod vedením.

Samozřejmě je efektivní využívat kvalifikované dobrovolníky pro kvalifikovanou práci. Tito kmenoví dobrovolníci, zde členové humanitárních jednotek ČČK, by měli být proškoleni v několika oblastech, jež spolu souvisí – v *krizovém managementu*, aby znali souvislosti a orientovali se v systému; v *práci se zasaženými*, aby dokázali poskytovat pomoc efektivně v osobním kontaktu se zřetelem na psychosociální pomoc, a v *týmové*

práci a sebepěči, aby dokázali spolupracovat s ostatními dobrovolníky i ve vypjatých chvílích a zároveň měli možnost se s problematickými okamžiky vypořádat.

Spolupráce s nevyškolenými dobrovolníky není v rámci ČČK nemožná. Vždy musíme mít na zřeteli, že nový dobrovolník přichází s úmyslem pomáhat, to však klade nároky na jejich spolupracovníky. Nový dobrovolník bývá zařazen do týmu ke zkušenějším kolegům a pozitivní zkušenost s kolegy i organizací jej v budoucnu může posunout k pravidelnému dobrovolnictví.

Český červený kříž svým současným systémem krizové připravenosti navazuje na zkušenosti Německého červeného kříže. Dobrovolníci zařazení do humanitárních jednotek ČČK pracují ve čtyřech sekcích různého zaměření a absolvují vzdělávání odpovídající zařazení, přičemž je předepsáno povinné minimum platné pro všechny členy.

Toto minimum zahrnuje dvanáctihodinové kurzy Základy první pomoci a Člen HJ - ten obsahuje jak krizový management včetně vnitřních norem ČČK a operačního řízení, tak praktické dovednosti (nouzové ubytování, evakuační střediska, humanitární pomoc). Protože v situaci mimořádné události se lze jen těžko vyhnout kontaktu se zasaženými, doporučila bych zařadit základní proškolení v oblasti práce se zasaženými i členům HJ v technické a humanitární sekci. Toto školení zároveň může provést kvalifikovaný člen psychosociální sekce nebo velitel HJ.

Vzdělávání velitelů HJ (tedy koordinátorů dobrovolníků) zahrnuje zejména krizovou připravenost a typové činnosti (11 hodin z 28 hodin časové dotace kurzu), dále vedení týmu (8 hodin). Kvalifikačním předpokladem pro zařazení do kurzu Velitel HJ je absolvování kurzu první pomoci a kurzu zaměřeného na psychosociální pomoc. Kladně hodnotím důraz na přípravu dobrovolníků/koordinátorů v oblasti krizového řízení a týmové práce. Doporučuji však proškolení na úrovni jednotlivých obcí s rozšířenou působností, které podle dohody mohou dobrovolníkům ČČK zajistit lektori z řad HZS.

Ze zkušenosti mohu uvést, že průběžná spolupráce s krizovými referenty městských a krajských úřadů a pracovníky oddělení ochrany obyvatel HZS je pro efektivní spolupráci a přípravu nenahraditelná. Takzvané „oksichtění se,“ jak seznamování se a spolupráci napříč organizacemi i lidmi nazývá Štěpán Kavan, totiž spolupráci zásadním způsobem ovlivňuje. Lidské vztahy nelze nahradit těmi formálními.

5. LITERATURA A PRAMENY

1. ADAMOVIČ, Denisa. 2016. *Nestátní neziskové organizace a jejich pomoc obci České Budějovice při řešení krizových situací*. Nepublikovaná bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Ústav radiologie, toxikologie a ochrany obyvatelstva.
2. ADRA. 2007. *Materiál ke školení dobrovolníků. Dobrovolnické centrum ADRA*. Dostupné na: <http://www.hest.cz/cdn/public/000984.pdf>.
3. American Red Cross. **Impact Training Overview**. Online. [cit. 20.4.2017]. Dostupné na: http://www.redcross.org/images/MEDIA_CustomProductCatalog/m34240082_+IMPACT_Info_2014_Updated.pdf.
4. Australian Psychological Society. 2013. **Psychological first aid: An Australian guide to supporting people affected by disaster**. Australian Red Cross/Australian Psychological society: Melbourne. ISBN 978-0-909896-00-3. Dostupné na http://www.redcross.org.au/files/Psychological_First_Aid_An_Australian_Guide.pdf
5. BALARINOVÁ, Lucie. 2011. *Koordinace sil a prostředků Českého červeného kříže při mimořádné události v ČR*. Nepublikovaná diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého. Katedra antropologie a zdravotní vědy.
6. BALARINOVÁ, Lucie. 2013. **Pomoc Českého červeného kříže při odstraňování následků povodní**. 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2013, ročník XII, číslo 11, strana 22. ISSN 1213-7057.
7. BALARINOVÁ, Lucie. 2014. **Český červený kříž a povodně**. In DOSTÁL, Jakub, Jana Soukopová. 2014. *Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při řešení následků povodní v ČR*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 978-80-210-6714-1.
8. BAŠTECKÁ, Bohumila a kol. 2005. *Terénní krizová práce*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0708-X.

9. BAŠTECKÁ, Bohumila a kol. 2012. **Krizové řízení a pomoc při hromadných neštěstích.** In Daniela Vodáčková a kol. *Krizová intervence.* Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0212-7.
10. BAŠTECKÁ, Bohumila a kol. 2013. **Psychosociální krizová spolupráce.** Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4195-6.
11. BAŠTECKÁ, Bohumila, Filip Keller, Jana Sedláková, Karel Šimr. 2014. **Povodňová pomoc a spolupráce jako výraz sounáležitosti: Proč? Kdo? Kdy? S kým? Pro koho? Jak?** In Jakub Dostál, Jana Soukopová. 2014. *Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při řešení následků povodní v ČR.* Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 978-80-210-6714-1.
12. BAŠTECKÁ, Bohumila, Petr Goldman. 2001. **Základy klinické psychologie.** Praha: Portál. ISBN: 80-7178-550-4. In Yvonna Lucká. 2003. *Hromadná neštěstí a jejich zvládání.* In Oldřich Matoušek. *Metody a řízení sociální práce.* Praha, Portál. ISBN 80-7178-548-2.
13. BOUKALOVÁ, Hedvika, Simona Hoskovec, Štěpán Vymětal. 2014. **Mimořádné události – manuál pro specifickou komunikaci s osobami s poruchami zrakového a sluchového vnímání.** Verze 06/2014. Dostupné na:
<http://www.mvcr.cz/clanek/zakladni-informace-o-projektu-eunad.aspx>
14. BŘEČKA, Zdeněk, Slavomil Jurnečka. 2010. **Využití dobrovolníků při mimořádné události.** Konference Humanitární jednotky ČČK a druhosledová pomoc Integrovaného záchranného systému ČR. Dostupné na:
www.konferencehj.webnode.cz.
15. BUCHAROVÁ, Eva. 2014. **Diakonie ČCE: Stavíme lidi na nohy.** In DOSTÁL, Jakub, Jana Soukopová. 2014. *Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při řešení následků povodní v ČR.* Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 978-80-210-6714-1.
16. BULIČKA, Michal. 2012. **Zimní škola Horské služby.** In *Horská služba. Doporučení a informace.* Číslo 7. Zima 2012/2013.
17. Centrum pro pomoc dětem a mládeži Český Krumlov, o.p.s., ICOS Český Krumlov, o.s. (CPDM, ICOS). 2011. **Průvodce dobrovolnictvím v Jihočeském kraji a regionu Českokrumlovská.** Český Krumlov, CPDM, ICOS.

18. CIKHARTOVÁ, Zuzana. 2011. *Dobrovolnictví mění svět*. 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2011, ročník X, číslo 12, s. 14-15. ISSN 1213-7057.
19. CIKHARTOVÁ, Zuzana. 2012. *Motolskou nemocnici chrání vlastní hasiči*. 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany, obyvatelstva. 2012, ročník XI, číslo 1, s. 20. ISSN 1213-7057.
20. CIKHARTOVÁ, Zuzana. 2016. *Ukázkový den cvičení „Voda 2016.“* 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany, obyvatelstva. 2016, ročník XV, číslo 11, s. 20. ISSN 1213-7057.
21. CONNORS, Tracy D. (ed). 2011. *The Volunteer Management Handbook: Leadership Strategies for Success* (2nd Edition). Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons. Dostupné na:
https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=VSDKsVv87i0C&oi=fnd&pg=PT21&dq=hadbook+management+volunteering&ots=MODs4nCZz8&sig=qaHXiV13mZl7iqX3K85kn1Opsyg&redir_esc=y#v=onepage&q=crisis&f=false.
22. ČEZ. **Požární ochrana**. Online. [cit. 21.3.2017]. Dostupné na:
<https://www.cez.cz/edee/content/micrositesutf/odpovednost2013/cs/bezpecnost/pozarni-ochrana.html>
23. DANIHELKA, Pavel, Marek Smetana, Ladislav Chromec. 2009. **Zkušenosti se zapojováním dobrovolníků ve městě Třinci**. 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2009, ročník VIII, č. 9, s. 26-27. ISSN 1213-7057.
24. DE WOLFE, Deborah J. 2002. *Terénní příručka pro pracovníky psychosociálních a humanitárních služeb, kteří se angažují při hromadných neštěstích většího rozsahu*. Přeložila Bohumila Baštecká. Praha: MV – oddělení psychologie Ope a ADRA ČR.
25. *Disaster Preparedness and Response Team* (cit. 21.2.2016). Online. Dostupné na:
https://en.wikipedia.org/wiki/Disaster_Preparedness_and_Response_Team
26. DISMAN, Miroslav. 2008. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-0139-7.

27. DOHNALOVÁ, Marie. 2010. **Financování organizované občanské společnosti v České republice**. In Marek Skovajsa a kol. *Občanský sektor*. Praha: Portál, s.144-165. ISBN 978-80-7367-681-0.
28. DOSTÁL, Jakub, Jana Soukopová. 2014. **Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při řešení následků povodní v ČR**. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 978-80-210-6714-1.
29. DOSTÁL, Jakub, Josef Koláček. 2014. **ADRA a mimořádné události: co děláme, jak a proč?** In Jakub Dostál, Jana Soukopová. 2014. *Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při řešení následků povodní v ČR*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 978-80-210-6714-1.
30. DOSTÁL, Jakub, Lucie Balarinová. 2014. **Nestátní neziskové organizace a jejich role při řešení následků povodní v kontextu České republiky**. In Jakub Dostál, Jana Soukopová. 2014. *Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při řešení následků povodní v ČR*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 978-80-210-6714-1.
31. DOSTÁL, Jakub. 2012a. **Ekonomická dimenze dobrovolnické pomoci při mimořádných událostech**. In Štěpán Kavan, Jakub Dostál a kol. *Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při mimořádných událostech v podmínkách Jihočeského kraje*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-87472-41-5.
32. DOSTÁL, Jakub. 2012b. **Historie třetího sektoru v oblasti řešení mimořádných událostí**. In Štěpán Kavan, Jakub Dostál a kol. *Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při mimořádných událostech v podmínkách Jihočeského kraje*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-87472-41-5.
33. DOSTÁL, Jakub. 2012c. **Cooperation between non-governmental organizations and the State in the matter of flood risk management in the Czech republic**. In Proverbs, D., Mambretti, S., Brebbia, C.A., De Wrachien, D. *Flood recovery, Innovation and Response III*. Southhampton, UK, s. 15-26, in Štěpán Kavan, Jakub Dostál a kol. *Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při mimořádných událostech v podmínkách Jihočeského kraje*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-87472-41-5.

34. Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně (Ekonomicko-právní fakulta MU, online). **Protipovodňové vzdělávací a výzkumné centrum**. [cit. 28.11.2016]. Dostupné na: <http://www.econ.muni.cz/pro-verejnost/rozvojove-projekty-resene-na-esf/protipovodnove-vzdelavaci-a-vyzkumne-centrum>.
35. FREITINGER SKALICKÁ, Zuzana, Renata Havránková. 2016. **Specifika psychosociálního přístupu k lidem evakuovaným ze ZHP JE**. In Štěpán Kavan (eds.) IV. mezinárodní kolokvium Bezpečná společnost 2016. Sborník příspěvků. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2016. s. 15 -23. ISBN 978-80-7556-012-4.
36. FRÍČ, Pavol, Tereza Pospíšilová a kol. 2010. **Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století**. Praha: Agnes. ISBN 978-80-903696-8-9.
37. HÁLEK, Vítězslav. 2008. **Krizový management - teorie a praxe**. Bratislava: nakladatelství Donau Media, s.r.o. ISBN 978-80-89364-00-8.
38. HENDL, Jan. 2005. **Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace**. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2
39. HESTIA. 2012. **Metodika dobrovolnictví v sociálních službách**. Dostupné na: <http://www.hest.cz/cdn/public/001597.pdf>.
40. HLADKÁ, Marie. 2011. **Dobrovolná práce jako latentní ekonomický zdroj neziskových organizací**. In Bílá místa teorie a černé díry reforem ve veřejném sektoru III. 1. vydání. Brno: Katedra Veřejné ekonomie, Ekonomicko-správní fakulta, 2011. s. 62 – 71, 9 s. ISBN 978-80-210-5385-4. Dostupné na: http://cvns.econ.muni.cz/prenos_souboru/is/soubory/web/196-konference-prispevek.pdf.
41. HLAVÁČKOVÁ, Dana. **Urgentní medicína a medicína katastrof**. In Bohumila Baštecká a kol. 2005. **Terénní krizová práce**. Praha: Grada. ISBN 80-247-0708-X.
42. HODAČ, Tomáš, Alice Marciszová, Julie Čáková, Šárka Kušková, Michal Urban. 2009. **Dobrovolnictví**. Praha: Národní institut dětí a mládeže. Dostupné na: http://www.icm.cz/files/Brozura_Dobrovolnictvi.pdf.

43. HOLUB, Jiří. 2013. **Dohoda o spolupráci Jihočeského kraje a účastníků Panelu nestátních neziskových organizací**. Presentace ze semináře se členy Panelu NNO a pracovníky krizového řízení ORP. České Budějovice, 21. 1. 2013.
44. HZS ČR (online). **Krizové stavy**. (cit 14.2.2017). Dostupné na: <http://www.hzscr.cz/clanek/web-krizove-rizeni-a-cnp-krizove-stavy-krizove-stavy.aspx>.
45. HZS ČR (online). **Předpisy**. (cit. 14.2.2017). Dostupné na: <http://www.hzscr.cz/clanek/krizove-rizeni-a-cnp-predpisy-predpisy.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>.
46. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC, 2009). **Caring for Volunteers: A psychosocial Support Toolkit**. Dostupné na: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Caring%20for%20Volunteers%20-%20A%20Psychosocial%20Support%20Toolkit.pdf>
47. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC, 2011a). **Protect. Promote. Recognize. Volunteering in emergencies**. Dostupné na: http://www.ifrc.org/PageFiles/91936/1207900_Volunteering-in-emergency.pdf
48. JANEČKOVÁ, Barbora. **Linky důvěry u nás**. In Daniela Vodáčková a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0212-7.
49. Jihočeský kraj. **Organizační struktura Krizového štábu JČK**. Online. [cit. 19.1.2017]. Dostupné na: http://www.kraj-jihocesky.cz/1369/krizove_rizeni_jihoceskeho_kraje.htm.
50. KAVAN, Štěpán, Jakub Dostál a kol. 2012. **Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při mimořádných událostech v podmínkách Jihočeského kraje**. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-87472-41-5.
51. KAVAN, Štěpán. 2005. **Humanitární pomoc v České republice a České republiky**. In Bohumila Baštecká kol. 2005. *Terénní krizová práce*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0708-X.
52. KAVAN, Štěpán. 2014. **Jednotky dobrovolných hasičů a sdružení dobrovolných hasičů při povodních**. In Jakub Dostál, Jana Soukopová. 2014. *Dobrovolnictví*

- a nestátní neziskové organizace při řešení následků povodní v ČR.* Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 978-80-210-6714-1.
53. KEBZA, Vladimír. 2011. **Chování člověka v krizových situacích.** Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta. ISBN 978-80-213-1971-4.
54. KLIMEŠ, Michal. **Doškolení členů HS pod Matterhornem.** In *Horská služba. Doporučení a informace.* Číslo 7. Zima 2012/2013.
55. KOLÁČEK, Josef, Miroslav Lukeš. 2012. **Poskytování humanitární pomoci obyvatelstvu zasaženému následky mimořádné události.** 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2012, ročník XI, č. 2, str. 23. ISSN 1213-7057.
56. KOLÁČEK, Josef. 2012. **Pracovní skupina pro dobrovolnictví při mimořádných událostech a krizových stavech.** Příspěvek z konference Víme o sobě 2012. Borovany, 30.11.2012.
57. KOLEŇÁK, Ivan. 2013. **Přípravenost na řešení mimořádných událostí a krizových situací v kontextu vnitřní bezpečnosti státu.** In Bohumila Baštecká a kol. 2013. *Psychosociální krizová spolupráce.* Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4195-6.
58. KOLÍNSKÝ, Petr. 2003. **Dobrovolníci v IZS.** In *Sborník příspěvků z konference Dobrovolníci v krizových situacích (25–29).* Kroměříž: Klub UNESCO Kroměříž, Hestia – Národní dobrovolnické centrum Praha. ISBN 80-239-1361-6.
59. KOSINA, K. a kol. 2003. **Dobrovolnictví a metodika práce s dobrovolníky.** Praha: AGNES.
60. KREMLIČKA, Antonín, František Bublan. 2010. **Spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi při zabezpečení nouzového přežití a humanitární pomoci.** 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2010, ročník IX, č. 10, str. 16 - 17. ISSN 1213-7057.
61. KŘEN, Josef. 2017. **Hořely filmové kulisy na Barrandově.** 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2017, ročník XVI, č. 2, str. 4-6. ISSN 1213-7057.

62. LUCKÁ, Yvonna, Jaromír Koblre. 2012. **Jak poskytovat pomoc obětem hromadných neštěstí.** In Daniela Vodáčková a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0212-7.
63. LUCKÁ, Yvonna. 2003. **Hromadná neštěstí a jejich zvládání.** In Matoušek Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha, Portál. ISBN 80-7178-548-2.
64. MAJZLÍKOVÁ, Jana. 2014. **Koordinace pomoci osobám dotčených mimořádnými událostmi. Činnost Panelu humanitárních organizací města Ústí nad Labem.** Dostupné na: <http://www.hzscr.cz/clanek/koordinace-pomoci-osobam-dotcenyh-mimoradnymi-udalostmi.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>.
65. MALKOVSKÝ, Zdeněk. 2016. **Vodní záchranná služba ČČK a její fungování v Integrovaném záchranném systému na území Jihočeského kraje.** In Pavel Procháska (ed.). 2016. *Sborník příspěvků z mezinárodního teoreticko-praktického semináře Záchrana ze zamrzlé vodní plochy, Dolní Vltavice 30.1.2016*. České Budějovice: ZSF JČU. ISBN 978-80-7394-618-0.
66. MANETTI, Giacomo, Marco Belluci, Elena Como, Luca Bagnoli. 2015. **Investing in Volunteering.** In *Voluntas* 26: 2104-2129. Dostupné v databázi JSTOR.
67. MARÁDOVÁ, Eva. 2007. **Ochrana člověka za mimořádných událostí.** Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 978-80-86991-24-5. Dostupné na: <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/OMU.pdf>
68. MAREŠ, Miroslav, Jaroslav Rektořík, Jan Šelešovský. 2013. **Krizový management: Případové bezpečnostní studie.** Praha: Ekopress. ISBN 978-80-86929-92-7.
69. MARTÍNEK, Bohumír a kol. 2003. **Ochrana člověka za mimořádných událostí. Příručka pro učitele základních a středních škol.** Praha: Ministerstvo vnitra - Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR.
70. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha, Portál. ISBN 80-7178-548-2.
71. MEZNÍKOVÁ, Marie. 2010. **Zvládání zátěže u pomáhajících a vedoucích pracovníků.** In Štěpán Kavan (ed.). *Listy ze semináře Komunikace při mimořádných událostech*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-97472-18-7.

72. MEZNÍKOVÁ, Marie. 2013. **Úloha HZS ČR při spolupráci s humanitárními organizacemi**. Prezentace ze semináře se členy Panelu NNO a pracovníky krizového řízení ORP. České Budějovice, 21. 1. 2013.
73. MIKA, Otakar. 2005. **Příprava, ochrana, záchrana**. BAŠTECKÁ, Bohumila a kol. 2005. *Terénní krizová práce*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0708-X.
74. MIKA, Otakar. 2012. **Ochrana obyvatelstva**. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava. ISBN 978-80-87035-67-2.
75. Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV, online). Národní soustava povolání. **Koordinátor dobrovolníků**. Dostupné na: http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=102767&kod_sm1=11. (cit. 12.10.2016).
76. Ministerstvo vnitra (MV ČR, online). 2013. **Pravidla dobrovolnické pomoci při mimořádných událostech**. Praha. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/dobrovolnicka-sluzba-500539.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>.
77. Ministerstvo vnitra (MV ČR, online). 2014a. **Panel**. Leták tematické skupiny Dobrovolnictví při mimořádných událostech a krizových stavech. Praha. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/dobrovolnicka-sluzba-500539.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>.
78. Ministerstvo vnitra (MV ČR, online). 2014b. **Základní informace o projektu EUNAD**. [cit. 29.11.2016]. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/zakladni-informace-o-projektu-eunad.aspx>
79. Ministerstvo vnitra-Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky (MV-GR HZS ČR). **Koncepce ochrany obyvatelstva**:
Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015, schválena usnesením vlády č.417 ze dne 22.4.2002;
Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020, schválena usnesením vlády č.165 ze dne 25.2.2008;
Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030, schválena usnesením vlády č. 805 ze dne 23.10.2013. Dostupné na: <http://www.hzscr.cz/clanek/strategie-oddeleni-strategii.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

80. MOHAUPTOVÁ, Eva. 2013. *Týmový koučink*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0350-6.
81. Oblastní charita Ústí nad Labem. 2017. **Pozvánka na společné setkání Panelů humanitárních organizací Ústeckého a Libereckého kraje dne 28.3.2017.**
Dostupné na:
<http://www.charitausti.cz/res/archive/030/003464.pdf?seek=1487602230>.
82. PEKOVÁ, Jitka, Jaroslav Pilný, Marek Jetmar. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-351-5.
83. POSPÍŠILOVÁ, Tereza. 2010. **Česká občanská společnost – data, fakta, měření.**
In Marek Skovajsa a kol. *Občanský sektor*. Praha: Portál, s.113-143. ISBN 978-80-7367-681-0.
84. POSPÍŠILOVÁ, Tereza. 2015. **Dobrovolníci v sociálních podnicích.** In Marie Dohnalová, Lenka Deverová, Kateřina Legnerová, Tereza Pospíšilová. *Lidské zdroje v sociálních podnicích*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7552-060-9.
85. Pracovní skupina pro vytváření a ověřování standardů psychosociální krizové pomoci a spolupráce při MVGR HZS ČR. 2010. *Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce zaměřené na průběh a výsledek*. Praha: MV – Generální ředitelství HZS ČR. Dostupné na: <http://www.hzscr.cz/clanek/standardy-psychosocialni-krizove-pomoci-a-spoluprace.aspx>.
86. PROCHÁZKA, Zdeněk. 2009. *Poskytování humanitární pomoci postiženému obyvatelstvu*. 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2009, ročník VIII, č. 8, str. 22-23. ISSN 1213-7057.
87. PROCHÁZKOVÁ, Jana. 2012. **Systém supervize v oblasti krizové pomoci a služeb.** In Daniela Vodáčková a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0212-7.
88. ROTOLO, Thomas, Justin Allen Berg. 2011. *In Times of Need: An Examination of Emergency Preparedness and Disaster Relief Service Volunteers*. In Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly 40(4) 740-750.
89. RŮŽIČKA, Jakub. 2016. *Přínosná a účelná spolupráce HZS hl. m. Prahy s Českým červeným křížem*. 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného

- záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2009, ročník VIII, č. 5, str. 24-25. ISSN 1213-7057.
90. SEDLÁČEK, Martin. 2007. **Případová studie**. In ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára Šeďová. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
91. SMEJKAL, Richard. 2011. **Projekt humanitární pohotovosti**. 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2011, ročník X, č. 12, str. 16-17. ISSN 1213-7057.
92. SMEJKAL, Richard. 2012. **Specifika druhosledové podpory poskytované krizovým týmem OS ČČK Praha 1 při povodních na Liberecku (srpen 2010)**. Urgentní medicína, č. 1/2012, s. 26-33. ISSN 1212-1924.
93. SPÁLENKOVÁ, Marta. **Panel NNO včera, dnes a zítra**. Příspěvek z konference Víme o sobě 2012. Borovany, 30.11.2012.
94. **Statut Horské služby ČR**, o.s. 2013. Dostupné na:
<http://www.horskasluzba.cz/data/web/download/02-statut-2013.pdf>
95. ŠANDEROVÁ, Jadwiga. 2005. **Jak číst a psát odborný text**. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86249-40-7.
96. ŠIMKOVÁ, Svatava. 2011. **Dobrovolnictví mění svět: sborník příkladů dobré praxe**. Praha: NIDM MŠMT. ISBN 978-80-87449-15-8. Dostupné na:
<http://www.msmt.cz/file/20898>
<http://www.mcmp.cz/vzdelavani/publikace/detail/dobrovolnici-meni-svet-sbornik-prikladu-dobre-praxe/>.
97. ŠTĚTINA, J. a kol. 2001. **Medicína katastrof a hromadných neštěstí**. Praha: Grada. ISBN 80-7169-688-9.
98. ŠULEŘ, Oldřich. 2006. **Krizové řízení**. In František Bělohávek, Pavol Košťan, Oldřich Šuleř a kol. *Management*. Brno: Computer Press. In Bohumila Baštecká a kol. 2013. **Psychosociální krizová spolupráce**. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4195-6.
99. ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára Šeďová. 2007. **Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách**. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

100. TOŠNER, Jiří, Olga Sozanská. 2002. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-514-8.
101. TOŠNER, Jiří. 2003. **Dobrovolníci v neziskových organizacích**. In *Sborník příspěvků z konference Dobrovolníci v krizových situacích* (12–15). Kroměříž: Klub UNESCO Kroměříž, Hestia – Národní dobrovolnické centrum Praha. ISBN 80-239-1361-6.
102. TOŠNER, Jiří. 2014. *Studie o dobrovolnictví*. Praha: Úřad vlády ČR. [on-line].
Dostupné na:
https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_tosner_pro_web.pdf.
103. VAJDOVÁ, Tereza. 2005. *Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje*. Brno: Akademické nakladatelství CERM.
104. VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. 2012. *Krizová intervence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0212-7.
105. VYMĚTAL, Štěpán. 2009. *Psychosociální pomoc při pandemii chřipky*. 112: Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2009, ročník VIII, č. 12, str. 26-28. ISSN 1213-7057.
106. WEI YI, Linet Özdamar. 2007. *A dynamic logistics coordination model for evacuation and support in disaster response activities*. In *European Journal of Operational Research* 179 (2007) 1177-1193. Dostupné v databázi EBSCO.
107. Zdravotnická záchranná služba Jihočeského kraje. [cit. 21.3.2017]. Dostupné na:
<http://www.zzs-jck.cz/o-nas/zakladni-informace-o-zzs-jck/vznik-organizace/>
108. ŽLÁBKOVÁ, Jana. 2016. *Úloha nestátních neziskových organizací při mimořádných událostech v Jihočeském kraji*. In Kavan, Š. (eds.) IV. mezinárodní kolokvium Bezpečná společnost 2016. Sborník příspěvků. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2016. s. 15 -23. ISBN 978-80-7556-012-4.

Zákony, právní předpisy:

1. zákon č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti

2. zákon č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži
3. Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení, ve znění pozdějších předpisů.

ANALYZOVANÉ DOKUMENTY:

Český červený kříž (vnitřní a školicí materiály)

1. Český červený kříž. **Červený krystal – Další mezinárodní rozeznávací znak.** Interní materiál z kurzu Mezinárodní humanitární právo.
2. Český červený kříž. **Činnost ČSČK po druhé světové válce.** [cit. 2.4.2017]. Dostupné na: <http://www.cervenkykriz.eu/cz/historiepovalce.aspx>.
3. Český červený kříž. **Historie přípravy ČČK na katastrofy.** [cit. 2.4.2017]. Dostupné na: <http://www.cervenkykriz.eu/cz/hjhistorie.aspx>.
4. JUKL, Marek. 2003. Český červený kříž. In *Školitel Českého červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže.
5. JUKL, Marek. 2005. *Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly (stručný přehled)*. Praha: Český červený kříž. ISBN 80-254-1792-1. Dostupné na: <http://www.cervenkykriz.eu/cz/mhp/konvence.htm> (elektronická podoba aktualizována dle stavu k 1.5.2012).
6. JUKL, Marek. 2013. **Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, mezinárodní humanitární právo.** In Horných, Jaroslav a kol. *Zdravotník zotavovacích akcí*. Praha: Český červený kříž. ISBN 978-80-87729-03-8.
7. KOSÁČKOVÁ, Jitka. Příloha osobního e-mailu z 28.3.2017.
8. Oblastní spolek ČČK Praha 1. 2016. Pozvánka na cvičení Mobilita 2016, interní dokument.
9. Směrnice ČČK č. 2/2006, o minimálních požadavcích na zdravotnické služby

10. Směrnice ČČK č. 4/2012, o humanitárních jednotkách ČČK
11. Směrnice ČČK č. 1/2013, o krizovém řízení v ČČK
12. SOTOLÁŘOVÁ, Marie. 2004. *Posttraumatická intervenční péče u Humanitárních jednotek Českého červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže.
13. **Stanovy ČČK** – Úplné znění včetně dodatků č. 1 až 8 (Schváleny dle § 99 Shromážděním delegátů ČČK na základě usnesení ze dne 24.5.2014 na zasedáních obou jeho komor konaných ve dnech 1.11.2014 a 8.11.2014, s účinností 8.11.2014, registrace Ministerstvem vnitra ČR dne 10.6.1993, č.j.: VS/1-20998/93-R).
Dostupné na: <http://www.cervenyriz.eu/cz/stanovy.aspx>.
znění ověřené MVČR: <https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl-detail?dokument=21416302&subjektId=741764&spis=326994>.
14. ŠKOLA, Josef. 2011. *Koncepce krizové připravenosti ČČK do roku 2015*. Schváleno usnesením VR ČČK č.109/2011 ze dne 11. června 2011. Vnitřní dokument.
15. ŠTOREK, Josef a kol. 2000. *Příručka pro krizové řízení v Českém červeném kříži*. Praha: Český červený kříž.
16. ŠTOREK, Josef. Albert, Roland. 2003. *Humanitární jednotky Českého červeného kříže*. Praha : Úřad Českého červeného kříže.
17. Tisková zpráva ČČK, 16.2.2015.
18. Tisková zpráva MZV, 16.2.2015.
19. Tisková zpráva ČČK, 28.9.2015.
20. Věstník ČČK č. 5/2012
21. Věstník ČČK č. 4/2015
22. Výroční zprávy ČČK. Dostupné na: http://www.cervenyriz.eu/cz/vyrocní_zpravy.aspx
23. Výsledky činnosti ČČK v roce 2016. Materiál pro Shromáždění delegátů ČČK 27.-28.5.2017, interní dokument.

Panel NNO JČK a další dohody v rámci JČK:

1. **Dohoda o spolupráci Jihočeského kraje a účastníků Panelu nestátních neziskových organizací při přípravě na mimořádné události a krizové situace a při jejich řešení.** 2010. Dostupná jako příloha 1 bakalářské práce Zuzany Ryšavé. Dostupné na:
<https://theses.cz/id/kus6sq?info=1;isshlret=p%C5%99%C3%ADpravy%3Bdobrovoln%C3%ADk%C5%AF%3B;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dp%C5%99%C3%ADprava%20dobrovoln%C3%ADci%26start%3D7>
Dodatek k Dohodě o spolupráci. 2012. Dostupné na: http://www.kraj-jihocesky.cz/file_smlouvy.php?id_souboru=KUCB0B0877YG%230%23KUCB0B0877YG.
2. Statut Panelu nestátních neziskových organizací Jihočeského kraje.
3. Jednací řád Panelu nestátních neziskových organizací Jihočeského kraje.
4. **Dohoda o osobní nebo věcné pomoci – KIP tým JČK.** 2012. Dostupné jako příloha 4 diplomové práce Václava Zíky. Dostupné na:
https://theses.cz/id/y6ie2g/?zpet=%2Fth_search%2Fprace_na_stejne_tema%3Fpg%3D1%3Bks%3Dpsychosocialni%20pomoc.%3B.

Pozn. Dohoda o plánované pomoci na vyžádání mezi Hasičským záchranným sborem Jihočeského kraje a Oblastním spolkem ČČK České Budějovice není veřejně k dispozici.

6. SEZNAMY

6.1. SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek 1	Schéma krizových stavů s odpovědným vyhlášovatelem	44
Obrázek 2	Organizační struktura Krizového štábu JčK	51
Obrázek 3	Nasazení sil a prostředků účastníků Panelu NNO.....	65
Obrázek 4	Schéma koordinace IZS	67
Obrázek 5	Zjednodušené schéma pomoci a zapojených subjektů.....	70
Obrázek 6	Činnosti dobrovolnické pomoci při mimořádné události.....	72
Obrázek 7	Základní nabídka činností NNO při mimořádné události	73
Obrázek 8	Modely koordinace pomoci.....	73
Obrázek 9	Panel NNO – zastoupení v jednotlivých ORP	79
Obrázek 10	Schéma složek Mezinárodního hnutí ČK&ČP.....	81
Tabulka 1	Přehled krizových stavů podle krizového zákona	45
Tabulka 2	Klasifikace katastrof podle WHO	46
Tabulka 3	Druhy mimořádných událostí.....	46
Tabulka 4	Vývoj objemu dotací pro NNO z rozpočtu Jihočeského kraje.....	54
Tabulka 5	Vývoj počtu dobrovolníků a ocenění dobrovolnické práce	55
Tabulka 6	SWOT analýza	63
Tabulka 7	PANEL	69
Tabulka 8	Dohoda o plánované pomoci na vyžádání - Jihočeský kraj	79
Tabulka 9	KIP tým JčK - účastníci dohody	80
Tabulka 10	Systém krizového řízení ČČK při mimořádných událostech.....	88
Tabulka 11	Přehled vzdělávacích akcí v OS ČČK JčK.....	102

7. PŘÍLOHY

7.1. Příloha 1 - Mezinárodní klasifikace neziskových organizací.....	122
7.2. Příloha 2 - Koordinátor dobrovolníků	123
7.3. Příloha 3 - Práva a povinnosti dobrovolníka	130
7.4. Příloha 4 - Výcvik pomáhajících při mimořádných událostech	132
7.5. Příloha 5 - Jak předcházet zátěži a jak ji zvládat.....	134
7.6. Příloha 6 - Pomoc NNO při povodních 2010 na Liberecku a Ústecku	136
7.7. Příloha 7 - Asistence lidem s disabilitou v situacích katastrof.....	137
7.8. Příloha 8 - Krizové plány jako nástroje krizového řízení.....	141
7.9. Příloha 9 - Ženevské úmluvy.....	142
7.10. Příloha 10 - Critical Incident Stress Management.....	144
7.11. Příloha 11 - Všeobecné zásady osobní připravenosti obyvatelstva.....	145
7.12. Příloha 12 - Kontinuum časně krizové pomoci	146
7.13. Příloha 13 - Typy humanitární pomoci	147
7.14. Příloha 14 - Zdravotník zotavovacích akcí.....	148
7.15. Příloha 15 - Vzdělávací standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce....	151
7.16. Příloha 16 - IMPACT Training Overview	156

7.1. PŘÍLOHA 1 – MEZINÁRODNÍ KLASIFIKACE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ (ICNPO)

Podle Friče a Pospíšilové (2010, s. 185).

Podrobněji uvádí Pospíšilová (2010, s. 130) podle CVNS (2004). *Mezinárodní klasifikace neziskových organizací. Návrh překladu [online]. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru [cit. 2.1.2010]. Dostupné z: http://e-cvns.cz/?stranka=diskuse&podstranka=tema_3_klasifikace_neziskovych_sektoru.*

Typologie organizací občanské společnosti

ICNPO	Popis v dotazníku (pouze v jiném pořadí)
1100	Kulturní organizace (pěvecké, taneční nebo hudební soubory, okrasné kroužky, ochrana památek, architektura, podpora literatury, média, muzea, knihovny apod.)
1200	Sportovní klub nebo sdružení
1300	Tradiční zájmové organizace (myslivci, rybáři, zahrádkáři, pěstitelé, včelaři, chovatelé a pod.)
1300	Ženské organizace (Svaz žen apod.)
1300	Mládežnické organizace (Junák, Pionýr apod.)
1300	Jiné rekreační či zájmové organizace, spolky a kluby (filatelisté, sběratelé, kluby důchodců a pod.)
6100	Sbor dobrovolných hasičů
10	Círky a náboženské organizace
2	Vzdělávání a výzkum (také např. sdružení rodičů a přátel školy nebo školní rady)
3	Organizace poskytující zdravotní služby (např. rehabilitační zařízení, hospic, Červený kříž a pod.)
4	Organizace poskytující sociální služby (např. starým či postiženým, krizové centrum a pod.)
5	Organizace pro ochranu životního prostředí, práv zvířat
8	Nadace, podpora dobrovolnictví a organizace zprostředkující dobročinnost (charity a pod.)
7100	Organizace zaměřené na obhajobu práv a zájmů (občanů, žen, spotřebitelů, lidských práv, práv menšin, přistěhovalců apod., organizace usilující o mír, poskytující humanitární pomoc a pod.)
7300	Politická organizace (strana, hnutí, klub, sdružení a pod.)
11300	Odborová organizace
11200 11100	Profesní nebo obchodní sdružení (komora, svaz)
-	Jiná organizace podobná výše zmíněným

7.2. PŘÍLOHA 2 - KOORDINÁTOR DOBROVOLNÍKŮ

Karta povolání podle katalogu národní soustavy povolání (dostupné na: http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?kod_sm1=11&id_jp=102767)

KOORDINÁTOR DOBROVOLNÍKŮ

Odborný směr:

VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ

[Podrobné identifikační údaje](#)

POVOLÁNÍ KÓD NSP: - ID: 102767 POSLEDNÍ AKTUALIZACE: 1.ČERVNA 2015

BYLO PROJEDNÁNO A SCHVÁLENO SEKTOROVOU RADOU

Kvalifikační úroveň: Kvalifikační úroveň NSP 4

Alternativní názvy: Volunteer coordinator

Koordinátor dobrovolníků řídí specifické lidské zdroje – dobrovolníky a zajišťuje veškeré činnosti spojené s jejich činností v souladu s cíli organizace nebo projektu.

Pracovní činnosti

- Komunikace se zástupci služeb či úseků v organizaci pro zjišťování potřeb činností dobrovolníků.
- Spolupráce na tvorbě plánů činnosti organizace.
- Zajišťování vztahů s veřejností.
- Tvorba informačních materiálů.
- Nábor a výběr dobrovolníků, včetně vstupních pohovorů.
- Uvádění dobrovolníků do jejich činnosti, včetně seznámení s kontaktní osobou určenou pro jejich činnost.
- Organizace a vedení školení dobrovolníků.
- Organizace dalších akcí pro dobrovolníky.
- Organizace skupinové či individuální supervize dobrovolníků.
- Motivace a oceňování dobrovolníků.
- Řízení rizik, bezpečnosti a hygieny při činnosti dobrovolníků v organizaci.
- Administrativa dobrovolnického programu.
- Spolupráce při získávání finančních zdrojů pro dobrovolnictví.
- Komplexní zajišťování koordinace dobrovolníků, organizování a odborné zajišťování koordinace.
- Vyhodnocování dobrovolnické činnosti.

Požadavky, způsobilosti a certifikáty pro výkon dané jednotky práce:

doporučené Management dobrovolnictví I (MPSV, 2011/0845-PC/SP/VP, podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

doporučené Management dobrovolnictví II (MPSV, 2011/1412-PC/SP/VP, podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

Související profesní kvalifikace NSK (dle zákona 179/2006 Sb.)

75-
006-M Koordinátor dobrovolníků

Vhodnou školní přípravu poskytují také obory:

xxxxK Střední vzdělání s maturitní zkouškou (KKOV)

xxxxJ Střední vzdělání bez maturitní zkoušky i výučního listu (KKOV)

xxxxM Střední vzdělání s maturitní zkouškou (bez vyučení) (KKOV)

Nejvhodnější školní přípravu poskytují obory:

xx-xx-
L/xx Střední vzdělání s vyučením i maturitní zkouškou (RVP)
(RVP)

Měkké kompetence

Název / Popis úrovně

Úroveň 0-5

Efektivní komunikace

4

- formulování myšlenek v písemné i ústní podobě je na velmi dobré úrovni
- aktivně naslouchá ostatním
- zdravé a přiměřené sebeprosazování je pro něj přirozené
- dokáže prezentovat před skupinou
- dokáže komunikaci otevřít
- vytváří prostředí, aby komunikovali i druzí
- vítá a rozvíjí názory ostatních
- dokáže vyvolat konstruktivní konflikt
- vyžaduje zpětnou vazbu

Kooperace (spolupráce)

4

- aktivně působí na atmosféru a potřeby skupiny
- významně přispívá k dosahování skupinových cílů
- je schopen přebírat zodpovědnost za výsledky skupinové činnosti

- sdílí, aktivně vyhledává a nabízí relevantní informace

Flexibilita

3

- změny pro něj nepředstavují stres a akceptuje je bez problémů
- je schopen přijímat nové myšlenky
- je schopen překonávat stereotypy, nebrání se novým metodám a postupům
- je schopen přenášet pozornost mezi úkoly, ale sám takové situace nevyhledává
- přizpůsobuje se novému pracovnímu prostředí a úkolům
- uzná-li to za potřebné, je schopen učit se novým věcem a postupům

Uspokojování zákaznických potřeb

4

- je empatický, předvídá potřeby a očekávání zákazníka
- jedná a komunikuje profesionálně
- usiluje o spokojenost, důvěru a dlouhodobý prospěch zákazníků
- dokáže účinně vyjednávat
- zvládá konfliktní situace
- přijímá osobní zodpovědnost

Samostatnost

3

- samostatně a spolehlivě plní všechny zadané úkoly, pomoc jiných vyhledává v případě potřeby
- řídí sám sebe při plnění rutinních úkolů, u náročnějších potřebuje podporu
- někdy neodhadne správně své síly
- samostatně získává informace
- je schopen vyjadřovat své názory odlišné od názoru skupiny, i za cenu možných konfliktů

Řešení problémů

3

- přistupuje k řešení problému aktivně a samostatně
- dokáže najít a definovat podstatu i u složitějších problémů
- dokáže problém strukturovat a systematicky řešit a do budoucna jim předcházet
- většinou umí skloubit analytické a kreativní myšlení
- v případě potřeby dokáže řešit problém týmově

Plánování a organizování práce

3

- plánuje krátkodobě i dlouhodobě v souladu s plány okolí
- stabilně podává požadovaný výkon
- dokáže rozlišit naléhavé a důležité a podle toho se rozhoduje i jedná
- vytváří varianty plánu, ve standardních situacích se samostatně rozhoduje
- plánuje potřebné zdroje a čas

Název / Popis úrovně

Úroveň 0-5

- vyhodnocuje naplňování plánů
- standardně organizuje činnost svou a je schopen zorganizovat činnost druhých

Aktivní přístup

3

- zajímá se o dění kolem, hledá řešení, nové aktivity, postupy a možnosti
- angažuje se nad rámec běžných povinností, je-li dostatečně motivován
- je schopen překonávat překážky a setrvat v činnosti i přes neúspěch a komplikace
- reaguje na nabízené možnosti a příležitosti

Vedení lidí (leadership)

3

- chce zodpovídat za skupinový výkon a výsledek, chce vést a vede ostatní
- efektivně vede porady, definuje společné cíle
- ověřuje, zda ostatní chápou instrukce a rozumí změnám
- kontroluje realizaci cílů a úkolů
- využívá formální autoritu a moc správným způsobem
- snaží se zvyšovat výkonnost týmu, prosazuje týmového ducha a klade velký důraz na týmové cíle
- chrání skupinu a její reputaci vůči celé organizaci, získává zdroje a informace pro skupinu, ujišťuje se, že potřeby skupiny jsou naplňovány
- podporuje ostatní, poskytuje jim zpětnou vazbu s cílem je dále rozvíjet a zlepšovat jejich výkon, podporuje jejich formální vzdělávání

Obecné dovednosti

Název / Popis úrovně

Úroveň 0-3

Počítačová způsobilost

2

- ovládá programy pro běžné kancelářské práce (zejména texty, tabulky, elektronická pošta, internet),
- ovládá manipulaci se soubory (vyhledávání, kopírování, ukládání, přesun, mazání).

Způsobilost k řízení osobního automobilu

1

- má oprávnění k řízení automobilu
- oprávnění využívá sporadicky
- má teoretické znalosti v oblasti řízení automobilu a jeho základní údržby

Ekonomické povědomí

1

- zvládá založit si a běžným způsobem používat bankovní účet, vč. platební karty

- orientuje se v základních ekonomických pojmech
- zvládá vyplnit jednoduchý formulář
- orientuje se v základních finančních produktech a službách (např. půjčka) a je schopen je prakticky využít

Právní povědomí

1

- zvládá porozumět základním právním dokumentům a normám, je schopen se chovat v souladu s nimi

Jazyková způsobilost v češtině

2

- rozumí písemným textům týkajících se všeobecných problémů a problémů souvisejících s výkonem práce, vlastní interpretace, orientace v autentických materiálech
- poměrně plynule a spontánně reaguje, komunikuje ve známém kontextu, formuluje svůj názor a referuje o záležitostech relevantních pro danou pracovní oblast
- orientuje se v rozsáhlejších ústních projevech v originále (např. poslech přednášky)
- sestaví gramaticky správné písemné texty na obecná témata
- písemně zformuluje svá stanoviska

Jazyková způsobilost v angličtině

1

- A1 - Rozumí často užívaným každodenním výrazům a základním frázím umožňujícím mu uspokojovat základní životní potřeby a umí takové výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a jiné, umí se ptát na osobní údaje, jako například kde někdo žije, koho zná a co vlastní, a umí na podobné otázky odpovídat. Dokáže se jednoduše domluvit, pokud člověk, se kterým mluví, hovoří pomalu a zřetelně a je ochoten mu pomoci.
- A2 - Rozumí větám a často užívaným výrazům týkajícím se každodenního života (např. základní osobní údaje a informace o rodině, nakupování, místo kde žije, zaměstnání). Dokáže komunikovat v jednoduchých, často se opakujících situacích, které vyžadují jednoduchou, přímou výměnu informací o důvěrně známých, často se opakujících záležitostech. Jednoduchým způsobem umí popsat své vzdělání, své nejbližší okolí a věci týkající se bezprostředních potřeb

Jazyková způsobilost v dalším cizím jazyce

1

- A1 - Rozumí často užívaným každodenním výrazům a základním frázím umožňujícím mu uspokojovat základní životní potřeby a umí takové výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a jiné, umí se ptát na osobní údaje, jako například kde někdo žije, koho zná a co vlastní, a umí na podobné otázky odpovídat. Dokáže se jednoduše domluvit, pokud člověk, se kterým mluví, hovoří pomalu a zřetelně a je ochoten mu pomoci.
- A2 - Rozumí větám a často užívaným výrazům týkajícím se každodenního života (např. základní osobní údaje a informace o rodině, nakupování, místo kde žije, zaměstnání).

Dokáže komunikovat v jednoduchých, často se opakujících situacích, které vyžadují jednoduchou, přímou výměnu informací o důvěrně známých, často se opakujících záležitostech. Jednoduchým způsobem umí popsat své vzdělání, své nejbližší okolí a věci týkající se bezprostředních potřeb.

Odborné znalosti

Název	Úroveň 1-8
Nutné	
management obecně	<u>4</u>
personální management	<u>4</u>
zásady BOZP	<u>3</u>
strategické řízení organizace	<u>4</u>
Výhodné	
obecná pedagogika	<u>2</u>
školní a pedagogická psychologie	<u>2</u>
předpisy a technické normy požární ochrany	<u>2</u>
manažerské účetnictví	<u>3</u>

> [Popis úrovní](#)

Odborné dovednosti

Název	Úroveň 1-8
Nutné	
Analýza přínosu zapojení dobrovolníků	<u>4</u>
Tvorba struktury činností dobrovolníků v organizaci, určování jejich pravomocí a odpovědnosti za příslušné oblasti	<u>4</u>
Plánování a příprava dobrovolnictví v organizaci	<u>4</u>
Aplikace managementu dobrovolnictví	<u>4</u>
Evaluační dobrovolnictví v organizaci	<u>4</u>
Individuální řízení dobrovolníků, jejich motivace, rozvoj a oceňování	<u>4</u>
Dodržování bezpečnosti a hygieny práce pro potřeby koordinátora dobrovolníků	<u>3</u>
Orientace v organizačních, administrativních a právních aspektech dobrovolnictví	<u>3</u>

Název	Úroveň 1-8
Výhodné	
Zajišťování vícezdrojového financování organizace/projektu	<u>3</u>
Zajišťování marketingu a vztahů s veřejností	<u>3</u>

Zdravotní podmínky

Níže uvedené zdravotní podmínky jsou hodnoceny odborníky a posudkovými lékaři. Některé obory, skupiny povolání či konkrétní povolání jsou upraveny vlastní legislativou, jejíž požadavky nelze převést do stávajícího systému hodnocení zdravotních podmínek. V tomto případě nejsou zdravotní podmínky v NSP uvedeny vůbec, nebo jsou pouze informativní a jejich závazné stanovení se řídí příslušnou legislativou popř. je při definování nutná spolupráce s oborovým posudkovým lékařem (např. Policie ČR, Hasičský záchranný sbor, Armáda ČR apod.).

Onemocnění omezující výkon typové pozice

- Duševní poruchy.
- Poruchy chování.

Přesné posouzení zdravotního stavu s následným doporučením nebo nedoporučením výkonu této pozice je možné pouze po konzultaci s lékařem.

7.3. PŘÍLOHA 3 - PRÁVA A POVINNOSTI DOBROVOLNÍKA

Práva a povinnosti dobrovolníka bývají součástí Kodexu dobrovolníka (práva a povinnosti ve vztahu k práci při mimořádných událostech uvádí kapitola 1.2.3. (Hestia, 2012, s. 52-53):

Práva dobrovolníka a záruky ze strany organizace

- Právo dostat úplné informace o poslání a činnosti organizace, ve které chce dobrovolník pomoci.
- Právo dostat úplné informace o činnosti, kterou by měl dobrovolník vykonávat, včetně její obsahové a časové náplně.
- Právo na činnost, která bude naplňovat očekávání dobrovolníka.
- Kontakt a spolupráce s koordinátorem dobrovolníků nebo jinou osobou, která je pověřena kontaktem s dobrovolníky v dané organizaci.
- Kontakt a spolupráce s osobou, která dobrovolníkovi činnost zadává a zpět ji od něj přijímá.
- Právo na zaškolení, výcvik, trénink.
- Právo na supervizi (setkání, kdy dobrovolník může sdělit své pocity, zkušenosti, problémy i úspěchy) - individuálně či ve skupině společně s jinými dobrovolníky působícími v organizaci.
- Právo říci „ne“, pokud činnost nebude vyhovovat zájmům a schopnostem dobrovolníka.
- Právo vědět, zda vykonaná činnost byla efektivní – možnost účastnit se hodnotícího procesu.
- Právo být za dobře vykonanou činnost morálně ohodnocen.
- Právo být pro výkon dobrovolné činnosti pojištěn pro případ odpovědnosti za škody.
- V případě neuspokojivé spolupráce právo opětně kontaktovat dobrovolnické centrum se žádostí o nabídku dalších dobrovolných aktivit.

Povinnosti dobrovolníka

- splnit úkoly, ke kterým se zavázal,
- být spolehlivý,
- nezneužívat projevené důvěry,
- požádat o pomoc, kterou při své činnosti potřebuje,
- znát a brát na vědomí své limity (časové, zdravotní atd.),
- být „týmovým hráčem“,
- ztotožňovat se s posláním organizace, pro kterou činnost vykonává a dle toho ji navenek prezentovat.

7.4. PŘÍLOHA 4 - VÝCVIK POMÁHAJÍCÍCH PŘI MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTECH PODLE JENSENA A BARONOVÉ (IN BAŠTECKÁ, 2005, s. 103-104)

1. Základní úroveň: dovednosti nutné pro posouzení potřeb a pro reakci na naléhavou a neodkladnou situaci

„Naučit se posuzovat potřeby je pro všechny pomáhající základem“ (Jensen, Baron, 2003, str. 239). Náplní této části výcviku je:

- **vedení rozhovoru**, které podporuje pohodu a důvěru; na začátku je třeba, aby „pomáhající svým chováním sdělovali, že jsou zodpovědní lidé schopní poskytnout bezprostřední praktickou pomoc“ (opak. citace, str. 240);
- znalost, jak **předávat informace** (včetně informací o návazné pomoci);
- **koordináční dovednosti**: pracovníci se učí sestavit **akční plán** a schéma pro jeho koordinaci, aby se zmenšily obavy a neporozumění mezi přeživšími, příbuznými a veřejností;
- dovednosti, které umožňují vycházet vstříc **potřebám zajišťujícím přežití**;
- **dodržování lidských práv**: pomáhající se učí základům lidských práv a způsobům, jak určit jejich porušování, učí se, kdy a kde zastávat zájmy přeživších, podávat stížnosti a žádat o pomoc odborníky na lidská práva;
- **výchova a vzdělávání v oblasti duševního zdraví**: účastníci výcviku se učí porozumět normálním reakcím na nenormální situaci a učí se, jak v tomto směru učit přeživší, aby se co nejvíce zmenšila jejich úzkost v situaci, kdy se posttraumatické jevy objeví; dále se učí, jak rozpoznat přeživší, kteří potřebují okamžitou odbornou pomoc; učí se rovněž dodávat přeživším odvalu, aby byli schopni požádat o pomoc rodinu nebo další systémy sociální opory;
- pomáhající se učí dovednosti **následného kontaktu** (*follow-up*) pro prozkoumání skrytých problémů nebo potřeb; snahou je, aby uměli kontaktovat lidi i v dlouhém čase po události uctivým způsobem, který ctí soukromí a nabízí pomoc tehdy, je-li potřeba;
- **péče o pečující**: pracovníci se učí rozpoznávat rizika a známky **zástupné traumatizace**, vytvářet systémy svépomoci a vzájemné podpory a účastnit se supervize; rovněž dostávají informace, kde a jak v případě potřeby získat odbornou pomoc.

2. Pokročilá úroveň: preventivní krátké intervence

Cílem této úrovně je, aby pomáhající uměli přeživší při zpracovávání traumatického zážitku doprovázet a poskytovat jim podporu a ujištění a řešit s nimi teď a tady problémy způsobené situací; aby uměli rozpoznávat jevy a reakce, které vyžadují návazné služby a intenzivnější následný kontakt. Učí se posuzovat lidi v riziku sebevraždy, vraždy nebo akutního zhoršení duševního stavu, reagovat na ně a odkazovat je do navazujících služeb; učí se postoji „teď a tady“; učí se vybírat nejvíce odpovídající cílovou skupinu pro intervenci: jedince, rodinu, skupinu nebo obec. Náplní této části výcviku jsou:

- **základní poradenské dovednosti**: pomáhající se učí naslouchat, podporovat, provázet, dotazovat se, řešit problémy, vést skupiny. Spolu s přeživšími se pokoušejí chaos způsobený katastrofou zvládnout vyprávěním o prožitém. Učí se o normální vs. abnormální reakci na traumatické události; vyhýbají se zbytečné patologizaci a snaží se podpořit odolnost zasažených a běžné způsoby, jak se s událostí vyrovnávat;
- **péče o pečující** (viz výše);
- **vytváření sítí** (*networking* – viz kapitolu *Společenství obce a sociální síť*); pracovníci se učí aktivizovat přirozené pomáhající systémy dostupné přeživším; důraz přitom kladou na pořádání kolektivních uzdravných **rituálů**, při kterých může být „bolest společenstvím symbolicky uznána a sdílena“ (Jensen, Baron, 2003, str. 241).

3. Odborná úroveň: časné odborné intervence

Tuto úroveň pomoci potřebuje jen malé procento obětí, neboť největší část postkatastrofické zátěže zvládají lidé s pomocí rodiny a sociální sítě (= s typem pomoci, kterou by měli podporovat pracovníci po zaškolení na první a druhé úrovni). Třetí úroveň je určena pro odborníky v oboru klinického poradenství a terapie. Pracovníci se učí:

- **klinickým dovednostem** od CISM (*Critical incident stress management* – viz typy pomoci) přes krátkodobou krizovou intervenci, techniky narativní terapie pro jedince, rodiny, skupiny atp.; cílem pomoci je nacházet v traumatu **subjektivní významy a uspořádat zmatek** způsobený neštěstím;
- technikám EMDR a dalším, jsou-li indikovány;

Metodu EMDR (*Eye Movement Desensitization and Reprocessing* – lze přeložit jako „zncitlivění vůči události a její znovuzpracování prostřednictvím očních pohybů“) vymyslela a popsala Francine Shapiro v 80. letech 20. století, monografie vyšla v roce 1995. Techniku EMDR lze zařadit mezi novější (integrativní) metody kognitivně-behaviorální; používala se především proti obtěžujícímu se vracení události (vtíravým myšlenkám); lze ji používat i roky po události (Shapiro ji s časovým odstupem a velkým úspěchem zkoušela u vietnamských veteránů). Člověk zasažený událostí sleduje očima rytmický pohyb terapeutovy ruky a v mezidobí mluví o tom, co ho napadá, co vidí ve vztahu k události atp. Metoda se vyvíjí, takže nyní se používá i na mnohočetná traumata a využívá se spíše podnětů sluchových, nikoli zrakových. Vytlačuje z užívání u traumat starší postupy hypnotické. (Van der Kolk, 2002) U nás se o EMDR (jakož i dalších terapeutických postupech) zmiňují např. Vizinová, Preiss (1999). Účinnost metody se poměřuje především s technikami expozičními, které dnes v léčbě PTSP převládají (viz např. Praško a kol. 2003), případně ještě relaxačními (Taylor, Thordarson et al., 2003). Hlavní spornou otázkou dnes je, jak tyto postupy v léčbě **přiměřeně načasovat**.

- užívat na tělo orientované techniky – avšak pouze v případě, že jde o terapeuty, kteří již mají předchozí dovednosti a zkušenost;
- péči o sebe a významu supervize při předcházení zástupné traumatizaci.

7.5. PŘÍLOHA 5 - JAK PŘEDCHÁZET ZÁTĚŽI A JAK JI ZVLÁDAT

Podle De Wolfe, 2002, s. 27-31.

Práce s oběťmi katastrof sebou nevyhnutelně nese zátěž, která se čas od času projeví. I sebezkušenějšího profesionála se dotýkají dlouhé hodiny práce, šíře potřeb a požadavků obětí, nejasně definované role a lidské utrpení. Pomáhající práce člověka odměňuje a je pro něj výzvou, ale může na něm zanechat i nepříznivé stopy. Příliš často se myšlenka, že je třeba i personálu se zátěží pomoci, objeví až se zpožděním.

Prevence při zvládání zátěže se zaměřuje na dvě rozhodující úrovně: na úroveň organizace a na úroveň jedince. Přijmeme-li za své stanovisko prevence, umožníme jak pomáhajícím pracovníkům, tak programům stresující podněty předvídat a krize uzpůsobovat, nikoli na ně pouze reagovat, až se objeví.

Co může udělat organizace pro předcházení zátěži a pro její zvládání	
Základní směr	Projevy
Účinná hierarchie řízení a jasné vedení	jasný řetězec nadřízenosti a podřízenosti, je jasné, kdo komu velí a kdo komu podléhá dostupný a přístupný klinický supervizor všichni pracovníci jsou seznamováni s průběhem katastrofické události směny nejsou delší než 12 hodin, následuje 12 hodin volna na začátku směn se poskytuje instruktáž, neboť pracovníci odcházejí z akce a jdou do akce k dispozici jsou nezbytné pomůcky (např. papír, tiskopisy, propisky, osvětové materiály) k dispozici jsou komunikační prostředky (např. mobilní telefony, vysílačky)
Jasný smysl a cíle	jasně definované cíle zásahu a strategie přiměřené zadanému úkolu (například krizová intervence, debriefing)
Funkčně vymezené role	pro každé zadání a postup má obeznámený a vycvičený personál k dispozici psaný popis rolí pokud za postup a zadání právně odpovídají jiné organizace (například Červený kříž), je personál informovaný o rolích, kontaktních osobách a očekáváních
Opora týmu	kamarádský systém pro poskytování opory a sledování reakcí na zátěž konstruktivní atmosféra nabízející oporu a toleranci, kde často uslyšíte poznámku „dobrá práce“
Plán pro zvládání zátěže	pravidelně se posuzuje nasazení jednotlivých pracovníků pracovníci se střídají v úkolech s nízkou, střední a vysokou mírou zátěže doporučují se přestávky a volna poskytuje se osvěta o známkách a příznacích pracovního stresu a způsobech jeho zvládání

	poskytuje se individuální a skupinový defusing a debriefing je vypracován výstupní plán pro pracovníky, kteří operaci opouštějí: debriefing, návratové informace a poradenství, příležitost vyjádřit kritiku, a oficiální uznání za práci

Co může udělat jedinec pro předcházení zátěži a pro její zvládnutí	
Základní směr	Projevy
Účelné dávkování pracovní zátěže	pracovní plán je stanoven realisticky a je v něm uvedeno, které úkoly mají přednost výkonem běžných pracovních úkolů jsou pověřeni jiní lidé, takže pomáhající pracovníci nemusí zvládat současně krizovou pomoc a svou běžnou práci
Vyváženost životního stylu	kdykoli je to možné, pracovník cvičí a protahuje svalstvo jídlo je vydatné a hodnotné, pracovník se vyhýbá kofeinu, alkoholu, tabáku a přílišnému požívání nevhodných stravy dostatečné množství spánku a odpočinku, zejména při déletrvajících akcích pracovník je ve spojení se svými blízkými a dalšími lidmi, kteří tvoří základní systém jeho sociální opory
Postupy, které zmenšují dopad zátěže	pracovník snižuje tělesné napětí hlubokým dýcháním, uklidňuje se meditací, chodí rozvážně pracovník využívá volna k „nabití baterek“ – sportuje, čte si, poslouchá hudbu, dá si koupel, povídá si s rodinou, zajde si na něco dobrého v příhodných chvílích mluví pracovník o svých pocitech a reakcích se spolupracovníky
Sebereflexe – uvědomělé sebevnímání	pracovník rozpoznává časné varovné známky stresových reakcí a věnuje jim pozornost pracovník uznává, že sám nemusí být schopen správně vyhodnotit vlastní problematické stresové reakce přílišné ztotožnění se s žalem a újmou oběti může mít u pracovníka za následek vyhýbání se hovoru o bolestných tématech pracovník rozumí rozdílu mezi profesionálním pomáhajícím vztahem a přátelstvím pracovník zkoumá vlastní předsudky a kulturní stereotypy u pracovníka se může rozvinout zástupná traumatická reakce nebo únava ze soucitu pracovník rozpoznává situace, kdy jeho vlastní zkušenost s katastrofou nebo ztrátami nepříznivě ovlivňuje jeho výkonnost

7.6. PŘÍLOHA 6 – POMOC NNO PŘI POVODNÍCH 2010 NA LIBERECKU A ÚSTECKU

Podle Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 182-183.

Tabulka 11.1 NNO, které se zapojily při povodních 2010 na Liberecku a Ústecku

NNO	Právní forma	Typ pomoci
Adra	o. s., nadace	humanitární, psychosociální, dobrovolnická a finanční pomoc
Člověk v tísni	o. p. s.	materiální pomoc, zapojení dobrovolníků, finanční podpora domácností a podpora objektů veřejného zájmu
ČČK	o. s.	humanitární, psychosociální, finanční, dobrovolnická pomoc

NNO	Právní forma	Typ pomoci
Vodní záchranná služba ČČK	součást o. s. ČČK	dobrovolnická pomoc
Diakonie Českobratrské církve evangelické	církevní právnická osoba	dobrovolnická pomoc, finanční pomoc, materiální pomoc
Charita	církevní právnická osoba	humanitární, psychosociální, finanční, dobrovolnická pomoc
Hand for help	o. p. s.	dobrovolnická, finanční, materiální pomoc
Help in Langer	o. s.	humanitární, dobrovolnická pomoc
Armáda spásy	o. s.	humanitární pomoc, materiální pomoc
Dobrovolnické centrum	o. s.	dobrovolnická pomoc
Nadace EURONISA	Nadace	finanční pomoc
Elva Help	o. s.	psychosociální pomoc
Naděje o.p.s.	o. p. s.	finanční, materiální pomoc
Nadace Charty 77	Nadace	finanční pomoc
The KELLNER FAMILY Foundation	Nadace	finanční pomoc
Nadace SYNER	Nadace	finanční pomoc
Centrum krizové intervence Spirála	o. s.	psychosociální pomoc
Záchranáři Žatec o.s.	o. s.	dobrovolnická pomoc
Olivova nadace, Olivova dětská léčebna o.p.s	nadace, o. p. s.	finanční, humanitární pomoc
Nadační fond J&T	nadační fond	finanční pomoc
Nadace Vodafone	Nadace	finanční pomoc
Nadace O2	Nadace	finanční pomoc
Nadace Racek	Nadace	finanční pomoc
Purkyňova nadace	Nadace	finanční pomoc
Nadační fond Ledňáček	nadační fond	finanční pomoc
Nadace Preciosa	Nadace	finanční pomoc
Nadační fond Veolia	nadační fond	finanční pomoc
Dobrovolní hasiči	o. s.	dobrovolnická pomoc

Zdroj: sestaveno autorem na základě vlastního výzkumu

7.7. PŘÍLOHA 7 - ASISTENCE LIDEM S DISABILITOU V SITUACÍCH KATASTROF

Lidé s pohybovou disabilitou (podle FOLWARCZNY, L., POKORNÝ, J.: Evakuace osob. Ostrava: SPBI, 2006, 125 s. ISBN 80-86634-92-2, cit. in FREITINGER SKALICKÁ, Havránková, 2016, s. 93):

Osoby s omezenou schopností pohybu:

- Osoby pohybově postižené (zejména na invalidním vozíku).
- Osoby zrakově postižené.
- Osoby sluchově postižené.
- Osoby psychicky postižené.
- Osoby v pokročilém věku.
- Těhotné ženy.
- Osoby doprovázející dítě v kočárku.
- Dítě do 3 let věku.

Osoby se sníženou schopností pohybu a orientace:

- Osoby se sníženou sluchovou schopností vnímání.
- Osoby se sníženou pohyblivostí.
- Osoby odkázané na částečnou pomoc (invalidé, klienti sanatorií, rehabilitačních léčeben, ambulance ZZ, mateřské školy, dětské domovy, domovy důchodců, domy s pečovatelskou službou, děti od 3 do 6 let, osoby starší 60 let).

Osoby neschopné samostatného pohybu:

- Osoby se sníženou zrakovou schopností vnímání.
- Osoby nepohyblivé (imobilní, závislé na pomoci jiných, v nemocnicích upoutaní na lůžko).
- Děti do 3 let (kojenecké ústavy, jesle).
- Osoby pod dozorem (psychiatrické léčebny, nápravná zařízení).

ZÁKLADNÍ INFORMACE O PROJEKTU EUNAD

Zdroj: <http://www.mvcr.cz/clanek/zakladni-informace-o-projektu-eunad.aspx>

Název projektu: European Network for Psychosocial Crisis Management - Assisting Disabled in Case of Disaster (Evropská síť pro psychosociální krizové řízení – asistence lidem s disabilitou v situacích katastrof).

Akronym: EUNAD

Č. projektu: ECHO/SUB/2012/640917

Podpora projektu: Evropská komise

Sekce: Humanitární pomoc a civilní ochrana

Oblasti: Civilní ochrana, Krizová připravenost, Integrace psychosociální pomoci v krizovém řízení

Trvání projektu: 2 roky (2013-12/2014)

Koordinátor projektu: Centrum pro psychotraumatologii, Krefeld, Německo

Řešitelé projektu:

- Federální úřad pro civilní ochranu a asistenci při katastrofách, Bonn, Německo
- Karlova univerzita v Praze, Česká republika
- Norské centrum pro studium násilí a traumatického stresu, Oslo, Norsko
- Univerzita jižního Dánska, Odense, Dánsko

Další spolupracující partneři:

- Ministerstvo vnitra ČR, odbor bezpečnostní politiky
- Univerzita Kolín nad Rýnem
- Izraelská trauma koalice (ITC)
- Španělská společnost pro traumatologii, traumatický stres a disociaci (SEPET+D)

Cíle projektu:

Cílem projektu EUNAD je implementace předchozích výsledků v oblasti psychosociální pomoci po katastrofách (projekt EUTOPA) a příprava materiálů a programů pro zlepšení praxe při práci s lidmi se specifickými komunikačními potřebami v situacích mimořádných událostí a katastrof. Projekt se zaměřuje konkrétně na lidi se zrakovým a sluchovým postižením. Důležitým výsledkem je také tvorba sítě osob, které se zaměřují do oblasti bezpečnosti, krizového řízení a podpory lidí se specifickými komunikačními potřebami. Hlavním posláním projektu je zlepšit krizovou připravenost na základě výzkumu i poznatků z praxe.

První fáze projektu se zaměřuje na mezinárodní výzkum odborné literatury a dosavadní publikované nejlepší praxe. Další fáze zahrnuje kvalitativní výzkum v oblasti psychotraumatologie lidí se sluchovým a zrakovým postižením. Dalším zdrojem informací budou workshopy konané v jednotlivých zemích se zástupci komunit lidí se sluchovým a

zrakovým postižením, jejichž smyslem je získat poznatky z praxe a přímé informace od komunit, na které se projekt zaměřuje.

Dalším krokem je výměna informací mezi experty v rámci dvou mezinárodních konferencí. Těchto akcí se zúčastní psychologové, sociální pracovníci a pracovníci z oblasti bezpečnosti a krizového řízení, kteří se zaměřují do oblasti psychosociálního krizového řízení v situacích katastrof. Další fáze zahrnuje integraci získaných poznatků, tvorbu a distribuci výsledných materiálů ke koncovým uživatelům, včetně výcviku pro zástupce integrovaného záchranného systému. Výsledná doporučení budou rozšířena také prostřednictvím pilotních výcviků pro členy IZS a zástupce psychosociálních profesí.

Uživatelé výsledků projektu budou jednak členové Integrovaného záchranného systému (policisté, hasiči a zdravotníci), ale také organizace, které se zaměřují na psychosociální pomoc či na oblast zrakového a sluchového postižení.

Návaznost projektu:

Projekt EUNAD vychází z výsledků předchozích projektů EUTOPA a implementačního projektu EUTOPA-IP, které byly řešeny v letech 2007-2009 a 2009-2011.

Podstatou projektu EUTOPA byla tvorba postupů pro účinnou psychosociální pomoc lidem, kteří byli zasaženi rozsáhlými mimořádnými událostmi. Tento projekt vychází z předpokladu, že většina lidí je v situacích katastrof a následně odolných a pouze u některých může dojít k rozvoji posttraumatických stresových poruch (psychických zdravotních následků). O tom, zda se jedinec zotaví sám, nebo zda bude potřebovat pomoc odborníka, rozhodují podpůrné a zátěžové faktory, které se vyskytují před potenciálně traumatizující událostí, v jejím průběhu i po jejím skončení. Projekt EUTOPA předkládá specifické programy pro práci s lidmi na základě jejich potřeb a v souvislosti se stupněm rizika, že u nich dojde k rozvoji posttraumatických potíží.

Na základě psychosociálního třídění jsou lidé rozčleněni na tři hlavní skupiny:

- a. skupina osob, které se zotaví samy bez potřeby odborné pomoci,
- b. osoby, u kterých mohou potíže následně vzniknout v souvislosti s další zátěží
- c. osoby, které jsou ve vysokém riziku rozvoje posttraumatických poruch.

K roztřídění osob do uvedených skupin může být využit screeningový nástroj, CRI-D (Cologne Risk Index – Disaster), který byl pro tento účel vytvořen.

Jednotlivým skupinám jsou následně nabízena odlišná psychosociální opatření, podle jejich odlišných potřeb. Tím, že budou lidé, kteří přežili mimořádnou událost rozděleni do uvedených skupin, jim může být poskytnuta vhodná následná psychosociální pomoc. Odborná psychologická pomoc se může zaměřovat pouze na ty osoby, které to skutečně potřebují, a nebude zbytečně zatěžovat lidi, kteří se dovedou s událostí efektivně vyrovnat sami či s podporou svého okolí.

EUNAD - Výsledky projektu:

V rámci projektu EUNAD proběhly na konci května na půdě FF UK dva kurzy určené zejména pro psychology a interventy HZS a PČR, které je měly připravit na pomoc lidem se sluchovým či zrakovým postižením při katastrofách:

- Materiály z pilotního kurzu 2014 (zip, 13,6 MB)

- Manuál pro komunikaci s lidmi se sluchovým a zrakovým postižením při katastrofách (pdf, 552 kB)
- Jak komunikovat s neslyšícím a nedoslýchavým klientem (pdf, 398 kB)

Důraz na osoby se znevýhodněním klade projekt „Náhradní zásobování balenou pitnou vodou“ realizovaný společností Pražské vodovody a kanalizace, a.s., a Českým červeným křížem. „Víceúrovňová distribuce je určena registrovaným držitelům průkazu TP, ZTP nebo ZTP/P, a to v případě havárie vodovodní sítě s předpokladem přerušení dodávky delším než 5 hodin. Další úrovní je zásobení objektů a institucí se zvláštním statusem (zdravotnická zařízení, domovy seniorů, školy, školky atp.)

Zdroj: Cikhartová, 2016, s. 20

7.8. PŘÍLOHA 8 – KRIZOVÉ PLÁNY JAKO NÁSTROJE KRIZOVÉHO ŘÍZENÍ

Krizový plán je definován jako „soubor dokumentů, obsahujících vybrané informace sloužící k podpoře rozhodování při řešení mimořádné události, která dosáhla takové úrovně, že k jejímu řešení je nezbytné použít mimořádná opatření,“ a jako metodika krizového řízení bývá zpracováván jak úrovní samospráv, tak NNO (Štorek, 2000, s. 22). Mívá čtyři části: úvod, informačně-analytickou část, operační část (dokumentace), databázovou část. Základem je informačně-analytická část, která (Baštecká, 2005, s. 115):

- popisuje zdroje rizik, jejichž pravděpodobnou příčinou je lidská činnost nebo přírodní jevy, uvnitř i vně zkoumaného systému;
- vyhodnocuje zjištěná rizika;
- analyzuje systém plánování, řízení, personálního obsazení a kontroly úkolů;
- analyzuje použitelné síly a prostředky pro řešení krizové situace i následných prací;
- analyzuje komunikační způsoby a informační technologie včetně sledování systému;
- analyzuje způsob varování a vyrozumění;
- analyzuje evakuační a traumatologická opatření;
- analyzuje humanitární pomoc zasaženým osobám;
- analyzuje systém školení, výcviku a tvorby modelových situací a scénářů;
- popisuje předpokládanou činnost za branné pohotovosti státu (např. přerušení výroby);
- analyzuje zahraniční pomoc;
- zachycuje způsob aktualizace a posuzování krizového plánu.

Krom krizových plánů jsou dalšími základními dokumenty krizového řízení ve státní správě a samosprávě jsou havarijní a typové plány. Tyto jsou zpracovávány pro konkrétní krizové situace nebo regiony, vždy v návaznosti na danou legislativu: havarijní plány kraje, povodňové plány, vnější a vnitřní havarijní plány pro zóny havarijního plánování jaderných elektráren, krizové plány na úrovni krajů a obcí s rozšířenou působností (Koleňák, 2013, s. 129). Pro různé oblasti hrozeb antropogenního nebo přírodního původu jsou pak využívány další konkrétní nástroje krizového řízení: např. frekvenční, vypínací a regulační plán pro krizové stavy podle energetického zákona⁷² (Mareš, Rektořík, Šelešovský a kol., 2013, s. 72).

⁷² Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů

7.9. PŘÍLOHA 9 - ŽENEVSKÉ ÚMLUVY

Ochrana obyvatelstva v případě války je od roku 1864 upravena Ženevskou úmluvou o zlepšení osudu zraněných vojáků v poli. Tato úmluva byla přijata diplomatickou konferencí, již svolal Mezinárodní výbor Červeného kříže v Ženevě, a ratifikovalo ji 12 evropských států. V roce 1900 již bylo smluvních států více než 50, úmluvy byly postupně revidovány (1899, námořní konflikty; 1906; 1929 – váleční zajatci, kdy však návrh MVČK na ochranu civilních osob nebyl přijat). Nově byly formulovány čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů (z 12. 8. 1949, kdy je podepsala také ČSR) (Jukl, 2005, s.4):

- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli,
- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři,
- Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci,
- Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války.

K posílení ochrany civilních osob a k rozšíření ochrany při konfliktech na území jedné země a vzhledem k nárůstu nových typů konfliktů (boj proti koloniální nadvládě, občanské války, desintegrace států) a také novým způsobům vedení války (např. ekologická válka – Vietnam) byla svolána Diplomatičká konference (1974-77), která na základě návrhu MVČK přijala 8. 6. 1977 dva Dodatkové protokoly (I, II) k Ženevským úmluvám (ČSSR je podepsala 6. 12. 1978) (Jukl, 2005, s.4).

Dodatkový protokol I definuje civilní obranu jako plnění humanitárních úkolů, uvedených v jeho článku 61, jejichž cílem je chránit civilní obyvatelstvo před nebezpečím, pomoci mu odstranit bezprostřední účinky nepřátelských akcí nebo pohrom a vytvořit nezbytné podmínky pro jeho přežití. Jde o následující úkoly (Mika, 2012, s. 11):

- hláskou službu,
- evakuaci,
- zatemňování,
- záchranné práce,
- zdravotnické služby včetně první pomoci a také náboženskou pomoc,
- boj s požáry,
- zajišťování a označování nebezpečných oblastí,

- dekontaminace a podobná ochranná opatření,
- poskytování nouzového ubytování a zásobování,
- okamžitou pomoc při obnově a udržování pořádku v postižených oblastech,
- okamžitou opravu nezbytných veřejných zařízení,
- bezodkladné pohřební služby,
- pomoc při ochraně předmětů nezbytných k přežití,
- doplňující činnost nezbytná k plnění uvedených úkolů, včetně jejich plánování a organizování.

Ženevské úmluvy jsou základem pro pojetí civilní ochrany, jejich závaznost přešla na Českou republiku 1.1.1993 (Mika, 2012, s. 12).

7.10. PŘÍLOHA 10 – CRITICAL INCIDENT STRESS MANAGEMENT

Uvedeno podle kurzu CISM (Critical incident stress management) vedeném PhDr. Marií Sotolářovou, z roku 2010, s využitím vzdělávacího materiálu Posttraumatická intervenční péče u Humanitárních jednotek Českého červeného kříže (Sotolářová, Marie. 2004. Praha: Úřad Českého červeného kříže).

Podle systému zahrnuje péče o členy HJ krom vzdělávání i následnou péči. Jde celkem o 3 oblasti (Sotolářová, 2004):

- 1) Školení a vzdělávání: - stres, reakce, formy zvládnutí stresu
 - posttraumatická reakce, posttraumatická stresová porucha
 - krizová intervence a její kroky
 - prvky péče o traumatizované osoby
- 2) Posttraumatická intervenční péče - Krizová intervence na místě
 - Defusing, debriefing (individuální, skupinový)
- 3) Následná péče - Podpora, sociální síť, případně terapie

Obsahové těžiště vzdělávání týmu (Sotolářová, 2010):

- 1) Vznik stresu, stresová reakce, zvládnutí stresu
- 2) Příčiny a reakce posttraumatické stresové poruchy
- 3) Základy komunikace
- 4) Možnosti krizové intervence
- 5) Vedení intervenčních rozhovorů
- 6) Péče o traumatizované osoby

Časový rámeček vzdělávání týmu (Sotolářová, 2010):

- 1) Základní školení (1x 3 dny, 1x 2 dny) – stres, posttraumatická stresová porucha, modelové situace, intervence
- 2) Každoroční školení (1 den / rok) – Sociálně-právní aspekty, práce v HJ, ...
- 3) Průběžné vzdělávání (2 x ročně) – Intervence, modelové situace

7.11. PŘÍLOHA 11 - VŠEOBECNÉ ZÁSADY OSOBNÍ PŘIPRAVENOSTI OBYVATELSTVA

Pro přípravu dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech lze využít také všeobecné zásady osobní připravenosti obyvatelstva, jak je v plánu osobní přípravy na mimořádnou událost nebo krizovou situaci stručně uvádí Mika (2012, s. 55-56):

- Studium podkladových materiálů (příručky, brožury, články)
- Doplňkové studium z webových stránek
- Zjišťování informací u místních státních orgánů
- Příprava evakuačního zavazadla
- Příprava improvizovaných prostředků ochrany osob
- Návčik evakuace (v klidu i v časovém stresu)
- Návčik použití improvizovaných prostředků ochrany (v klidu i v časovém stresu)

Podrobněji pak Mika uvádí (2012, s.55):

- podrobně se seznámit se s možným ohrožením v celém rozsahu místa, kde člověk bydlí, eventuálně pracuje,
- promyslet si, jaké nepříznivé události (mimořádné události) se mohou stát v místě bydliště nebo i pracoviště, tedy definovat hrozby
- zjistit si místní rizika a ohrožení, eventuálně je konzultovat na vhodných orgánech státní správy; zjistit si místo svého úkrytu, podrobnosti ohledně evakuace osob (evakuační trasy, shromaždiště evakuovaných osob, doporučený obsah evakuačního zavazadla, apod.) a způsoby vyhlášení varovného signálu u orgánu státní správy,
- připravit si předem evakuační zavazadlo (včetně seznamu, co je nutno ještě doplnit), improvizované prostředky ochrany dýchacích orgánů,
- provést si vyzkoušení (návčik) použití improvizovaných prostředků ochrany dýchacích orgánů pod konkrétním námětem a pod smyšleným časovým stresem,
- provést dle možností návčik evakuace po stanovených evakuačních cestách (trasách) až do místa shromaždiště evakuovaných osob.

7.12. PŘÍLOHA 12 - KONTINUUM ČASNÉ KRIZOVÉ POMOCI

Mitchell a Everly (2001, in Baštecká, 2005, s. 181) definovali kontinuum časné krizové pomoci těmito deseti body:

- I. *Předkrizová příprava* – skupinově, cílí na zvládání stresu, posílení zvládacích (coping) mechanismů
- II. *Demobilizace a porada týmu* – bezprostředně po práci při mimořádné události, zaměřená na informování a uvolnění stresu.
- III. *Instruktaž pro zvládání stresu* (Critical Management Briefing) – ve skupinách i organizacích (školy aj.), probíhá po mimořádné události a je zaměřena na její zvládání civilním obyvatelstvem.
- IV. *Defusing*⁷³ - do 12 hodin po události, zaměřeno na příznaky a jejich zmírnění, uzavření události; probíhá v malých skupinách.
- V. *Debriefing stresu pramenícího z krizové události*⁷⁴ - do 10 dnů po události (u katastrof 3-4 týdny po události), zaměřeno na psychické uzavření události, zmírnění příznaků; probíhá v malých skupinách.
- VI. *Krizová intervence s jednotlivci* – zaměřuje se na příznaky a jejich zmírnění (příp. zpřístupňuje navazující péči), cílem je, aby se jedinec vrátil k předchozímu fungování. Měla by se použít kdykoli a kdekoli.
- VII. *Rodinné zvládání zátěže pramenící z mimořádné události.*
- VIII. *Poradenství pro organizace a obec* – s rodinami a organizacemi, zaměřuje se na příznaky nebo událost, posiluje oporu a komunikaci, uzavírá událost, pokud je to možné, případně zpřístupňuje navazující pomoc.
- IX. *Pastorační krizová intervence* – využívá duchovní nástroje, mírní „krizi víry,“ probíhá kdykoli s jednotlivci, rodinami či skupinami.
- X. *Následné sledování / zpřístupnění návazné péče* – v případě nutnosti se poskytuje vyšší úroveň péče, podle sledovaných příznaků; probíhá s jednotlivcem či rodinou.

⁷³ z angl. *to defuse* = zbavit situaci výbušnosti

⁷⁴ z angl. *to debrief* = podat hlášení po provedení úkolu (CISD)

7.13. PŘÍLOHA 13 - TYPY HUMANITÁRNÍ POMOCI

Mareš uvádí čtyři typy pomoci (finanční, humanitární a materiální, dobrovolnická, psychosociální), které se mohou vzájemně prolínat: psychosociální podporu mohou poskytovat dobrovolníci, humanitární pomoc může být hrazena z finanční pomoci apod. (Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 184). Od dobrovolníků se zpravidla očekává tělesná práce, to se však nevylučuje s psychosociální pomocí. „Psychickou podporu nejlépe poskytne ten, kdo je na místě, tedy dobrovolník fyzicky likvidující škody“ (Baštecká, 2005, s. 123).

Nestátní neziskové organizace (církvní, humanitární, charitativní) samostatně nebo ve spolupráci se státní správou poskytují několik druhů humanitární pomoci (Procházka, 2002, in Kavan, 2005, s. 195, srov. Dostál, Balarinová, 2014, s. 22):

- Duchovní pomoc – náboženská pomoc pro zasažené i pomáhající, podle Ženevských úmluv je součástí civilní ochrany.⁷⁵
- Psychologická a psychosociální pomoc – postupně vzrůstá její význam v přípravě profesionálů i dobrovolníků.
- Poradenská a technická pomoc – účast na záchranných operacích, vyslání specialistů, informace k omezení materiálních škod či ztrát na životech.
- Materiální a finanční pomoc – nezbytná dodávka je úkolem krajů a obcí, které rozhodují o jejich vydávání a distribuci

Jiné dělení humanitární pomoci rozlišuje tyto typy (Mareš, Rektořík, Šelešovský, 2013, s. 184):

- Činnost dobrovolných záchranných složek.
- Zprostředkování dobrovolnické pomoci.
- Shromažďování finanční pomoci.
- Finanční pomoc.
- Humanitární a materiální pomoc.

⁷⁵ Dodatkové protokoly I a II k Ženevským úmluvám z 12. 8. 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů a konfliktů nemajících mezinárodní charakter, přijatých v Ženevě dne 8. 6. 1977; Sdělení č. 168/1991 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí o Dodatkových protokolech I a II k Ženevským úmluvám z 12. 8. 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů a konfliktů nemajících mezinárodní charakter, přijatých v Ženevě dne 8. 6. 1977).

7.14. PŘÍLOHA 14 – ZDRAVOTNÍK ZOTAVOVACÍCH AKCÍ

Podle přílohy 2 zákona č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti - Náplň kurzu první pomoci pro zdravotníka zotavovacích akcí a škol v přírodě.

Rozsah školení

Téma	Počet hodin		
	Teorie	Praxe	Celkem
1. Základy stavby a funkce lidského těla	3	-	3
2. První pomoc - teoretická část	10	-	10
3. První pomoc - praktická část	-	16	16
4. Péče o nemocné	2	2	4
5. Základy zdravotnické dokumentace	1	-	1
6. Práva a povinnosti zdravotníků zotavovacích akcí	2	1	3
7. Hygiena a epidemiologie	3	-	3
Celkem	21	19	40

Obsah školení

1. Základy stavby a funkce lidského těla

- 1.1. Stavba a funkce lidského těla
- 1.2. Pohybové ústrojí
- 1.3. Krevní oběh, krev
- 1.4. Trávicí ústrojí
- 1.5. Dýchací ústrojí
- 1.6. Vylučovací ústrojí
- 1.7. Kožní ústrojí
- 1.8. Pohlavní systém mužů a žen
- 1.9. Smyslové ústrojí
- 1.10. Nervové ústrojí
- 1.11. Látkové řízení organismu

2. První pomoc - teoretická část

- 2.1. Druhy zdravotnické první pomoci:
 - 2.1.1. první pomoc
 - 2.1.2. první lékařská pomoc
 - 2.1.3. odborná lékařská pomoc
 - 2.1.4. specializovaná lékařská pomoc

- 2.1.5. technická první pomoc
- 2.1.6. transport raněného
- 2.2. Základní druhy zdravotnického třídění:
 - 2.2.1. indikační
 - 2.2.2. místní, odsunové
 - 2.2.3. prognostické
- 2.3. Prevence úrazů:
 - 2.3.1. při sportovní a zájmové činnosti, v dopravě a v terénu
 - 2.3.2. vazba na věkové zvláštnosti dětí
- 2.4. Poskytování první pomoci:
 - 2.4.1. prvořadé zdravotnické úkoly (krvácení, velká ztráta krve, dechová a oběhová selhání, protišoková opatření)
 - 2.4.2. úraz elektrickým proudem
 - 2.4.3. tonutí (druhy tonutí, prostředky záchrany a jejich použití, poskytnutí první pomoci na hladině, neodkladná resuscitace tonoucích)
 - 2.4.4. bezvědomí
 - 2.4.5. křečové stavy a intoxikace
 - 2.4.6. poranění vnitřních orgánů, mozkolebeční poranění, poranění hrudníku a břicha
 - 2.4.7. poranění pohybového ústrojí
 - 2.4.8. náhlé bolesti břicha a hrudníku
 - 2.4.9. alergické reakce
 - 2.4.10. rány, tepelná poškození, poškození z chladu, poleptání
 - 2.4.11. šok
- 2.5. Zásady poskytování první pomoci ve ztížených podmínkách (v noci, za deště apod.)
- 2.6. Zásady pro poskytování první pomoci s improvizovanými prostředky
- 3. První pomoc - praktická část
 - 3.1. Nácvik kardiopulmonální resuscitace na resuscitačním fantomu
 - 3.2. Práce s obvazovými materiály podle druhu materiálu:
 - 3.2.1. šátkové, obinadlové, z pružných materiálů, z nepřilnavých materiálů
 - 3.2.2. hotové obvazy č. 1, 2, 3, 4, obvaz na popáleniny – balíček
 - 3.3. Práce s obvazovými materiály podle účelu:
 - 3.3.1. krycí, tlakové, poloprodyšné, znehybňující, improvizace
 - 3.3.2. nácvik obvazové techniky za použití klasických materiálů a improvizace
 - 3.4. Manipulace, polohování a transport:
 - 3.4.1. polohování raněných podle charakteru poranění včetně nácviku příslušných postupů
 - 3.4.2. nácvik manipulace raněného jedním a více zachránci
 - 3.4.3. způsoby naložení raněných na různé druhy transportních prostředků (využití improvizace i typizovaných transportních prostředků)
 - 3.4.4. způsoby vyšetřování
 - 3.4.5. zásady zdravotnického transportu (cílenost, včasnost, šetrnost)

4. Péče o nemocné
 - 4.1. Zdravotnická etika, přístup k nemocnému
 - 4.2. Základy psychologie nemocného
 - 4.3. Sledování životních funkcí a zdravotního stavu pacienta (tep, dech, teplota, krevní tlak, vědomí, příjem a výdej tekutin)
 - 4.4. Úprava lůžka, péče o nemocného na lůžku
 - 4.5. Podávání léků, aplikace tepla, chladu, výplachy
 - 4.6. Stravování nemocného
 - 4.7. Zásady ošetřování nemocných při hromadném výskytu infekčních onemocnění
 - 4.8. Vliv prostředí na pacienta
5. Základy zdravotnické dokumentace
 - 5.1. Evidence bezinfekčnosti
 - 5.2. Evidence lékařských potvrzení
 - 5.3. Evidence zdravotních průkazů pracovníků tábora
 - 5.4. Vedení zdravotnického deníku
 - 5.5. Práce se zdravotním a očkovacím průkazem
6. Práva a povinnosti zdravotníků zotavovacích akcí
 - 6.1. Činnost zdravotníků před odjezdem na tábor
 - 6.2. Činnost při odjezdu
 - 6.3. Činnost při příjezdu - kontrola podmínek
 - 6.4. Zdravotní filtr
 - 6.5. Vybavení ošetřovny
 - 6.6. Izolace
 - 6.7. Spolupráce s patronátním lékařem
 - 6.8. Povinnosti zdravotníka při zotavovací akci
7. Hygiena a epidemiologie
 - 7.1. Osobní hygiena, denní režim, vztah organismu a prostředí
 - 7.2. Hygiena životního prostředí
 - 7.3. Odstraňování odpadních látek
 - 7.4. Hygiena výživy (stravovací služba)
 - 7.5. Prevence šíření nákazy:
 - 7.5.1. zásady boje s infekčními chorobami, opatření při jejich výskytu, včasná diagnostika, izolace, karanténa
 - 7.5.2. nejčastější alimentární nákazy, nákazy vzdušnou cestou, transmisivní nákazy, antropozoonózy, kontaktní nákazy, venerické choroby, AIDS, mykózy

7.15. PŘÍLOHA 15 – VZDĚLÁVACÍ STANDARDY PSYCHOSOCIÁLNÍ KRIZOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE

Zdroj: Pracovní skupina pro vytváření a ověřování standardů psychosociální krizové pomoci a spolupráce při MVGR HZS ČR. 2010. Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce zaměřené na průběh a výsledek. Praha: MV – Generální ředitelství HZS ČR. Dostupné na: <http://www.hzscr.cz/clanek/standardy-psychosocialni-krizove-pomoci-a-spoluprace.aspx>

Vzdělávací standard psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro přímý kontakt

Standard je určen placeným pracovníkům v oblasti psychosociální krizové pomoci a spolupráce anebo pro organizované dobrovolníky v této oblasti, kteří chtějí naplnit označení „terénní krizový pracovník“.

„Výsledek“ vzdělávání :

- **Znalosti (= co pracovník zná)**
 - Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce; Standardy humanitární pomoci – projekt Sphere.⁷⁶
 - Psychosociální síť včetně způsobů, jak podpořit její spolupráci.
 - Odpovídající zákony.
 - Poučený souhlas a jeho náležitosti.
 - Vlastní silné a slabé stránky a hranice.
 - Porozumění kontextu – systémům (např. komu mám ohlásit svoje působení, na koho odkázat, když někdo shání mého vedoucího, kompetence starosty, zasazení vlastní organizace do systému pomáhání a znalost jejího poslání, atp.).
 - Lidský vývoj, jeho zákonitosti a proměny.
 - Biologické, psychické, sociální a spirituální potřeby, síly, zdroje a způsoby, jak zvládat neštěstí.

⁷⁶ Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc. Projekt Sphere (2003). Praha: Sdružení Česká katolická charita. Project Sphere (který je hostem v Ženevě) pokračuje; v roce 2011 se chystá další revidované vydání příručky, přibudou tři průřezová témata: dopady klimatických změn, příprava na katastrofy (snižování rizik) a psychosociální otázky

- Hodnotové odlišnosti, postavení menšin atp.
- Postupy, jak podporovat odolnost (resilienci).

- **Dovednosti (= co umí u/dělat)**

- ***Odhadnout situaci druhého člověka.***
- ***Poskytovat první občanské pomoci.***
- ***Odborně poradit jedincům, párům, rodině*** = poradenství vyžaduje vědět o (nepříznivé) životní situaci člověka a jeho hodnotách; důležité je zvláště sociálně-právní poradenství v oblasti neštěstí (práva a nároky poškozených a pozůstalých atp.); a dále poradenství pro rodiny zasažené neštěstím, poradenství pastorační, vztahové, občanské atd.
- ***Dělat osvětu*** = psychoedukace (osvěta kolem dopadů neštěstí); podpora připravenosti (osvěta kolem tvorby plánů činnosti, krizových plánů atp.).
- ***Vést dokumentaci*** =
dokumentování jako způsob uchování, nalézání a třídění vzpomínek;
dokumentování jako psychohygienická pomůcka;
dokumentování jako podklad pro spolupráci v týmu a mezi týmy.
- ***Krizově intervenovat a krizově komunikovat (např. s médii), vytvářet plány činnosti.***
- ***Doprovázet včetně dovednosti doprovázení ukončit.***
- ***Vyhledat a účinně nabídnout odpovídající navazující služby*** – v akutní situaci a v dlouhodobé situaci (společná dohoda, společné hledání opory).
- ***Stanovovat priority a rozhodovat se.***
- ***Psychohygienicky se postarat sám o sebe a spolupracovat s druhými***= dovednost pracovat v týmu, uvědomovat si sebe a druhého (včetně případného konfliktu hodnot), dbát na bezpečí vlastní a druhých, požádat o pomoc, přijímat supervizi, snášet odmítnutí atp.

- **Postoje (= jak se k neštěstí, k pomoci a k lidem v nich vztahují)**

Viz hodnoty a zásady psychosociální krizové pomoci a spolupráce včetně kulturní kompetence.

Věřím, že lidi i společenství mohou neštěstím růst, získat zkušenosti a moudrost.

Mám v úctě lidskou důstojnost a řád.

Jsem otevřená/y vůči různosti a jedinečnosti situací a člověka, rodin a společenství v nich;

zvládnou to, co zvládnou.

Mám povinnost umět si rozvrhnout síly (= neohrožuji sebe a druhé).

Kolem sebe mám další lidi včetně mého týmu (= nejsme na to a v tom sami).

Lidskou důstojnost můžu podpořit vždy (i když nemohu nic jiného).

Mým úkolem je podpořit lidi, aby si dokázali pomoci sami a navzájem.

Vzdělávací standard psychosociální krizové pomoci a spolupráce pro koordinování

Standard je určen koordinátorům/komunitním pracovníkům/vedoucím týmů v oblasti psychosociální krizové pomoci a spolupráce.

„Výsledek“ vzdělávání

Vše (znalosti, dovednosti, postoje), co platí pro oblast přímé práce. Dále:

• Znalosti (= co pracovník zná)

- Kontext spolupráce (včetně legislativního).
- Síť a kompetence jednotlivých „hráčů“ v psychosociální krizové spolupráci (státní správa a spoluspráva, neziskové a nestátní organizace, odborné sítě).
- Zásady tvorby krizových plánů (včetně kulturní analýzy).
- Zásady tvorby návrhů pomoci.
- Zásady zakládání a vedení svépomocných skupin.
- Vytváření a vedení týmů: co je tým, co je skupina a k čemu slouží; skupinové a týmové role (též v aplikaci na konkrétní tým či skupinu a jeho/její členy).
- Principy skupinové dynamiky a struktury.
- Komunitní práce a zdroje pomoci v komunitě: sociální opora; psychosociální síť; opory komunity a způsoby jejich aktivace; zodpovědná spolupráce.
- Principy subsidiarity, partnerství a participace.
- Ví, jak zprostředkovat reflexi a vyhodnocení pomoci.
- Ví, jaké nástroje řízení a podpory užít pro podporu a řízení týmu či skupiny.
- Ví, jak zacházet se skupinou a kolektivem, případně davem.
- Ví, jak podporovat mezilidské a organizační vazby.
- Rozumí podstatě hodnot, etickým problémům a etickým dilematům.
- Zásady krizové komunikace.

- Základy výzkumné metodologie.

• **Dovednosti (= co umí u/dělat)**

- **Zajistit plnění standardů psychosociální krizové pomoci a spolupráce** na úrovni prvních občanských pomoci, přímé i koordinační práce.
- **Spolupracovat komunitně** (= partnersky posílit účast lidí na řešení jejich věcí).
- **Spolupracovat a podporovat spolupráci** s ostatními (lidmi, rodinami, týmy, organizacemi, obcemi) a vycházet z jejich potřeb, zdrojů, sil, hodnot a způsobů zvládnání zátěže (= pamatovat na co nejvíce článků pomoci a členů zájmových skupin, oslovovat je a zvat ke spolupráci, starat se o to, aby všichni měli přístup ke stejným informacím, předávat úkoly podle dovedností, poskytovat vyváženou odezvu atp.).
- **Orientovat se ve větších celcích** - zjišťovat potřeby, hodnoty, síly, zdroje, způsoby vyrovnávání u obcí, organizací, rodin.
- **Stanovovat cíle a podobu postupů, pomoci a spolupráce.**
- **Navrhovat a realizovat plány své/pomoci, spolupráce a připravenosti.**
- **Vyhodnocovat postupy, pomoc, spolupráci a připravenost.**
- **Zprostředkovat výstupy činnosti** týmu, ostatním organizacím, společenství obce (komunitě) a široké veřejnosti.
- **Facilitovat a vyjednávat, zprostředkovávat** vést koordinační, vyhodnocovací a zakončovací schůzky a jiná jednání.
- **Řešit konflikty mezi lidmi i organizacemi.**
- **Komunikovat s médii.**
- **Koordinovat tým** - sestavit, zacvičit, udržovat, zakončovat nasazení týmu.
- **Udržovat paměť** a kalendáře událostí.
- **Zajistit informovanost a osvětu zasažených skupin** vytváření informačních a osvětových materiálů a spolupráce při výkonu osvěty; obsahová a jazyková srozumitelnost vytvářených materiálů též pro komunikačně znevýhodněné skupiny; spolupráce při výkonu osvěty.
- **Dokumentovat a zajistit dokumentování** události a jejích dopadů, pomoci, spolupráce, připravenosti; dbát na uznávaná formální, etická a právní pravidla dokumentování.

- *Vytvářet sobě i jiným co nejlepší podmínky pro dobrý výkon práce* domlouvat se o režimu nasazení a odpočinku; připomínat rovnováhu mezi péčí o sebe a angažovanosti pro druhé.
- **Postoje (= jak se k neštěstí, k pomoci a k lidem v nich vztahují)**
Viz hodnoty a zásady psychosociální krizové pomoci a spolupráce včetně kulturní kompetence.
 - *Předpokládám, že s ostatními nalezneme společné cíle, a věřím v jejich dobrou vůli.*
 - *Uznávám a oceňuji pravomoci a zodpovědnost všech zúčastněných v jejich občanské i profesní roli (= včetně zástupců státní správy a samosprávy a ostatních pomáhajících, ale též obětí přímých atd.).*
 - *Patřím do společenství (anebo týmu), jsem otevřený/á vůči podnětům ostatních a sám/a je sděluji.*
 - Pomoc a spolupráci nabízím a navrhuji s vědomím, že druzí vědí, co potřebují.
 - Zajímá mě, jakými způsoby se lidé s událostmi v dané obci (organizaci, rodině) vyrovnávají a jak se na události připravují; při návrzích pomoci a připravenosti jejich zvyklosti, kulturu, hodnoty a zdroje potvrzuji, případně z nich vycházím.
 - Vyzvat druhé/ho k pomoci mohu vždycky.
 - Mým úkolem je podpořit partnerskou účast lidí na společném řešení jejich situace (= partnerství, participace, angažovanost).

7.16. PŘÍLOHA 16 – IMPACT TRAINING OVERVIEW

Příprava dobrovolníků pro práci při mimořádných událostech v mezinárodních operacích, zajišťuje Americký Červený kříž. Bližší informace zde:

- http://www.redcross.org/images/MEDIA_CustomProductCatalog/m34240082_+IMPACT_Info_2014_Updated.pdf
- <https://rednet.redcross.fi/node/14716>

**American
Red Cross**

IMPACT TRAINING OVERVIEW

International Services Department
International Mobilization and Preparation for Action Course¹

- **INTERNATIONAL DISASTER RESPONSE ROSTER**

The American Red Cross provides support to people around the world by responding to large-scale, sudden-onset disasters and complex emergencies. To respond quickly and effectively, International Services maintains a network of highly-trained people who are prepared to assist with international emergency response operations. Members of this International Disaster Response (IDR) Roster ensure that the American Red Cross response around the world is of the highest quality and meets the needs of those affected by disaster. IDR Roster members have been deployed worldwide in a variety of capacities alongside local Red Cross or Red Crescent societies, the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (International Federation), and International Committee of Red Cross (ICRC). Relief, logistics, IT/Telecom and other specialists have provided vital services in response to cyclone, typhoon, flood, and earthquake emergencies around the world, including in Bangladesh, Philippines, Senegal, Vietnam, Costa Rica, Indonesia, and Haiti. For more information about disaster response operations please see the [2013 Global Impact Report](#).

All members on the roster are required to successfully complete the following two training courses offered by the American Red Cross. IDR Roster members will be considered for future short-term (from one- to three-month)² international deployments. Opportunities for specialized trainings, including the relief Emergency Response Unit (ERU), may be available on an annual basis to members of the IDR roster.

- **WORC**

World of Red Cross and Red Crescent (WORC) is an online general orientation program that provides an introduction to the main elements of the Red Cross Red Crescent Movement. The course consists of 12 modules covering topics such as origin and history of the Red Cross Movement, the Red Cross [Fundamental Principles](#), the [Red Cross Emblem](#), the [International Federation](#), the [ICRC](#), and National Societies. The online course is offered free of charge and takes approximately 20 hours to complete. At the end of the course a test is administered to verify that participants understand the course content. The course is open to all Red Cross Red Crescent staff, volunteers, external audiences, government authorities, donors, the media, schools, and the interested general public. It can be found here: [World of Red Cross and Red Crescent \(WORC\)](#)

- **IMPACT**

International Services conducts the week-long International Mobilization and Preparation for ACTION (IMPACT) once per year for a select number of participants, replacing the Basic Training Course (BTC) previously offered. IMPACT is facilitated by experienced trainers from the International Federation, the ICRC, and the American Red Cross. The course is designed to provide additional training to participants that will prepare future Red Cross delegates for a mission with the Red Cross Red Crescent Movement by taking an in-depth look at the roles of the ICRC, the Federation, and National Societies in times of disaster and conflict. The course also covers practical subjects such as dealing with stress, security, and cross cultural awareness. Participation in IMPACT is by invitation only. Applicants who meet the established criteria, successfully complete screening interviews, and who also complete WORC will be invited to participate in the course. Travel, lodging, and course fees are paid by the American Red Cross.

- **IMPACT TRAINING APPLICATION**

We are not currently recruiting for IMPACT training. Interested applicants should email IDRroster@redcross.org to get on a distribution list for upcoming trainings.

¹ IMPACT replaces the Basic Training Course (BTC).

▪ **IMPACT APPLICANT PROFILE**

Professional and technical experience level, as well as appropriate motivating factors and personal characteristics, are required for members of the IDR roster. The Personality Checklist included in the application helps potential applicants reflect on these traits. Applicants must have technical competency in an international emergency response context in one of the core functions, have field experience, be available for four-week voluntary deployments, and have personal attributes appropriate for international emergency response contexts. Foreign language skills and affiliation with the Red Cross/Red Crescent are also strongly preferred.

IMPACT applicants must possess all of the following qualities:

1. **Technical Competency** (preferably in an emergency response context) in at least one of the following core functions:

- **Emergency Relief** Disaster management, rapid needs assessments, beneficiary targeting, distribution planning and management.
- **Shelter** Shelter needs assessment and program design implementation and coordination in emergency and non-emergency setting; and planning for and provision of tarps, tents, iron sheeting and simple construction.
- **Cash Transfer Programming (CTP)** Cash or voucher based program delivery (in humanitarian sector); emergency market mapping analysis; accounting and finance; program design, implementation, and monitoring and evaluation.
- **Information Technology and Telecommunications** Installation of communications equipment (radios, repeaters, satellite phones, VSAT); design, installation, and maintenance of network infrastructure; support for computer workstations and network applications; and global positioning systems (GPS).
- **Information and Reporting** Coordination and analysis of data; report preparation, writing, and dissemination.
- **Finance and Administration** Computerized accounting, finance and budget management, financial reporting, property management, human resources services, and administrative procedures.
- **Logistics** Requisition, procurement, customs clearance, commodity tracking, stock control, warehousing, and transportation.

2. **Field Experience**

- At least two years of overseas volunteer or professional service.
or
- At least three national or international disaster response/emergency management deployments.

3. **Availability**

- Available on short notice for minimum of four-week international volunteer deployments.
- Available for annual training and refresher courses.

4. **Personal Attributes**

- Function effectively in physically, emotionally, and psychologically demanding environment.
- Team work, leadership, problem solving, decision making, analytical, communication and diplomatic skills.
- Tolerant, flexible, resourceful, resilient, assertive, and cooperative.
- Culturally astute with high tolerance for diversity and able to work with international counterparts.
- Committed to the policies and principles of the Red Cross Movement and motivated by the humanitarian imperative.

O AUTORCE

Zuzana Pelikánová

Narozena 23. května 1984 v Prachaticích

Absolvovala Gymnázium Prachatice, obor *Sociální práce a sociální pedagogika* na Vyšší odborné škole sociální Prachatice, bakalářský obor *Sociální a charitativní práce* na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a je studentkou magisterského oboru *Studia občanského sektoru* na Katedře studií občanské společnosti Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

Pracuje jako *ředitelka Úřadu Oblastního spolku Českého červeného kříže Prachatice*, dříve pracovala jako *sociální pracovnice* v Dětském diagnostickém ústavu v Českých Budějovicích, *streetworker* v Krizovém a kontaktním centru Prevent nebo *asistentka pedagoga* na Základní škole Vodňanská v Prachaticích.

Dobrovolnický pracovala v projektu „romské školičky“ o.s. Drom v Prachaticích a v Mateřském centru Sluníčko, tehdy zřizovaném o.s. Sdružení pro psychosociální pomoc občanům. Od roku 2009 je členkou Českého červeného kříže, do roku 2010 pracovala jako velitelka psychosociální sekce humanitární jednotky ČČK Prachatice, poté jako velitelka humanitární jednotky ČČK Prachatice.